DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

1951.

293

1837–1887.

SNEDKERES TEGNEFORENING

AF

1837.

BIDRAG TIL DANSK HAANDVÆRKERUNDERVISNINGS
OG SNEDKERIS HISTORIE

AF

ADOLF BAUER.

KJØBENHAVN.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1887.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

338:68(062).

~~2951.~~

~~293~~

~~338:68 (062)~~

~~33864~~

373.62(489) Sme gl

1887.

J. Lazenius-Kramp.

72-11 (B)

1837–1887.

SNEDKERES TEGNEFORENING

AF

1837.

BIDRAG TIL DANSK HAANDVÆRKERUNDERVISNINGS
OG SNEDKERIS HISTORIE

AF

ADOLF BAUER.

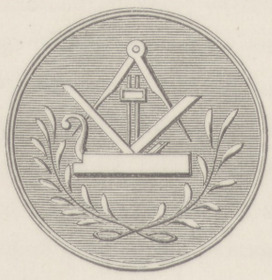

KJØBENHAVN.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1887.

INDUSTRI-
FORENINGEN.

Den Forening, hvis Historie skal fortælles paa de følgende Blade, har stedse havt sit særegne, stærkt begrænsede Omraade, hvorpaa den har virket. Stiftet af og for Snedkere, har den villet gavne Medlemmerne af denne Stand, af hvilke den søgte at samle saa mange som muligt om sig. Hvor beskeden en Plads Foreningens Historie derfor end indtager blandt Tidens Begivenheder, er dens Betydning alligevel større, end man herefter kunde antage. Ligesom dens fortsatte og urokkede Bestaaen gjennem 50 Aar allerede er et Vidnesbyrd om den Livskraft, der boede i Tanken; som dens Virkemaade i dette Tidsrum i alt Væsentligt har bevaret de samme Midler, hvormed den begyndte, og derved viser, hvor sundt og rigtigt et Blik dens Stifter havde, saaledes kan det ogsaa paavises, at allerede den Gang saae han frem til en mere udvidet Opgave, den at virke til Gavn for hele den danske Haandværkerstand. Med Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori begyndte *Johannes Lasenius Kramp* den Virksomhed for Haandværkerstanden i Danmark, som han senere fortsatte og udviklede gjennem Haandværkerforeningen og det tekniske Institut. Spiren til disse to Institutioner findes allerede i den Forening, hvormed han begyndte at ville arbejde for den Stand, han selv tilhørte: Snedkerne. De Tanker, der ligge til Grund for Oprettelsen af Snedkernes Tegneforening — som den nu kalder sig —, ere de samme, som bevægede ham til senere at

henvende sig til hele Haandværkerstanden. De kunne i Korthed sammenfattes i Ønsket om at give Haandværkerne en større Almendannelse, der kunde hæve dem i Samfundets Øjne, og at skaffe dem forøget theoretisk og praktisk Dygtighed i deres specielle Fag. I det besværlige Navn, han oprindelig gav Foreningen, lykkedes det ham kun ufuldkomment at udtrykke disse Tanker, men man tager ikke fejl af dem i hans Indbydelse til Foreningens Oprettelse, selv om de ogsaa der ere udtrykte i Tidens omstændelige Sprog. »Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori« faar derfor en særegen Betydning som Udgangspunktet for vor Tids Haandværkerundervisning i Danmark. Den indleder en ny Tid og betegner dette ogsaa derved, at dens Grundlag er det samme, paa hvilket der endnu bygges.

Hvor sund og god en Tanke end er, kræves der dog, at den kommer til belejlig Tid for at kunne realiseres. Den udsendes undertiden for tidlig, og Jorden er da ikke beredt til at modtage Sæden. Til andre Tider fremkaldes den af selve Perioden, den ligger i Luften, er en naturnødvendig Følge af en Række sammenstødende Forhold og fremkaldes af disse. Lasenius Kramps Ønsker og Ideer kom netop paa det Tidspunkt, hvor de kunde finde Øre hos hans Samtid. Der var netop da den Vexelvirkning mellem Tiden og Manden, som bragte ham til, om end ubevidst at fremsætte, hvad der krævedes. Dette gjælder saavel for Haandværkerstandens Vedkommende i Almindelighed, som særlig for dens Undervisning og endelig ogsaa for det specielle Fag, hvormed Kramp begyndte sin Virksomhed. Paavisningen heraf er derfor den naturlige Indledning til Fremstillingen af Foreningens Virksomhed.

Aarhundredet var begyndt mørkt. Krigene 1807—1814 og den samtidige Statsbankerot øvede et Tryk, som først langsomt fortog sig. Der blussede vel umiddelbart efter Englændernes Overfald en Følelse op, som i Indignationens Hede krævede, at Landet fremtidig skulde forsyne sig selv med Alt, hvad det behøvede. Selskabet for indenlandsk Kunstflid, der stiftedes i Kjøbenhavn 1808, var et Udtryk for disse Bestræbelser [1]). Men selv om Indignationen kan skabe Vers, slaar den sjældent til overfor Livets praktiske Realiteter. Man kunde længe nok »gjøre det hellige Løfte og aldrig bryde det, ikke at bruge udenlandske og især Englands Varer uden højeste Nødvendighed og herved tilvejebringe indenlandsk Vindskibelighed og Rigdom« [2]), men det var svært at holde Løftet. Viljen var der dog. Kongen udstedte Forordninger og Plakater, hvori Undersaatterne opfordredes til Tarvelighed, og hvori der op-

muntredes til indenlandsk Kunstflid[3]). Det ovennævnte Selskab, der fik flere Sidestykker omkring i Provinserne, udsatte baade Pengebelønninger og Hæderstegn — Ringe med Stene af bornholmske Diamanter eller grønlandske Granater — for den samme gode Sag, og private Folk udfoldede de vistnok allermest rosværdige Bestræbelser i Retning af spartansk Afholdenhed og smaastilet Hjemmeindustri. Man pinte sig ikke blot i Livet, men selv i Døden. Ligkisterne skulde ikke mere gjøres af Træ, men for at spare paa dette — af Langhalm[4]). Den gode Vilje forslog imidlertid ikke. »Kunstfliden« viste sig at være en kunstig Flid. »Mange havde indladt sig paa Foretagender, hvori de ingen Kyndighed besade og heller ikke havde forskaffet sig den, medens de dreve en Fabrikation, baaren paa Hænderne af Nødvendigheden af at være tilfredse med, hvad de leverede«[5]). Lidt efter lidt faldt den hele kunstig opstablede Bygning igjen sammen.

Kun langsomt arbejdede man sig ud af denne Tilstand. Fortidens Mørke og Tvang forsvandt ikke pludselig. Den store Haandværkerstand kunde ikke saaledes ryste lange Tiders Tryk af sig. Den var kommen for langt ned til, at Alle udenvidere kunde rejse sig. Jorden maatte først omhyggelig bearbejdes, før den kunde bære Frugt. Det var til denne Virksomhed, at *Lasenius Kramp* indviede sit Liv med Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori. Hans Gjerning træder imidlertid først frem i sit rette Lys, naar man ser, hvad der forud for ham var udrettet, og hvorledes Tilstanden var, da han begyndte.

At Lavenes stedse tiltagende Udskejelser havde havt sin Andel i den sørgelige Tilstand, hvori Haandværksstanden var nedsunken, er vist. Om Skylden derfor udelukkende maatte tillægges Lavsvæsenet, er et andet Spørgsmaal, som i alt Fald *Lasenius Kramp* og den Kreds af Mænd, der stod ham nær, ikke vilde besvare bekræftende. Hvorledes Tilstanden var, kan man dømme om af Udtalelser, som forekomme i Mængdevis. Det lyder ikke glædelig, naar en Forfatter fra Slutningen af forrige Aarhundrede[6]) skriver om Haandværkerne: »Deres Opdragelse bliver som oftest meget forsømt. I Skolerne lære de maaske at skrive og regne, og det tidt slet nok, som man kan se af de Regninger, de skrive. I Læreaarene bruges de ofte mere til at gaa Ærinder og være alle Mands Dreng i Huset end til at sidde paa Værkstedet. De lære ikke at tænke ved det, de tage sig for, men efterabe blot, hvad de se Mesteren gjøre. De have intet Begreb om Tegning og Perspektiv.

Alle Modeller og Mønstre til alle mulige Varer maa vi lade komme udenlands fra. Godt og vel, om vore Haandværksfolk forstaa at abe dem efter. Opfinde Noget gjøre de aldrig.«

Dommen er stræng, men næppe urigtig. Paa denne Opfattelse grunder sig den ringe Anseelse, Haandværkerne nød. Et officielt Udtryk derfor var, at de ikke engang kunde blive Medlemmer af »Stadens 32 Mænd«, den kommunale Repræsentation for Hovedstaden, som i 1840 afløstes af Borgerrepræsentanterne. Først den ovennævnte Kundgjørelse fra 1800 ophævede dette Forhold og bestemte, »at naar der bliver Pladser ledige blandt Stadens 32 Mænd, skal den halve Del deraf besættes med Kunstnere, Fabrikanter eller Haandværkere, samt at en Haandværksmester dertil strax skal udnævnes ved det første forefaldende Valg« [7]). Derfor forsvandt de tidligere Anskuelser om Haandværkerne selvfølgelig dog ikke saa hurtig.

A. S. Ørsted, der var født 1778 i Rudkjøbing, fortæller, at der i hans Barndom mellem en Kjøbmand og en Haandværker i hans Fødeby var en ganske anden Afstand end den, som i Hovedstaden fandt Sted mellem den højere Stand og den dannede Middelstand [8]). Mellem en Haandværker og en Kjøbmand – hedder det i et senere Skrift — var der et betydeligt Spring, skjønt Kjøbmandsstanden den Gang endnu ikke indtog et saa anseligt Standpunkt i Samfundet som senere [9]). Og endnu under Kampen for og imod Lavenes Ophævelse erklærede Oldermanden for Malerlavet, Tilly: »Hvorsomhelst man ser hen, gjøres der Forskjel paa en Haandværker og et dannet Menneske.« Tiden saae ned paa Haandværkerne, baade paa Grund af deres mangelfulde Kundskaber og øvrige ringe Dannelse.

Spørgsmaalet om Haandværkernes Undervisning var imidlertid netop paa dette Tidspunkt stærkt fremme her i Landet. Hver Gang man følte, at Skoen trykkede, at Industri og Haandværk stod lavt, fandt man altid hurtig Aarsagen: den mangelfulde Oplysning blandt Haandværkerne. Det blev man let enig om; vanskeligere var det at finde Midler til at raade Bod derpaa. To Gange blev det forsøgt ved Statens Hjælp at oprette store Haandværkerskoler, men begge Gange førte Forsøgene kun til, at man skabte højere Dannelsesanstalter med andre Formaal. Den ene Gang var, da Struensee i 1770 nedsatte en Kommission, som skulde drøfte Spørgsmaalet om Kunstakademiets Omdannelse til en teknisk Skole for Haandværkere og Industridrivende, hvilket foranledigede Reglementet af 21de Juni 1771, der vel skabte de for Haand-

værkerstandens Undervisning saa vigtige Ornamentklasser, men forøvrigt netop blev Udgangspunktet for Akademiets Udvikling til en virkelig national Kunstanstalt.[10]) Den anden Gang var, da der blev nedsat en Kommission i Anledning af et Forslag af Professor *G. F. Ursin* om at oprette en Anstalt i Lighed med de tyske »Gewerbeschulen«. *H. C. Ørsted* løftede strax denne Tanke op i en anden Sfære ved at aabne Kommisionens Møde med den Erklæring, at en »egentlig Haandværksskole« kunde være »en i sig selv meget nyttig Indretning, men Kongen har ved at sende Forslaget til Universitetet vist, at han vil en mere omfattende Anstalt, hvori Embedsmænd, saavel i Civil- som i Militæretaten kunde dannes, og hvortil ogsaa Fabrikanter og Haandværkere kunde ty for at erhverve sig de højere Kundskaber, hvortil de trænge, og som de i Værkstederne ikke kunne faa«.[11]) Derved kom den polytekniske Læreanstalt til Verden. Tredie Gang Tanken om en stor Haandværkerskole kom frem, udgik den fra en Mand, der selv havde været Haandværker, og som støttedes af en Kreds af saadanne. Det var, da *Lasenius Kramp* stiftede det tekniske Insitut, for hvilket Snedkernes Tegneforening blev Forløber. Det er ikke den mindste Ære for Nutidens Haandværkerundervisning her i Landet, at den er skabt ved Haandværkerne selv.

Mellem disse Tilløb ligger der imidlertid i Løbet af de sidste halvandet hundred Aar en hel Række, sikkert alle meget velmente Forsøg paa at virke for Haandværkernes Undervisning. Man kan begynde med Normanden *Ulrik Green*, der i Januar 1765 holdt en Række Foredrag over Naturkundskab, beregnede paa den menige Mand. Green var født i Skeen 1720, studerede Naturvidenskab ved Sorø Akademi, tog theologisk Attestats, var i nogen Tid Klokker og Skolelærer ved Næs Jernværk og tog endelig Juridisk Examen. Da han forgjæves i mange Aar havde søgt Ansættelse, samlede han hele sin Formue, omtrent 50 Rdl., og drog 1760 til London for at forberede sig til de fysiske Diskurser, han længe havde pønset paa. Efter sin Tilbagekomst aabnede han dem med nogen kongelig Understøttelse og holdt dem derpaa uden Betaling for en talrig Blanding af Tilhørere, mest Haandværksmænd, fra Januar 1765 til Sommeren 1766. Han vilde virke ved det levende Ord, og før han begyndte en Forelæsning, gik han omkring og talte saa med den ene, saa med den anden af Tilhørerne om de forskjellige Materier, som Lejligheden bedst faldt. En Gang brød nogle Studenter ind og forstyrrede Forelæsningen; »thi Ulærde burde ikke høre saadanne Ting, som alene skulde

være for Studerende«, og Green maatte da skaffe sig Politi ved at formaa fire unge Lavsmestre til at holde Vagt ved Indgangen, saa at Ingen kom ind uden Billet. Da han søgte om Tilladelse til at fortsætte disse Forelæsninger, kom en mere beskyttet Mand ham i Vejen. Det var Inspektøren over Kolonialanlægene i Jylland og Slesvig, Dr. Erichsen fra Bergen, der efter en Rejse til England blev udnævnt til at fortsætte Forelæsningerne og hertil fik det Dobbelte af den Understøttelse, Green havde faaet. Da Erichsen døde 1767, forsøgte Green at vedblive uden Understøttelse, men Forsøget maatte opgives. [12])

Greens Bestræbelser vare i Slægt med Nutidens populære naturvidenskabelige Foredrag. Den egentlige Undervisning for Haandværkere, som man samtidig søgte at grundlægge, gik væsentlig i Retning af, hvad vi nu kalde Haandgjernings- og Industriskoler, og kan forfølges langt tilbage. Paa Opfordring at Adresse-Comptoirets Direktion oprettedes der i 1771 fem Friskoler bestemte til »at yde hjælpeløse Børn Undervisning i Børnelærdom og Haandgjerning«, hvilken sidste skulde bestaa i »at spinde Hør, Uld, Bomuld, plukke og sortere Uld, vinde Garn, knytte og strikke, kniple og sy, med videre, som kunde opfindes til Nytte og Fortjeneste for Børnene«. [13]) Denne Art af Undervisning, der synes at have været beregnet paa Elever af Kvindekjønnet, kan endvidere forfølges i en Række beslægtede filantropiske Anstalter, hvor man for Drengebørnenes Vedkommende vilde give disse Undervisning i Haandværksfag. Dette var saaledes Tilfældet i Opfostringshuset, hvor man i Begyndelsen af dette Aarhundrede var naaet til at oplære Eleverne i: Proppeskæreri, Snedkerarbejde, Spaanæskemageri, Skomagerarbejde, Forfærdigelse af Papier maché, Dreining m. M.; i Vajsenhuset, hvor der allerede før 1795 blev givet Børnene Undervisning i Drejning og Snedkerarbejde; i Søetatens Drengeskole o. fl. Steder. I Sammenhæng hermed stod ogsaa de industrielle Haandgjerningsskoler, som i flere Kjøbstæder vare forbundne med de efter Forordningen af 1814 oprettede Almueskoler [14]). Dette var dog nærmest almindelige Foranstaltninger, hvis Hensigt var »i Forening med den øvrige Undervisning for begge Kjøn at udvikle Børnenes Evner og Naturanlæg og tidlig give dem Lyst til Arbejdsomhed«.

Af Foranstaltninger, der særlig vare beregnede paa Haandværkerstanden, kunne nævnes, at den i Hannover fødte *Martin Hübner*, der var bleven Professor ved Kjøbenhavns Universitet, efter et Besøg i England fremsatte et Forslag til Grev Bernstorff om hos os at skabe en Institution med det engelske »Society of arts« til Forbillede. Bernstorff følte sig tiltalt af

Tanken, og han formaaede Frederik den Femte til at undertegne en Ordre — dateret Fredensborg den 15de November 1765 — hvori Kongen befalede, at Sagen skulde fremmes. To Maaneder efter døde Kongen, og dermed gik Sagen foreløbig istaa [15]). Helt uden Betydning blev Forslaget dog ikke, men ogsaa det kom til at virke paa et andet Omraade, end der oprindelig var tiltænkt det. Det blev nemlig optaget af Kaptejn *Chr. Fr. Hirschnach*, som i 1768 henvendte sig til Naturforskeren *O. F. Müller*, Professorerne *Dons* og *Riisbrigh* samt daværende Kommercesekretær *Magnus Theiste*, og disse Mænd udarbejdede i Forening »Grund Regler for det danske patriotiske Præmieselskab, oprettet i Kjøbenhavn 1765«. Af dette Selskab var det da, at *Chr. Martfeld* den 29de Januar 1769 skabte det nuværende kgl. danske Landhusholdningsselskab [16]) eller, som det den Gang hed, »Det Danske Land-Huusholdnings Selskab, oprettet for at opmuntre ved Priser og Præmier Landmanden, Kunstneren og Handelsmanden i Hs. Kgl. Maj.'s samtlige Riger og Lande«. Haandværkeren nævnes vel ikke i denne Sammenhæng, men det var dog Meningen, at ogsaa Industrien skulde tages med, og forskjellige Arbejder i denne Retning — f. Ex. Undersøgelsen af Bornholms Stenkulslejer i 1770 [17]) og af Kalkgruberne ved Mønsted 1828 [18]) — paabegyndtes. I den lange Række af »Prismaterier«, som Selskabet udsatte til Besvarelse ved dets Stiftelse, fandtes adskillige, vedrørende Industrien, og der var ogsaa en Præmie for den bedste Afhandling om Tegnekunstens Udbredelse til Smaastæderne [19]).

En ganske anden Betydning for Haandværkernes Uddannelse, særlig i Tegning, fik dog den ovennævnte, næsten samtidige Omordning af Kunstakademiet, ved hvilken de nævnte Ornamentklasser for Haandværkere blev oprettede [20]). Den ved Reglementet af 21de Juni 1771 oprettede »særdeles formaalstjenlige« Ornamentskole begyndte sin Virksomhed den 12te Oktober 1772 og blev til overordentlig Nytte for Haandværkerstanden; den var stadig stærkt besøgt og kom efterhaanden til i høj Grad at trænge til mere Plads. Da derfor Professoren i Malerkunsten Peder Als 1776 afgik ved Døden, blev hans Atelier anvendt til at udvide Ornamentskolen, og den 2den September 1776 deltes den derefter i to Klasser [21]). Men Reglementet indskrænkede sig ikke blot til den nævnte Undervisnings Oprettelse; samtidig bestemtes det, at først Tegningerne til Haandværkernes Mesterstykker og derpaa det færdige Mesterstykke selv skulde forelægges Akademiet, og at Hovedstadens »Professionister og Haandværkere, som ikke kan undvære Tegning, skal tilholde deres

Lærlinge flittigen at besøge Akademiet«. Forskjellige senere Paabud bidrog yderligere til at bringe Haandværkernes Uddannelse i nøje Forbindelse med Akademiet [22]).

Derfor vedblev det ligefuldt at vrimle med patriotiske og filantropiske Forslag til Haandværkernes Uddannelse. Den Betydning, Tegneundervisning i Nutiden har faaet som det Grundlag, paa hvilket man efterhaanden langsomt og ikke uden Besvær har opført hele vort tekniske Undervisningssystem, var den Gang endnu ikke traadt tydelig frem. Man vilde have det Hele strax eller, som man den Gang udtrykte sig: »Planen maa omfatte den hele Ide, der efterhaanden skal realiseres, og ikke indskrænke sig til dens enkelte Dele« [23]). Industriskoler med almene humane Formaal, som skulde »forædle« Haandværkerne og gavne Samfundet, Fædrelandet, Borgerne osv., vare Idealet. Der var saaledes en Mand, som hed *Joh. Fr. Gœde.* Han forklarede om sig selv, at han er »fra Ungdommen af udenlands oplært, og over 30 Aar dels som Fuldmægtig, dels selv Handlende her i Kjøbenhavn kjender jeg af egen Erfaring inden- og udenlandsk Handel. Jeg har tabt her i Kjøbenhavn ved Handelen over 60,000 Rdl.; dette gjør mig opmærksom til at efterforske Aarsagen.« Han kom da til det Resultat, som han udviklede i fire tykke Bind, der udkom fra 1786—1793, og som hedde: »Patriotiske Tanker om Handelens og alle Næringsvejenes Hinder og Forfremmelse i de danske Stater til Højeres Eftertanke«. Deri fremsatte han, 1787, sit »uforgribelige« Forslag til »en Industriskole for alle Fattige, især fattige Børn, for at give dem Levebrød og ej Almisser i Lediggang« [24]). Senere kom han paa det Rene med, at Sagen bedst kunde fremmes gjennem »et patriotisk, praktisk Selskab til Industriens, Handelens, Søfartens og alle Næringsvejenes mulige Forfremmelse« [25]). Han fik »en Del anseelige og formuende patriotiske Borgere i Hovedstaden« til at tegne sig som Medlemmer og udgav da Aaret efter en »Udførligere Underretning om et patriotisk, praktisk Selskab til Handelens og Industriens Fremme«. Selskabet skulde oprette »Industriskoler og Arbejdshuse til nyttige, passende og tjenlige Fabrikker«.

Det er ganske interessant at erfare, hvorledes han tænkte sig en saadan Industriskole. Den skulde være »et Institut, hvori Børn og tilvoxende unge Mennesker af begge Kjøn skulle anføres og undervises af Mestre og Lærerinder fabrikmæssig i al Slags nyttig og for vort Lands Omstændighed passelig Virksomhed. Deri skulde gives Undervisning i alle Slags Manufaktur-

og Fabriksarbejde. Til at give saadan Undervisning maatte man søge at faa de mest dygtige Mestre i enhver Klasse.« Han havde den Tillid til »de veltænkende og patriotisksindede Mestre iblandt os. at de af Kjærlighed til sine Medmenneskers og Fædrelandets Vel skulle villigen paatage sig dette hæderfulde Embede, at underrette Industri-Skolens Lærlinge, hvorledes duelige, varige og stærke Varer kunne forfærdiges paa den letteste Maade og med mindst Bekostning, hvorpaa Afsætningen og Arbejdets Fremgang beroer.« Skulde saadanne Mestre alligevel ikke findes, stolede han paa, at der vilde findes dygtige Svende, som vilde paatage sig »denne Opsigt og Undervisning for visse Procent af det, der blev forarbejdet i Industriskolen og de den underordnede Arbejdshuse.« Forøvrigt skulde enhver Lærling have Frihed til at arbejde for sig selv, »saasnart han havde lært det Manufakturarbejde, hvortil han havde Geni, og havde appliceret sig og efter aflagt Prøve var af Mesteren og Directionen erkjendt for dygtig derudi, om han saa end ikke havde været længer end et Aar i Industriskolen; thi den Lavssædvane at lære i 5, 6 til 7 Aar undertrykker mangt et Geni og Lærelysten til Tids og Omkostningers Spilde.«

Gædes »Tanker« blev ikke virkeliggjorte, men de havde i den Grad hjemme i Tiden, at de snart kom frem paany. Forinden var imidlertid et andet Selskab traadt ud i Livet, der vel kun indirekte stod i Forbindelse med selve Haandværkerundervisningen, men som, baade fordi det er et af de faa Foretagender af denne Art, der ere blevne bevarede til Nutiden, og fordi det tillige viser, hvorledes dette »Haandværkerspørgsmaal« gjærede i Tiden, bør nævnes. Det er »Præmieselskabet for den mosaiske Ungdoms Anbringelse til Kunster og Haandværker«. Det stiftedes 1793 af de to Brødre *H. J.* og *L. F. Cantor*[26]) og bestaar endnu. Ogsaa det havde en patriotisk Opgave; det skulde ved sin Oprettelse virke for, at den jødiske Ungdom ikke saa godt som udelukkende hengav sig til, hvad den kaldte Handel, og bidrage til, at en Del af den kom i Lære og uddannedes til gode og dygtige Haandværkere. Dette maatte ske hos kristne Mestre, og Selskabets Bestyrelse blev derfor ogsaa, hvad der den Gang var ualmindeligt, strax fra Begyndelsen sammensat baade af Jøder og Kristne. Dets filantropiske Karaktér, der var i nøje Sammenhæng med Tidens øvrige Virksomhed paa dette Omraade, fandt desuden sit Udtryk i de Taler, der navnlig af Gejstlige blev holdte ved Selskabets Stiftelsesfester. Senere har Selskabet tildels skiftet Formaal, efterat dets oprindelige Opgave var løst.

Det næste Forsøg i Rækken paa at skabe et Haandværkerinstitut indledes af Assessor i Hof- og Stadsretten *Fr. Horn*, der senere kaldte sig *Winkel-Horn*. Han fremsatte i Tidsskriftet »Minerva« for 1796[27]) et Forslag: »Om et Institut for Haandværkere«, som han ønskede henlagt under Kunstakademiet og Professor matheseos. Det skulde helst indrettes paa Charlottenborg eller i alt Fald i Akademiets Nærhed, fordi man der havde baade Professorer og Elever ved Haanden. Til en Begyndelse skulde der kun gives Undervisning i visse Professioner, saasom for Snedkere, Drejere, Billedhuggere i Træ, Forgyldere, Kleinsmede, Gjørtlere — »ved disse Haandværkere kan jo alle Møbler forfærdiges« — men Eleverne skulde dog kun undervises i een Profession ad Gangen. Endvidere burde de lære Regning, »ziirlig« Skrivning, Mathematik, Fransk, Engelsk og Tysk; Akademiet gav dem den fornødne Undervisning i Tegning og Arkitektur.

Disse Tanker blev optagne til nærmere Prøvelse af et Selskab, som var stiftet tre Aar i Forvejen, og som gjennem forskjellige Forvandlinger var havnet ved at beskjæftige sig med Haandværkernes Dannelse og »Forædling«. I 1793 var »Selskabet for den gode Opførsel og Flid« blevet stiftet med det Formaal ved Præmier at opmuntre Eleverne i det Skouboeske Institut til Flid og Duelighed[28]). I 1795 undergik Selskabet sin første Forvandling, der dog kun angik dets Navn, som blev forandret til »Selskabet til Ungdommens Forædling«, medens det som hidtil vedblev at virke efter sin første Bestemmelse indtil 1798. Da undergik det paany en Forvandling, idet det nu bestemte sig til at ville oprette et theoretisk og praktisk Institut for Haandværkere og i den Anledning forandrede sit Navn til »Selskabet til unge Haandværkeres Dannelse«. Man tog Sagen grundig og begyndte med at udsætte en Præmie af 100 Rdl. for den bedste Besvarelse af Spørgsmaalet: »Hvorledes bør et theoretisk og praktisk Institut for Haandværkere i Kjøbenhavn være indrettet, for at det med mindst Bekostning kan stifte den mest mulige Nytte?« Der nedsattes en Komité til at bedømme de indkomne Besvarelser, og »tre danske og sex tyske Mænd meddelte Selskabet mange kostelige Tanker og Raad om de tjenligste Midler til at iværksætte dets store Ide«[29]). Prisen blev tilkjendt en Afhandling af Præsten og Pædagogen *Villaume* i Fyn, men alligevel var man ikke ret fornøjet med de indkomne Besvarelser, fordi ingen af dem gav en Plan, »der i alle, eller i det mindste i sine Hovedtræk med Sikkerhed lod sig følge og ganske nøjagtig betegnede den Vej«, der skulde følges. I et lille Skrift:

»Hvad kan der gjøres til Haandværkernes Opkomst i Danmark?« gav 1799 et Medlem af Bedømmelseskomiteen, Assessor *J. H. Bärens*, der interesserede sig levende for denne Sag, en Kritik af de indkomne Besvarelser og fremsatte sin Mening om Spørgsmaalet. Derved tog han da Sigte paa overhovedet alle de Ting, som kunde bidrage til at danne, forædle og hæve Haandværkerne, baade gamle og unge, baade Mestre, Svende og Lærlinge, medens Kjærnen i hans Forslag gik ud paa Følgende: Oprettelsen af selvstændige Værksteder eller Industriskoler vilde være forbunden med for mange Vanskeligheder [30]), og han foretrak derfor, at Selskabet lod Lærlingene undervise i Haandværkets praktiske Grene af forskjellige Mestre i Byen i disses egne Værksteder og under fornødent Tilsyn [31]). Lærlingene burde udvælges blandt Børnene i de bedste Skoler [32]), idet han ogsaa her forkastede Tanken om, at Selskabet skulde oprette en selvstændig Skole. Derimod ønskede han, at Eleverne i Læretiden skulde have dels en udvidet Undervisning fælles for dem alle, dels en speciel Fagundervisning, deriblandt ogsaa i Naturhistorie, experimental Naturlære og Kemi [33]). Tegneundervisningen skulde finde Sted ved Akademiet. Der klagedes vel over Elevernes Opførsel ved dette; Øhlenschläger fortæller, hvorledes Malerdrengene sloges, naar de gik til og fra Akademiet [34]), og Bärens taler selv [35]) om »de Uordener, som der finde Sted, og som nu afskrække den for sit Barns Sæder omhyggelige Fader fra at sende det derhen,« men herpaa, mente han, kunde der dog nok raades Bod.

Han selv havde imidlertid heller ikke efter Selskabets Mening fundet den tilfredsstillende Løsning paa den store Opgave. Selskabet nedsatte da paany en Komité, som kom til at bestaa af Professor *Gamborg*, Assessorerne *Bärens*, *Horn* og *v. Schnell* og Lederen af det bekjendte Opdragelsesinstitut Hofpræsten *Christiani*, og disse begyndte da med at slaa fast, at Selskabet vilde, at man ikke blot skulde søge at give Haandværkerne en større faglig Uddannelse, men ogsaa »tage Hensyn til den almindelige Forstandsdannelse og moralske Forædling hos Haandværksstanden« [36]). Dermed var man da ogsaa paa det Rene med, at Selskabet ikke maatte indskrænke sin Virksomhed til Lærlingene alene, men udbrede den ogsaa til Mestre og Svende. Det blev derefter Christiani, som paa dette Grundlag udarbejdede Planen, der dog blev ændret noget, men han fastholdt Betydningen af baade theoretiske og praktiske Undervisningsanstalter. Paa disse sidste lod man ikke til at lægge saa megen Vægt, men det forlangtes dog i Modsætning til Bärens' Plan,

at Selskabet skulde oprette »Opdragelses- og Lære-Instituter eller Anstalter for unge Haandværkere i Kjøbenhavn«, hvor Eleverne kunde faa den fornødne praktiske Undervisning[37]). Og efterat Selskabet havde godkjendt de skjønne Principper, der laa til Grund for Planen, foretog det i Overenstemmelse med denne sin sidste Forvandling og kaldte sig fra 1801 »Selskabet til Haandværksstandens Forædling i Danmark«. Om dets Virksomhed vides, at det om Vinteren gav fri Undervisning om Aftenen til Haandværkssvende i Retskrivning, Mathematik, Geometri og Mekanik. Selskabets Formand, Hofpræst *Christiani*, holdt derhos en Gang ugentlig Forelæsninger over Fædrelandshistorie, Geografi og berømte danske Mænds Levnet, hvilke Forelæsninger efter hans Afrejse i et Par Vintre fortsattes af Professor *Brorson.* I 1818 ophævedes endelig Selskabet[38]).

Saa tarvelige, som det herefter kunde synes, blev Resultaterne af Selskabets Virksomhed dog ikke. Den Tankegang, der laa til Grund for det i dets sidste Skikkelse, kan vel endog spores lige ned til den Forening, som dette Skrift beskjæftiger sig med, thi ogsaa *Lasenius Kramp* sammenfattede flere Formaal under Et. Han vilde ogsaa virke forædlende og dannende paa den Stand, fra hvilken han var udgaaet, samtidig med at han vilde give den Lejlighed til at udvide sine Kundskaber, og som det er sikkert, at han har kjendt den ovenfor omtalte Forenings Ideer, er det rimeligt, at han har følt sig tiltalt af dem. Men ogsaa et andet praktisk Resultat tilvejebragte Foreningen, idet paa dens Foranledning Kobbersmed og Major, senere Stadshauptmand, *Jørgen Conradt* i 1807 oprettede det »Institut for Metalarbejdere«, som endnu bestaar, og som i en Række af Aar har været vor eneste Fagskole. Om Institutets vexlende Skæbne vil det her være nok at anføre, at det i 1833 blev forenet med den polytekniske Læreanstalt og var knyttet til dettes Værksteder, indtil det i Oktober 1859 forenedes med det tekniske nstitut.

Imidlertid var der da allerede begyndt en ny Virksomhed til Gavn for Haandværkslærlingene. Samme Dag som den betydningsfulde Forordning om Haandværkslavene udkom, den 21de Marts 1800, udsendte Præsten ved Frederiks tyske Kirke paa Kristianshavn *N. H. Massmann* sin Indbydelse til Oprettelsen af de Søndagsskoler, som endnu bestaa under Navnet »de Massmannske Søndagsskoler«. Den 4de Maj samme Aar begyndte de første af disse Skoler deres Virksomhed med 40 Lærlinge, og den 10de August var man allerede

naaet til at have 6 Skoler i Gang, hvorpaa Selskabet, som skulde støtte dem, konstitueredes Aaret efter[39]). Det var dog ikke en speciel Haandværkerundervisning, som disse Skoler strax fra Begyndelsen tilsigtede, hvad der bedst ses deraf, at der hengik et Par Aar, før Tegning optoges som Undervisningsfag, og at man endog indførte Sang før Tegning. I Begyndelsen vilde man kun give »de i deres Ungdom Forsømte« Undervisning i Regning, Skjøn- og Retskrivning, Brevstil, Regningers Affattelse, Dansk og Tysk. Søndagsskolerne vare altsaa en Art Fortsættelsesskoler, i hvilke de Elever, der vare Haandværksdrenge, tillige skulde have Undervisning i nogle andre almennyttige Kundskaber, som nærmest vedkom Haandværkerstanden, f. Ex. de denne særlig berørende borgerlige Love, de Pligter, Haandværksdrengene havde mod deres Mestre, o. Lign. Først 1803 oprettedes de Reiersenske Tegneskoler som et Anhang til Selskabet.

Hvad intet af de foregaaende Forsøg havde naaet, lykkedes Massmann. Han skabte ikke blot en Undervisning i Hovedstaden, der nu snart har bestaaet i et Aarhundrede og har fundet Tilslutning gjennem dette, men det af ham givne Exempel forplantede sig ogsaa til Provinserne og gjorde Begyndelsen til Haandværkerundervisningens Udvikling i disse. Det første Sted, hvor man fulgte hans Exempel, var i Aalborg, hvor i 1804 Justitsraad *Preetzmann* og Aaret efter Kapellan *A. P. Meden* hver for sig oprettede Søndagsskoler, der dog blev forenede i 1807. Af disse udviklede der sig senere en teknisk Skole, der i 1872 antog Navnet »Aalborg tekniske Skole«, og som nu har sin egen Bygning og giver baade Dag- og Aftenundervisning samt ogsaa har Klasser for Kvinder[40]). Exemplet blev ogsaa fulgt i Randers, hvor der oprettedes en Søndagsskole i 1805.

Det er sandsynligt, at den voxende Interesse for Haandværkertegning har gjort Savnet af gode Forbilleder føleligt. Dette forklarer, at den fornævnte Assessor *J. H. Bärens*, der var saa virksom i »Selskabet til Haandværkerstandens Forædling«, og som baade holdt Forelæsninger for dettes Elever og gjennemgik deres Tegninger, tilbød »Selskabet for indenlandsk Kunstflid« at ville udsætte 50 Rdl. aarlig i Præmier for smagfulde Arbejdstegninger til Manufakturister og Haandværkere[41]). Han ønskede, at Selskabet »med Taknemlighed« skulde modtage alle Arbejdstegninger til Møbler, Husgeraad, figurerede Manufakturarbejder, musikalske og andre Instrumenter, al Slags Broderi og Nips. Det forlangtes, at Tegningerne skulde være smagfulde, virkelig skulde

kunne udføres og endelig skulde kunne tjene til Arbejdstegninger for Haandværkere. Selskabet syntes om Tanken, det nedsatte en Komité, som bestemte, at Beløbet skulde deles i en Præmie paa 25 Rdl. og flere mindre tilsammen paa ligeledes 25 Rdl.[42]), og det udstedte en Indbydelse, men der synes næppe at have meldt sig Nogen. Tiden var endnu ikke moden. Man var endnu ikke kommen længere i Retning af Forbilleder end til de af den tyskfødte Hofkobberstikker *Lahde* udgivne Figurer til Tegneøvelser efter Thorvaldsen[43]). Senere fik man »Vignolas Lære om de fem Søjleordener eller Anvisning i den borgerlige Bygningskunst«, men det er netop i Anledning af Benyttelsen af disse, der lyder Klager over, at Eleverne ikke lære at udføre »en ren og korrekt Arbejdstegning«. Dette »simple og tilsyneladende ringe Formaal« tilfredsstiller ikke Mængden. »Man vil langt hellere begynde med de saakaldte »Vignoler« (de fem Søjleordener), inden Begynderen kan tegne en ren Linie, og man tuscherer disse, thi ogsaa dette forlanges. Dog, inden det sker nogenlunde taaleligt, hengaar en lang Tid, og Følgen heraf er, at Eleven med al denne Tidsanvendelse ikke har lært at tegne rigtig, men har faaet den Tro, at fordi disse Forsiringer, hvis Betydning han ikke lærer, gjordes til Hovedsagen ved hans Undervisning, bliver det ogsaa Hovedsagen for ham siden allevegne at anbringe denne Stads, og at han derved hæver sig til at være en Kunstner«[44]). Først maatte selve Erkjendelsen af Tegningens Betydning være gaaet op for Haandværkerne, før Kravet paa gode Forbilleder kunde tilfredsstilles; og det er ikke den mindste Ros, der tilkommer »Snedkernes Tegneforening« og dens Stifter, at de vare paafærde strax, da dette Krav meldte sig, ja næsten forinden, og indenfor deres snævre Omraade og med smaa Midler udfoldede en betydelig Virksomhed, der kunde tjene Andre til Exempel.

Tiden havde sneglet sig hen med en Række Forsøg paa at skabe en Haandværkerundervisning, som dog ikke blev til Noget. Alt, hvad man havde, var i Grunden »Institutet for Metalarbejdere« og Kunstakademiets Skoler. Klagerne vedblev derfor ogsaa at lyde lige højlydt. »Hvad der paa disse tvende Steder læres, er ingenlunde tilstrækkeligt, da det første Institut har blot en speciel Virkekreds, og det sidste, skjøndt virkende i det Store, blot kan, naar undtages ved den mathematiske Undervisning, virke paa at uddanne Haandværkernes Smag«[45]). Og Kravet formuleres derpaa i Forlangendet om »et Institut for Haandværkere og Fabrikanter, afpasset efter Danmarks Kræfter«.

Det blev Provinserne, som kom til at gaa i Spidsen. Da Aarhundredet havde tilbagelagt sin første Fjerdedel, tog de fat. Den 28de Januar 1825 oprettedes der i Helsingør et Selskab for en Søndags- og Aftenskole. I December 1825 begyndte Major og Landinspektør *Henning Petersen* en geometrisk Tegneskole i Rønne, og den samme Mand oprettede senere lignende Skoler 1830 i Slagelse og 1831 i Roeskilde; endvidere var der i 1828 paa Frederik den Sjettes Fødselsdag den 28de Januar — Tiden var loyal — af Pastor *U. F. Rosing* blevet stiftet en Søndagsskole i Horsens, og den samme Loyalitet gav sig ogsaa et Udtryk ved den af Snedkerne *F. Bech* og *C. Jensen* den 19de Oktober 1828 oprettede Skole i Aarhus, der fik Navnet »Prins Frederik Ferdinands Søndags-Tegneskole«[46]). Denne Bevægelse hænger imidlertid nøje sammen med hele det Opsving, der paa een Gang fremkom.

Efterhaanden begyndte det at dages. Hvad man ikke havde kunnet skabe ved kunstige Midler, kom tilsidst ganske naturlig af sig selv. Det saae ud, som om man fra alle Sider var bleven enig om at glemme den gamle Jammer og tage fat med nye Kræfter. I Tyverne og Trediverne af dette Aarhundrede begyndte en ny Tid for Industri og Haandværk herhjemme. De frie Ideer fra Slutningen af forrige Aarhundrede paa den ene Side, Naturvidenskabernes stærke Opsving paa den anden naaede ogsaa os og gjorde deres Indflydelse gjældende paa dette Omraade. Langsomt gik det, som om man benyttede Datidens træge Befordringsmidler, Hindringer maatte overvindes som de, Landets ulykkelige Tilstand skabte. Men efterhaanden kom man dog frem, og rundt om fra dukke den nye Tids Tegn op. Selv en flygtig Optælling vil vise, at der er Grøde i Luften.

Paa dette Tidspunkt stod *H. C. Ørsted* i sin fulde Kraft; han »havde været en yndet Universitetslærer siden 1800«, men hermed nøjedes han ikke[47]). Gjennem sine Maanedsforelæsninger søgte han at paavirke sin Samtids naturvidenskabelige Begreber, og den 26de Marts 1824 stiftede han »Selskabet for Naturlærens Udbredelse«[48]) med det Formaal yderligere at virke for saa store Kredse som muligt. Paa et andet, ikke mindre betydningsfuldt Omraade arbejdede Würtembergeren *G. F. Hetsch.* Den 15de Oktober 1815 ankom han til Kjøbenhavn og begyndte sin Virksomhed som Lærer ved Kunstakademiet. I 1828 — samme Aar, som han ogsaa overtog den kunstneriske Ledelse af den kgl. Porcellænsfabrik — udgav han sin Tegnelære, der 1839—1843 fortsattes af hans »Fortegninger for Haandværkere«, og 1828 var det ligeledes, at Aka-

demiet udstedte en Opfordring til Haandværkerne om at udstille deres Arbejder ved dets aarlige Forevisninger. For Hetsch's Vedkommende fortsattes Virksomheden for Haandværkerne i alle hans følgende Leveaar; man behøver blot at minde om hans forskjellige Skrifter med deres Paavisning af Tegnekunstens Betydning og Forbindelsen mellem Kunst og Haandværk, de talrige kunstindustrielle Arbejder, han har givet Tegning til, hans Virksomhed som Leder af Tegneundervisningen baade paa Akademiet, polyteknisk Læreanstalt og det tekniske Institut, for at forstaa hans Indflydelse[49]).

Ogsaa hos andre Mænd var der et levende Ønske om at virke for Industrien og Haandværket. Derved førtes *G. F. Ursin* til 1827 at indgive sit Forslag til Frederik den Sjette om at oprette en Haandværkerskole i Lighed med de tyske »Gewerbeschulen«, hvilket atter foranledigede den polytekniske Læreanstalts Oprettelse[50]). Et Aarstid i Forvejen, September 1826, havde Ursin begyndt Udgivelsen af sit »Magazin for Kunstnere og Haandværkere«, der indlededes med H. C. Ørsteds Portræt og Biografi, og som fortsattes, om end med Afbrydelser, i en Række af Aar. Læselysten hos Haandværkerne skulde yderligere fremmes ved det væsentlig af Farver *Hertzsprung* den 1ste Juli 1830 stiftede »Læseselskab for Kunstnere og Haandværkere«[51]). Tanken om Industriudstillinger, som »Selskabet for indenlandsk Kunstflid« havde bragt frem her i Landet og benyttet for sit Formaal, blev gjenoptagen, og i 1834 — samme Aar som de raadgivende Provinsialstænder indførtes — saae man efter 19 Aars Forløb paany en Industriudstilling i Kjøbenhavn, der ligesom samlede alle Kræfter i ét Brændpunkt: Landhusholdningsselskabet, repræsenteret ved Jonas Collin, Kunstakademiet ved Hetsch og Selskabet for Naturlærens Udbredelse ved H. C. Ørsted. Den frie Tidsstrømning paa den ene Side, Thorvaldsens forestaaende Hjemkomst i 1838 paa den anden og den Begejstring, hvormed den imødesaas, styrkede Mesterens varme Beundrer *J. B. Dalhoff* til at stifte Industriforeningen[52]). Et af dennes første udadgaaende Skridt bestod da ogsaa i at hilse den hjemvendte Kunstner med en Adresse, hvori udtaltes Ønsket om, at alle de forskjellige Ting, som de Industridrivende i Danmark forarbejde »enten hørende til Livets Fornødenheder eller tjenende til Bekvemmelighed og Fornøjelse, ved ædle Former og smagfulde Forhold for Verden kunne vidne om, at Danmark er Thorvaldsens Fædreland«[53]). Det var i denne Periode og i Sammenhæng med de her nævnte Bevægelser, at *Lasenius Kramp* begyndte sin Virksomhed med Oprettelsen af den nævnte Snedkerforening.

Man havde samtidig begyndt at løsne forskjellige af de Baand, der hvilede paa de strængt lavsbundne Haandværkere. Begyndelsen var vel allerede gjort ved Reskriptet af 10de April 1761, der indeholdt Bestemmelser om Haandværkernes Adgang til at drive Handel, men et ordentligt, stort Skridt toges dog først ved Aarhundredets Begyndelse, da Forordningen af 21de Marts 1800 om Haandværkslavene i Kjøbenhavn indledede en ny Tid. Nu kunde man blive Svend eller Mester uden at have staaet i Lære, naar blot »et forsvarligt Svende- eller Mesterstykke« godtgjorde, at Vedkommende forstod og havde lært det Haandværk, ved hvilket han vilde ernære sig, og der oprettedes en ny Klasse af Mestre, Frimestre, som ikke behøvede at aflægge den ofte saa kostbare Mesterprøve, naar de forøvrigt opfyldte visse Betingelser. Alligevel var Sagen dermed endnu ikke i et sikkert Spor. Der gjordes endog i en paafølgende Periode nogle Skridt tilbage, og først ved det Tidspunkt, her omhandles, besluttede man sig til at fortsætte videre paa det lagte Grundlag. En kgl. Resolution af 10de November 1829 bifaldt, at Kancelliet fulgte de friere Grundsætninger, hvorpaa Reskriptet af 1761 var bygget, og Kongen bevidnede endvidere Kancelliet sin Tilfredshed med de i denne Retning udtalte frisindede Grundsætninger[54]). Ved Plakaten af 3die November 1832 udvidedes endvidere Forordningen af 21de Marts 1800 til at gjælde for Haandværkslærlinge ikke blot i Kjøbenhavn, men ogsaa i de øvrige Kjøbstæder i Danmark.

Ogsaa i denne Retning begyndte nemlig en ny Tid at vise sig. Den danske Haandværkerstand paavirkedes stærkt af Julirevolutionen, de nye Ideer fandt her i Landet Talsmænd hos den, og flere af de Mænd, som senere kom til at spille en fremtrædende Rolle i Haandværkerstanden, opholdt sig netop da i Paris. Den Frihedsstrømning, som hos os indledede den nationale Bevægelse, fandt en varm Understøttelse hos de mere udviklede Haandværkere. Standen som saadan følte sin Betydning, og der blev navnlig lagt stærkt Eftertryk paa det Hensyn, der skyldtes »den næringsdrivende Borger«. Under dette Navn gjenfindes den i det første Udslag, Bevægelsen fik, nemlig Oprettelsen af Læseforeningen i 1836. Denne Forening blev Forløberen for de paafølgende Arbejderforeninger, som gjennem en lang Række af indre Kampe, tildels af politisk Natur, skulde klare Spørgsmaalet om, hvad der i den paafølgende Periode skulde forstaas ved Arbejderforeninger og disses Opgave[55]).

Saa megen Virksomhed og Liv maatte nødvendig bære Frugt. Den viste sig i det Opsving, som Industrien tog gjennem Benyttelsen af de forbedrede Hjælpemidler, Naturvidenskaben og Tekniken netop da tilbød. Paa dette Tidspunkt kom den første Hurtigpresse til Danmark; den indforskreves 1825 til »Adresseavisen« fra Opfinderne König og Bauer i Oberzell i Bayern, og 11 Aar senere, 1836, byggede Kleinsmed *J. H. Hüttemeier* den første Hurtigpresse, som er udført her i Landet[56]). I samme Periode var den første af en Dansk byggede Dampmaskine kommen til Verden; det var 1826, da »Mekanikus og Dannebrogsmand« *Ole Johannesen Winstrup* byggede den i Hundisburg ved Magdeburg, hvor han havde etableret sig, og der gik ikke mere end to Aar, før ogsaa den første i selve Landet forfærdigede Dampmaskine saae Lyset; den udførtes 1828 af *M. F. v. Würden* her i Byen[57]). Den første Papirmaskine, som lavede endeløst Papir, indførtes hertil i 1828 af *J. C. Drewsen*, der opstillede den paa Strandmøllen[58]). Derimod varede det adskillig længere, før det første her i Landet byggede Dampskib kunde løbe af Stabelen; vort første Dampskib *Caledonia* var allerede kommet hertil i 1819, men det varede dog til 1840, før *Christian den Ottende*, vort første hjemmebyggede Dampskib, blev sat i Vandet[59]).

Det var Opsvingets Tid. For første Gang uden kunstig Hjælp tog det private Initiativ fat, og en hel Række af endnu bestaaende, ofte meget betydelige Virksomheder grundlagdes. Naar vi en Gang faa en dansk Industristatistik, vil man kunne lade sig nøje med at anføre Tallene; nu maa der nævnes Exempler for at vise Bevægelsens Beskaffenhed. Grosserer Josef Owen grundlagde saaledes 1822 Fredens Mølles Fabrikker og opførte her i 1833 den første Svovlsyrefabrik i Norden[60]). I 1825 realiserede Enkegrevinde Henriette Danneskjold-Samsøe, f. Kaas, den af hendes i 1823 afdøde Mand Chr. Conrad Sophus Danneskjold-Samsøe fattede Plan om Oprettelsen af Holmegaard Glasværk[61]). Af anden Virksomhed kan nævnes: at J. B. Dalhoff etablerede sig 1822; L. Fraenckells Farve- og Tapetfabrik oprettedes den 19de Januar 1826[62]); i 1827 begyndte C. C. Hornung i sin Fødeby Skjelskør den Virksomhed, der førte til Oprettelsen af Hornung & Møllers Pianofortefabrik[63]); Forgylder O. B. Schieltved etablerede sig 1828; C. B. Hansens Etablissement opstod i 1830[64]); Bianco Luno grundlagde sit Bogtrykkeri 1831, samme Aar, som det første Jernstøberi anlagdes i Jylland [Horsens][65]); J. E. Meyer oprettede sin Voxdugsfabrik 1834; M. P. Allerup i Odense sit Jernstøberi 1836[66]);

Cornelius Knudsens Etablissement for fysiske Instrumenter og Camillus Nyrops for kirurgiske Instrumenter[67]) opstod begge 1838. For Provinsernes Vedkommende opgives, at der i Perioden 1820—29 oprettedes 13 endnu bestaaende Fabrikker og industrielle Etablissementer, i Perioden 1830—39 endvidere 18; det næste Tiaar stiger Tallet til 74[68]). Rækken voxede fra Aar til Aar.

Dermed indledes Nutiden.

Som man af det Foregaaende vil have set, fandtes der en naturlig Forbindelse mellem Tiden og den Idé, Lasenius Kramp fremsatte. Netop fordi der var kommet nyt Liv i alle Forhold, kunde hans Planer finde Øre og blive virkeliggjorte. Men hertil kom endvidere, at der indenfor det særlige Omraade, hvor han indledede sin Virksomhed, var den rette Modtagelighed tilstede. Som naturligt var, begyndte han, da han selv var Snedker, med Snedkerne. Han kunde her have været forud for sine Standsfæller, og da vilde hans Forsøg næppe være lykkedes. Men allerede den lille Omstændighed, at det ogsaa var to Snedkere, som i 1828 havde oprettet den før nævnte »Prins Frederik Ferdinands Søndags-Tegneskole« i Aarhus, tyder paa, at der indenfor dette Fag var særlig Modtagelighed tilstede. Og var dette Tilfældet i en Provinsby, som den Gang endnu ikke var Landets største Kjøbstad, er der Sandsynlighed for, at det i endnu langt større Grad var Tilfældet i Kjøbenhavn.

Saaledes forholdt det sig ogsaa. De kjøbenhavnske Snedkere havde vistnok i mindre Grad end deres Standsfæller lidt under de daarlige Tider[1]). Allerede Fagets Talrighed taler herfor; der var i Kjøbenhavn i 1779 i Snedkerlavet 108 Mestre, 234 Svende og 123 Drenge[2]). Den Velstand, som en livlig Handelsvirksomhed havde fremkaldt i Slutningen af forrige Aarhundrede i Kjøbenhavn, havde skabt velhavende Hjem, i hvis Udstyrelse ogsaa Snedkerne fik deres Andel. Derved var der lagt en Grund, som kunde hjælpe disse

gjennem de daarlige Tider i Aarhundredets Begyndelse. Men selv de daværende trykkede Forhold faldt maaske ikke i den Grad Snedkerne til Last som mange andre Haandværkere. Nationalhadet mod England bragte Mange til at søge til den indenlandske Industris Frembringelser, som de tidligere havde forsmaaet [3]), og da man dog altid behøvede Møbler, kom dette sikkert de danske Snedkere tilgode. Tiden var i det Hele dengang glad ved sine Snedkere, »vore Snedkere vedblive at hævde den fortrinlige Rang, de have blandt vore Haandværkere« — hedder det saaledes i 1814 [4]) — og man forsømte ikke at anstille en Sammenligning mellem deres og de engelske Frembringelser. »Frydefuldt var det — hedder det endvidere i en begejstret Beretning om Snedkeriet paa Udstillingen 1812 — at høre den Tilstaaelse af Anglomaner, at de i England ikke havde set saa skjøn en Politur, som den, der fandtes inden i et af vor duelige Wolf afleveret Spillebord, eller en Indlægning, der overgik hans« [5]). Og i 1815 hedder det fremdeles: »Indtil omtrent 1807 har dette nu for Tiden over mange af vore andre Haandværker meget ophøjede Snedkerhaandværk maattet se deres i Grunden maaske solidere Arbejder tilsidesatte af hertil indførte engelske og i den senere Tid fornemlig berlinske, mere smagfulde Arbejder« [6]). Dette Forhold skulde imidlertid have forandret sig fuldstændig. Forfatteren, Kammerraad Aabye, erklærer nemlig om Snedkeriet: »Dette Haandværk har naaet en Fuldkommenhed, der i de sidste 7—8 Aar har gjort dets Forarbejdelser ligesaa fordelagtig bekjendte udenlands som fordum det londonske og berlinske Møbelarbejde her til Lands, og neppe kan man opgive nogen dansk Handelsartikel, som især i den senere Tid kan have givet vor Handel en mere fordelagtig Handelsbalance end Handlen med dette Slags Frembringelser«. Forfatteren gaar endog saa vidt i sin Begejstring, at han erklærer om Snedkerarbejdet: »Med Begjærlighed har det været søgt og endnu søges dette skjønne Arbejde af Fremmede, og Afsætningen til Udlandet og fornemmelig til Naboriget har været meget betydelig. De mange Svenske, som bivaanede Udstillingen, beklagede meget, at det strænge og nylig skærpede Forbud mod deslige Varers Indførelse til Sverig alene nægtede dem at kjøbe disse saa meget yndede Varer her« [7]).

Afsætningen til Udlandet kunde altsaa neppe støtte Snedkerne, men til de allerede anførte Omstændigheder, som bidrog til at holde dem oppe i »denne fattige Tid«, kom der endnu en, der var af ikke ringe Betydning. Netop da foretoges der et stort Arbejde herhjemme: Gjenopførelsen af Kristians-

borg Slot. Selv om dette Foretagende maatte kæmpe med pekuniære Vanskeligheder, krævede dog Slottets Udstyrelse Anvendelsen særlig af Kræfter at Snedkerfaget, og den Mand, som forestod denne Del af Arbejdet, var ikke tilsinds at nøjes med det første det bedste Arbejde. Forholdet var jo nemlig saaledes, at paa den Tid, da Hetsch kom til Kjøbenhavn, manglede Slottet netop sin indre Udstyrelse, og der savnedes dygtige Kræfter til at forestaa den. Da Hetsch kom, greb derfor Slottets Bygmester med Begjærlighed den Hjælp, der saa uventet tilbød sig, og han gjorde det saa meget hellere, som hans og Hetschs Smag gik i samme Retning. Men om Hetsch siges der netop, at »han havde ikke blot et øvet Øje og en øvet Haand, men han besad ogsaa, hvad Hansen aldeles manglede, Evne til at sætte sig i den rette Forbindelse med Haandværkerne og lade dem arbejde for sig. Slottets Dekoration blev derfor under Hetschs Bestyrelse et smagfuldt og pynteligt Arbejde, som selv større Rigers Hovedstad kunde være bekjendt« [8]).

Der var altsaa Livsbetingelser tilstede for det danske Snedkeri. Ganske naturlig maatte disse sætte Frugt i en Række af dygtige Snedkere, en Stamme af arbejdsomme Mænd med Kjærlighed til deres Fag og Interesse for det, der er bleven bevaret lige til Nutiden. Allerede i Slutningen af forrige Aarhundrede fandtes der dygtige Snedkere i Kjøbenhavn, og deres Gjerning fortsattes i dette Aarhundredes første Halvdel af en ny Generation, som blev Læremestre for dem, der endnu arbejde iblandt os. Derved skabtes en god og sund Tradition i Arbejdets Udførelse, som har bidraget Sit til at lade vor Møbeltilvirkning indtage en fremtrædende Plads i vor Kunstindustri.

Andre Omstændigheder kom til. Regeringen ønskede at støtte den indenlandske Industri og viste dette for Snedkeriets Vedkommende dels ved Oprettelsen af »Det kongelige Møbelmagasin« i 1777, dels ved Pengeunderstøttelse til Forskjellige saavel Indlændinge som Udlændinge, der ønskede at etablere sig. Den Paavirkning, som Snedkerne herigjennem fik, var af ikke ringe Betydning, og da Tiden samtidig bragte betydelige tekniske Fremskridt i deres Fag, vare de rede til at benytte dem. Og endelig maa det ikke i sidste Række anføres, at den Indflydelse, der i Reglementet af 1771 var givet Kunstakademiet paa Haandværkerfagene, i en ganske særlig Grad kom Snedkeriet tilgode. Netop fordi Snedkerne paa Grund af Forholdene vare blevne holdte oppe over Tidens almindelige Niveau, var der Mænd iblandt dem, som satte Pris paa og forstod at vurdere den kunstneriske Indflydelse, der baade i og udenfor Aka-

demiet søgte dem. Forbindelsen med Akademiet vedligeholdtes for deres Vedkommende adskilligt ud over den Tid, da Mesterprøven var bleven aflagt, og Snedkermesteren var bleven sin egen Mand. Den ytrede sig i det Samarbejde, som fandt Sted mellem Akademiets ledende Mænd og Snedkerne, den viste sig fra disse Sidstes Side f. Ex. i den Indflydelse, man gav Akademiet, da »det forenede Kunstflids-Møbel-Magasin« blev oprettet 1837, den var ogsaa Skyld i, at dygtige Kunstnere udenfor Akademiet kunde finde Medarbejdere blandt Snedkerne, der vare istand til at udføre deres Ideer, og den skabte endelig blandt Fagets egne Medlemmer Lysten til selvstændig Virksomhed i kunstnerisk Retning. Begge disse Sider af Udviklingen: den tekniske og den kunstneriske fortjene at beses noget nærmere; thi uden dem vilde Lasenius Kramps Forening aldrig være kommen til Verden blandt Snedkerne, og de Former, han gav dens Virksomhed, staa i nøje Sammenhæng med den nævnte Udvikling.

Det fremgaar allerede af de ovenfor anførte Udtalelser, at Snedkerne herhjemme havde at kæmpe mod Indførselen af Møbler fra Udlandet. Det var et Forhold, der gik langt tilbage i Tiden. Allerede i Blomstringsperioden under Kongerne Frederik den Anden og Kristian den Fjerde indførtes der Møbler i stor Mængde hertil [9]). Dengang kom de fra Holland og Tyskland; i den her omtalte Periode før Krigen 1807 kom de fornemmelig fra England. Snedker *Ortmann*, som i Midten af forrige Aarhundrede havde anlagt en af de første danske Møbelfabrikker, ansøgte derfor 1749 Regeringen om et Forbud mod fremmede Snedkervarers Indførsel, men han fik Afslag, da man mente, at en Told af 20 pCt. maatte være tilstrækkelig. Alligevel blev hans Andragende ikke uden Frugt. Da Indførselen af Møbler og »andre Slags Smags Arbejder« tiltrods for Tolden vedblev at være meget betydelig, ønskede Kommercekollegiet at bidrage, hvad det formaaede, til, at Møblerne blev forarbejdede her i Landet. Det henvendte sig i den Anledning til den i Kiel fødte *G. E. Rosenberg*, der 1771 var bleven Stadsbygmester i Kjøbenhavn, og denne udarbejdede en Plan, ifølge hvilken han »mod visse Benaadninger« vilde paatage sig et Anlæg, der baade skulde befordre indenlandske Møblers Afsætning og udbrede en god Smag i Møbelhaandværket. Kollegiet indstillede hans Plan til Approbation, og ved Resolution af 17. Februar 1777 oprettedes »det kongelige Møbel-Magasin« med Rosenberg som Bestyrer [10]). Derved foretoges et Skridt, som blev af væsentlig Betydning for hele den følgende Periode; thi det Exempel, som derved blev givet fra oven, blev hurtig fulgt af Snedkerne selv.

I Planen for det kongelige Møbelmagasin blev det bestemt, at Rosenberg for egen Regning maatte anlægge og holde 5 Værksteder for de forskjellige til Møblers Forfærdigelse nødvendige Fag, men der maatte ikke arbejde mere end 1 Mester og 2 Svende med Drenge i hvert Værksted, og der maatte i dem kun forfærdiges Modeller til at arbejde efter og altsaa ikke Handelsvarer. Endvidere maatte han holde Oplag af alle Slags Materialer til Møbelarbejde: fine tørre Træsorter, Stenarter og andre fornødne Materialer, og forsyne Mestrene i Kjøbenhavn med Raamaterialer derfra. Og endelig fik han Ret til at holde et Magasin af færdige Møbler, hvor der forhandledes Varer fra andre Mestre. Disses Arbejder skulde dog først prøves og vrages; vare de ikke gode, maatte de ikke antages, men blev de det, skulde de stemples med Magasinets Segl. Mestrene kunde ogsaa faa de Varer stemplede, de selv vilde forhandle, naar de vare gode. Hvad de Rosenberg lovede »Benaadninger« angik, fik han for det Første 400 Rd. aarlig til Lokale, dernæst til Indkjøb af Materialer og Møbler 5000 Rd. som rentefrit Laan i 20 Aar; endvidere i de to første Aar et Gratiale af 400 Rd., og der bevilgedes 150 Rd. aarlig til hans Skriver, 50 Rd. aarlig til en Tegnelærer for Lærlinge, og endelig fik han Toldfrihed for sine Raamaterialer [11]). Magasinet fik Lokale, om end maaske ikke lige fra Begyndelsen, i Vigandtsgade, den nuværende Ny Vestergade, Nr. 318 [12]).

Ogsaa ved at hjælpe Snedkere til at nedsætte sig her og etablere sig søgte Regeringen at fremme den indenlandske Møbeltilvirkning. Snedker *Röntgen* var paa Envoyé i Hamborg og Kammerherre *Schimmelmann's* Opmuntring blevet indkaldt hertil og »havde forfærdiget skjønne Møbler«. For at beholde ham her i Landet blev der i Maj 1779 bevilget ham 60 Rd. til et Prøvestykke og desuden 240 Rd. til at etablere sig for. Han fik derhos Tid efter anden en Kredit paa 300 Rd. af Møbelmagasinets Fond »til forefaldende Udgifter« samt endelig Tilladelse til at holde Svende og Drenge. Da dernæst Rosenberg 1781 ønskede at fratræde det kongelige Møbelmagasins Bestyrelse, overtog Røntgen denne. Han mistede de 400 Rd., som Rosenberg havde faaet i aarlig Gage, men det blev ham til Gjengjæld tilladt at beregne sig 2 pCt. af de gjennem Magasinet solgte Møbler. Senere foreslog Konferensraad *Anker*, der var kommen i Spidsen for Magasinet, Snedkerlavet at overtage dette, men i Lavsmødet den 29de April 1797 vedtoges det at svare, at »da Tiden var saa kort og Lavet desuden ingen Lejlighed for Tiden har, kunde samme ikke modtage det kgl. Møbel-Magasin« [13]). Det var dog ikke blot Udlændinge, som blev

opmuntrede ved Understøttelser. Snedker *Simon Brøtterup*, der var født i Aalborg, men som i sex Aar havde arbejdet i London paa Professionen »og var deri overmaade duelig«, blev etableret i 1781 paa den Maade, at Tilskuddet til Møbelmagasinet forøgedes med 1200 Rdl., hvoraf 1000 Rdl. anvendtes til Indkjøb af Materiale og Værktøj til Brøtterup. Denne skulde til Gjengjæld levere aarlig for 300 Rdl. Møbler til Magasinet, af hvis Værdi $^1/_3$ blev tilbageholdt som Afdrag paa Forskuddet. En anden dansk Snedker, som ligeledes blev støttet af Regeringen, var *Peter Ring*, der i 28 Aar havde opholdt sig i England som Snedker og Møbeldekoratør. I 1797 kom han tilbage hertil og etablerede sig her, efterat det samme Aar ved kgl. Bevilling var blevet ham forundt at indtræde i Lavet som Mester uden at forfærdige Mesterstykke, naar han iøvrigt opfyldte, hvad Lavsartiklerne paabød [14]). I 1799 fik han et Laan paa 1500 Rdl. til Fortsættelse af sin Virksomhed, hvorpaa der i 1804 bevilgedes ham Fritagelse for at svare Renter af dette Laan, mod at han fra 11te Juni 1805 betalte et aarligt Afdrag af 100 Rdl. Endvidere kan nævnes Snedker *Adam Bærwich*, som efter at være bleven udlært i Darmstadt havde opholdt sig i 10 Aar i London, Paris og Amsterdam. Han vendte i 1797 tilbage her til Danmark, og da han var en meget duelig Mand, bevilgedes der ham i 1802 et Laan paa 200 Rdl. og i 1803 et nyt Laan paa 300 Rdl. [15]).

I Begyndelsen lod det ikke til, at det kgl. Møbelmagasin skulde have synderlig Fremgang, især saalænge Professionisterne formedelst mindre Dueligheid ikkun vare istand til at levere faa Møbler af saa god Beskaffenhed, at de kunde modtages til Udsalg paa Magasinet. I denne Periode af dets Virksomhed maa det derfor siges først og fremmest at have virket som den Mønsteranstalt, dets Oprettelse havde til Hensigt at skabe, og ikke som et Handelsforetagende. Dette Forhold forandredes imidlertid noget, allerede da Røntgen blev udnævnt til dets Bestyrer, idet hans Lønningsmaade gjorde det ønskeligt for ham at lægge Hovedvægten paa Afsætningen. Denne var dog i Begyndelsen ikke god. Vel var der fra Magasinets Oprettelse i Begyndelsen af 1777 og til Udgangen af 1778 solgt ialt for 20,045 Rdl. 4 Mk. 8 Sk., men i de følgende Aar aftog Afsætningen og udgjorde fra 1793—1805 efter et Middeltal kun 3572 Rdl. aarlig. Den steg dog atter fra 1805 og i de følgende Aar, da Englændernes Overfald havde opflammet Lysten til kun at forsyne sig med indenlandske Frembringelser. I Aarene fra 1805—11 udgjorde dets Afsætning 10,548 Rdl. aarlig, og fra 1811—14 steg den til 19,433 Rdl. aarlig. Afsætningen var altsaa

i Fremgang, men desuagtet besluttedes det i Juni 1815 ved kgl. Resolution, at Magasinet skulde ophæves og det resterende Beløb af dets Kapital, 3,271 Rdl. 4 Mk. 9¼ Sk., blev skjænket Kunstakademiet. Major *Køppen*, der var Magasinest Bestyrer ved dets Ophævelse, fik derhos Bevilling til selv at anlægge et privat Møbelmagasin.

Grunden til det kgl. Møbelmagasins Ophævelse angives at være den, at det »efterhaanden var blevet Moder til 10 à 12 andre betydelige Møbeloplag, der mægtig havde bidraget til de kjøbenhavnske og med disse til det øvrige danske Møbelarbejdes Fremgang« [16]). Disse Ord ere næppe overdrevne. Magasinet var, selv om dets Karakter efterhaanden havde forandret sig noget i Tidernes Løb, dog vedblevet at være en Mønsteranstalt, hvis Exempel ikke blot var blevet fulgt fra andre Sider, men som ogsaa havde sin Andel i den danske Møbelindustri's førnævnte Opsving. Der foreligger en hel Række Udtalelser herom fra de Udstillinger, som paabegyndtes i den sidste Periode af Magasinets Tilværelse.

Paa den første danske Industriudstilling, der paa Foranledning af *Bärens* afholdtes i 1810 i Kongens Klubs Lokale, vare 6 Snedkere repræsenterede [17]), og deres Arbejder karakteriseres som »udmærket godt Snedkerarbejde« [18]). Særlig gjøres der opmærksom paa en Kasse fra Snedkermester *J. Pingel* med »adskillige af ham forfærdigede Holzskruer«, om hvilke det hedder, at »fordum kom de alene udenlands fra«. Paa Udstillingen i 1812 vare 7 Snedkere mødte, hvoraf to fra Provinserne [19]), og om disses Frembringelser siger Bärens: »Øverst blandt dansk Haandværksarbejde har vort Snedkerarbejde længe staaet« [20]). Og selv om der i Beretningen fra Udstillingen 1814 gjøres nogle kritiske Bemærkninger, hedder det dog i denne: »Vore Snedkere vedblive at hævde den fortrinlige Rang, de have blandt vore Haandværkere« [21]). Men det er dog navnlig den før nævnte udførlige Beretning af Kammerraad *Aabye* om Udstillingen i 1815, samme Aar som det kgl. Møbelmagasin ophævedes, der strømmer over af Ros over de indenlandske Snedkere og giver Møbelmagasinerne Æren for disses Dygtighed. »Overalt synes de her i Staden anlagte Møbelmagasiner — siges der — at bevise, at der hos dette Haandværk i Almindelighed er indført en Tone og en indbyrdes Stræben efter at overgaa hinanden i Kunsten, der endog gjør det vanskeligt at finde et Stykke af deres Arbejder, der med Grund maatte kunne ansees for ikkun maadeligt Arbejde« [22]). Og det er utvivlsomt det kgl. Møbelmagasin, *Fr. Thaarup* tænker

paa, naar han i 1812 om Snedkerarbejderne skriver: »Indretningen af det offentlige Magasin har bidraget stort til disse Arbejders Fremgang« [23]).

Erkjendelsen heraf var da ogsaa bleven almindelig, og det givne Exempel blev hurtig fulgt, mest dog vel fordi man fandt, at Magasinerne vare en god Form for Udstilling og Afsætning paa en Tid, hvor de enkelte Snedkere endnu ikke holdt Butikker. De blev netop et Overgangsled i saa Henseende fra en Periode, hvor Møblerne kun forfærdigedes efter Bestilling, og til den nyere Tid, hvor de findes paa Lager og stilles frem til Skue i Vinduerne. Betegnende for deres Betydning i saa Henseende er det ogsaa, at medens de første Magasiner, der fulgte det kgl. Møbelmagasins Exempel, oprettedes ved Sammenslutning af flere Mestre, f. Ex. Magasinet paa Børsen og det senere Lavsmagasin, gik de efterhaanden over paa private Hænder eller blev oprettede af enkelte Mænd. Baade om C. B. Hansen og J. G. Lund anføres det saaledes, at de holdt »Magasin«.

Da det kgl. Møbelmagasin blev ophævet i 1815, synes der dog at have været en Trang tilstede blandt Snedkerne til et Etablissement med et mere autoritetsmæssigt Præg end det, de mange forskjellige enkelte Møbelmagasiner havde. Mulig bidrog ogsaa dertil den Omstændighed, at Tiderne netop da begyndte at blive mere trykkende, selv for Snedkerne, end de hidtil havde været. Der oprettedes derfor i 1818 af et Interessentskab med Lavets daværende Oldermand i Spidsen et nyt større Møbelmagasin, der fik Navn af »det forenede Konstflids Møbel-Magasin«, og som fik Lokale i Bredgade, daværende Nr. 174. Der udstedtes 460 Aktier à 30 Rdl. rede Sølv, som ejedes af 25 Interessenter, udelukkende Lavsmestre; thi kun disses Arbejder maatte udstilles til Salg paa Magasinet [24]). Iblandt Indbyderne træffes Navnene paa flere af Tidens mest bekjendte Snedkere saasom *J. C. Holst*, *F. Ihle*, *H. Madsen* og *H. Monsees*. Ifølge Lovene, der ere daterede den 12te Februar 1821, skulde Magasinet stedse være forsynet med en fuldstændig Samling af det Bohave, som af Møbelsnedkere forfærdiges. Det gjordes derfor enhver Interessent til Pligt i bestemt Orden at levere til Magasinets Vedligeholdelse de Møbler, som Bestyrelsen fandt det nødvendigt at anskaffe. For at skaffe Publikum en Garanti for Møblernes Godhed skulde Bestyrelsen — ligesom i sin Tid ved det kgl. Møbelmagasin — undersøge ethvert Møbel, forinden det stilledes til Salg, og kun de Møbler, som blev »erkjendte for godt Arbejde«, skulde antages. Magasinet holdtes aabent »fra tidlig om Morgenen til sent ud paa Aftenen«, og

Publikum opfordredes til at betragte det som en offentlig Kunstudstilling og ret ofte tage det i Øjesyn som »morende Tidsfordriv«[25]). Et væsentligt Punkt i Bestemmelserne var, at Kunstakademiet fik Indflydelse paa Bedømmelsen af de udstillede Møbler. Det blev nemlig gjort Magasinets Bestyrelse til Pligt at raadføre sig med Akademiet for at erhverve nye Kundskaber til Professionens Fremme og ikke at undlade undertiden at indbyde et eller andet af Akademiets bestyrende Medlemmer til at tage Magasinet i Øjesyn. Foruden dette Magasin, der var det største, fandtes der imidlertid flere andre. Vejviseren for 1823 nævner endog ikke mindre end 13, af hvilke det mindste var det, der, som anført, fandtes paa Børsen, hvor man dengang endnu havde forskjellige Udsalgssteder[26]). Det erklæres dog, at nogle af de i Vejviseren anførte Magasiner vare »Marskandiser-Oplag«, der ikke udelukkende vare bestemte for Møbler, og disse vare heller ikke alle nye. Endvidere var der ogsaa Snedkere derimellem, som vel kaldte deres Udsalg for Magasiner, men som »mere arbejde efter Bestilling end have Forraad af færdige Møbler«.

De Møbler, der dengang forfærdigedes her i Landet, vare i Reglen af »fuld« Mahogni, medens forøvrigt dog ogsaa Birk, Fyr og Valnød anvendtes. Mahogni var imidlertid Datidens Yndlingstræsort, ligesom Nøddetræ er blevet Nutidens. Man kjendte endnu ikke Finerer og forfærdigede derfor i Reglen Møblerne af fuldt Træ eller ialfald af tykke Plader, og man bestræbte sig for at faa dem til at antage den smukke mørke Farve, som Mahogni med Tiden faar[27]). Dette forklarer da, at man ved deres Forfærdigelse lagde særlig Vægt paa Polituren, men heri kunde de danske Møbler i Begyndelsen netop kun daarlig konkurrere med de engelske og berlinske. Der klagedes saaledes i den før nævnte Udstillingsberetning fra 1815[28]) over, at Snedkerne trods al Duelighed i deres Profession ikke kjendte »fuldkommen den Kunst ved Politur at kunne give Arbejdet det skjønne udvortes Anseende, der især forskaffede det fremmede Snedkerarbejde et saa udmærket Fortrin«. Som en Undtagelse nævnes Snedkersvend *Jens Brøtterup*, »denne virkelige Kunstner i sit Fag«, der i 6 Aar havde arbejdet i London og »der erhvervet sig stor Fuldkommenhed i Kunsten«[29]). Han havde udført en Model af Marmorkirken efter Harsdorfs Udkast, hvilken Rentekamret kjøbte og opbevarede som »et sandt Mesterstykke« i sit Kontor. Endvidere havde han forfærdiget en Kommode, der tilhørte Dronningen, som udlaante den til Udstillingen, og om hvilken det siges, at den var »baade i Henseende til Indlægningen, Tegningen og Ornamenterne,

Valget af de forskjellige kulørte Træsorter samt Akkuratessen i Snedkerarbejdet i sig selv et Stykke Arbejde, der kan regnes blandt det Bedste, vi nogen Tid har seet i denne Profession, og langt overgaaer de sædvanlige Mesterstykker, der præsenteres Akademiet«. Men tiltrods for dette og nogle andre fremragende Arbejder klagedes der imidlertid over, at »endnu kunde de danske Snedkere ikke holde Skridt med de berlinske«, og som Forklaring herpaa anføres, at disse Sidste havde en Kemiker som Hermbstädt, der støttede dem ved Arbejder over Træbeitser, Politur o. dsl. Der er derfor heller ikke noget Forunderligt i, hvad der sammesteds fortælles, at man her i 1806 eller 1807 af en hertil fra Berlin kommen russisk Malersvend tilkjøbte sig »den i Berlin til højeste Fuldkommenhed bragte Polerkunsts Hemmeligheder« [30]).

En anden Prydelse for Møblerne, som man dengang satte megen Pris paa, var den ogsaa i de ovennævnte Exempler omtalte »Indlægning med skjønt farvet Træ«, som vi nu kalde Dekupørarbejde. Paa et Klædeskab, der var udstillet af *J. Wolff* i 1812, fandtes »et enkelt Stykke Indlægning, der var mesterligt og udmærkede sig ved Simpelhed, Korrekthed og Harmoni i Farvegivningen samt Lys og Skygge« [31]). At man i den Henseende virkelig formaaede at præstere dygtige Arbejder her i Landet, kan ses af de Lader, der have tilhørt Snedkersvendenes og Stolemagersvendenes Lav, og som nu opbevares i »Dansk Folkemuseum«. Disse Stykker ere selvfølgelig forfærdigede her i Landet, men som Regel gjaldt dog vistnok om denne Art Arbejde, hvad der udtaltes endnu i Slutningen af Fyrrerne, at da Afsætningen af de mere pragtfulde og kostbare Arbejder af denne Art ikke er betydelig, blev de indforskrevne fra Paris, »ikke fordi de ikke kunne udføres her, men fordi det ikke vilde betale sig« [32]). Først Gjenopførelsen af Frederiksborg Slot gav her som i flere andre Retninger Snedkerhaandværket nye Impulser.

I Tyverne havde Snedkeriet vistnok sin vanskeligste Periode, og paa dette Tidspunkt er det da heller ikke udelukkende Ros, der lyder over Snedkerarbejdet. Allerede i 1814 var der blevet klaget over, at der ikke vistes Omhu nok for »Bitingenes Fuldkommenhed«, og specielt klagedes der over de til Møblerne anvendte Laase og Nøgler, som ønskedes »mindre slette«. *Rawert* opsummerer imidlertid i 1823 hele Rækken af Ankepunkter. Der klages over, at det Indre af Møblerne ikke svarer til det Ydre. Dette Sidste tilkommer »den Berømmelse, at det for det Meste er godt udført«. Derimod klages der over, at de indvendige Dele hverken ere tilstrækkelig glathøvlede eller godt

forarbejdede i Sammenføjningerne. Endvidere erklæres: Billedhuggen, Forgyldning, Broncering og Beslag for at være »de danske Møblers svageste Side». Mest af Alt gjaldt dette om Billedhuggerarbejdet (Billedskæreri); »Kan dette ikke erholdes bedre — siges der — bør Snedkerne rent aflade at bruge det«. Noget Lignende gjælder om Broncering og Forgyldning, og Forfatteren tilføjer: »Der staaer i Magasinerne mange Møbler, hvor Mahognitræet selv har leveret Stof til Forsiringen, der er udført af Snedkerne selv; disse foretrækker jeg langt for hine«. Om Messing- og Broncebeslaget hedder det, at det tyske Fabrikat »ofte er helt maadeligt«, og om Smedearbejdet siges der: »Næsten uden Undtagelse er dette Slags Arbejde, hvad det Udvortes angaaer, ikke at rose«. Da han imidlertid føler sig overbevist om, at vore Smede kunde levere bedre Arbejde, tilføjer han: »Snedkerne burde ikke se saa meget paa Godtkjøbs Arbejde som paa godt Arbejde; Forskjellen i Prisen kan neppe udgjøre et Par Procent, og disse maa ikke spares, naar de ville, at deres Møbler skulle kaldes fuldkomne« [33]). De Anker, som her ere anførte, ville heller ikke lyde helt nye i Nutidens Øren.

Situationen for Snedkerne vanskeliggjordes yderligere ved, at Marskandiserne under de daarlige Tider gjorde dem en stærk Konkurrence. Ogsaa de etablerede Lagere, ved hvilke der saas »fornemmeligen paa billige Priser, om og paa Godhedens Bekostning« [34]), og dette indvirkede naturlig paa Magasinernes Priser. Men tiltrods for disse Forhold vare Tidens fremskredne Snedkere ikke bange for at følge de Raad, der gaves dem til en Forbedring af Tilstanden. Til disse hørte i første Række at optage de Fremskridt i faglig Henseende, som blev gjorte andetsteds. Rawert anbefalede dem indtrængende at anlægge Finerskærerier og Tørreindretninger for Træ, og Raadet blev fulgt. Rawert havde tænkt sig, at man mulig kunde kombinere de to Anlæg og faa Regeringens Understøttelse dertil, men saaledes gik det ikke. Man kjendte vel Finerskærerier, hvor Bladene blev skaarne med Haandsav, men kun formuende Snedkere kunde give sig af med dette Arbejde, da baade Indkjøbet af Mahognitræ og Arbejdslønnen ved Udskæringen krævede betydelige Udlæg og gjorde Arbejdet kostbart. De Finerskærerier, Rawert mente, blev derimod drevne ved mekanisk Kraft, og til at anlægge et saadant oprettedes der i 1828 et Aktieselskab af endel Medlemmer af Snedkerlavet [35]), blandt hvilke man træffer Navne som *J. C. Holst*, der blev Formand, *H. Monsees* og *H. C. Jacobsen*. En betydelig Grund kjøbtes i Kannikestræde, og her blev Skæreriet anlagt i

en Bygning, foran hvilken der ud mod Gaden, adskilt fra denne ved en Mur, laa en stor Gaardsplads, som benyttedes til Oplag af Træ. Skæreriet blev senere overdraget til Snedkermester *O. N. Thorsen*, som drev det i mange Aar, indtil det i 1882 gik over i andre Hænder samtidig med, at Grunden ud mod Gaden bebyggedes. Dette var allerede et stort Fremskridt, men det gik ikke hurtig med Anlæget af nye Skærerier. I 1830 fandt *Ursin* sig foranlediget til at henlede Opmærksomheden paa Finerskæreriers Betydning og Indretning[36]). I 1832 fik Finerskærer *Hansen* et Laan paa 1000 Rdl. til Anskaffelse af en Dampmaskine til et Finerskæreri. Ved en af Industriforeningens første Forevisninger i 1838 udstillede Dekupør og Finerskærer *H. P. Frederiksen* Finerer, af hvilke der gik fra 16 til 24 paa en dansk Tomme[37]). I Kjøbenhavn fandtes der i 1844 tre Finerskærerier og i Slutningen af Fyrrerne 5 saadanne.[38]) Hvad Tørreindretningen angaar, da indrettedes en saadan i 1826 af Pianofortefabrikant *A. Marschall* i den Gaard i Bredgade, hvor han havde sine Værksteder. Han opvarmede hele Bygningen med varm Luft og benyttede denne tillige til en Tørrestue med en Temperatur af 25—30 Gr. R. for det Træ, der anvendtes til Sangbunde[39]). Hans Exempel blev dog næppe hurtig efterlignet; først i Nutiden synes Snedkerne ret at have lært at skjønne paa Foranstaltninger af den nævnte Natur. Den her givne Oversigt vil dog vise, at der ved Møbelmagasinerne var blevet vakt en Bevægelse hos Snedkerne, som ialtfald tog de dygtigste blandt disse med sig og bragte dem til at interessere sig for den faglige Udvikling.

Til denne svarede desuden en anden i kunstnerisk Retning. Af de tre Arter Frembringelser, vor hjemlige Kunstindustri særlig beskjæftiger sig med: Arbejder i ædle Metaller, keramiske Produkter og Snedkerarbejder, ere de sidste i en vis Henseende heldigst stillede. Snedkeriets Frembringelser ere nemlig i langt højere Grad end nogen af de andres Nødvendighedsartikler, og den Plads, de indtage i Hjemmene, gjør dem i en særlig Grad skikkede til at vække Sansen for smukke Former. Derfor er det af Betydning, at Snedkerne ikke blot ere i Besiddelse af den fornødne faglige, men ogsaa af en kunstnerisk Dannelse.

Ogsaa i saa Henseende har Udviklingen været dem gunstig. Der er hos os neppe noget Fag, hvor Samarbejdet mellem Kunst og Haandværk har været saa fortroligt som netop i Snedkeriet, og hvor der hos selve Fagets Udøvere har været en saa levende Erkjendelse af den kunstneriske Indflydelses Be-

tydning. Paa dette Grundlag er der bygget en Udvikling, som fører helt op til Nutiden, og som giver et godt Bidrag til Smagens Udvikling herhjemme. I denne Række indtager »Snedkernes Tegneforening« sin bestemte Plads. Gjennem den ene Hovedside af sin Virksomhed, Udgivelsen af Forbilleder, har den øvet en betydelig Indflydelse navnlig paa Middelstanden blandt Snedkerne, men til Forstaaelsen heraf vil det derfor være nødvendigt at se, hvilke Veje vort Kunstsnedkeri er gaaet.

Den Tilbagevenden til Oldtidens Former, som betegner Begyndelsen af dette Hundredaar i Kunsten ikke mindre end i Kunstnerhaandværket, satte ogsaa sit Præg paa det i 1771 omdannede Kunstakademi, og den havde sine Repræsentanter ved dette i *Wiedewelt* og *Abildgaard*. Om den Første er der jo sagt, at i hans Værker aabenbarer sig et Glimt — det første her i Norden — af Antikens Herlighed[40]), og det vides ogsaa, at han har givet Tegninger for Haandværkere,[41]) men hans Betydning over for disse maa dog nærmest søges i hans Ledelse af Kunstakademiets Modelskoler og den efter Sigende heldbringende Indflydelse, han derved øvede paa Haandværksdannelsen[42]). Abildgaard traadte derimod i en mere direkte Berøring med Haandværkerne. Han gav saaledes Tegning til et Taffelur, som udførtes i Bronce og blev ciseleret af ham selv, han gjorde Udkast til en Sølvsukkerskaal, et forgyldt Skrivetøj m. M.[43]), og han lod Bohavet til et af sine Værelser udføre efter sine egne Tegninger. Om hans Omhu for dette Arbejde fortælles der, at han for at være sikker paa at faa de stærkt udbuede Ben paa Stolene udførte med den nødvendige Styrke, i lang Tid selv skal have samlet paa krumvoxet Træ med den rette Buening, hvilket saa omsider ogsaa virkelig blev brugt dertil[44]). Disse Stole havde de samme Former som de, Maleren David, Stilens store Forkæmper i Frankrig, lod udføre, og ved hvilke han holdt sig saa nær som muligt til Forbilleder fra de saakaldte etruriske Vaser, den buede Rygflade var smykket med Fremstillinger, hyppig indlagte med lyst Træ, som ligeledes vare hentede fra Oldtidens Vaser, og Sædet var lagt paa Stolen som en Art Hynde, der var betrukken med rødt uldent Tøj, hvori der var indvævet Ornamenter.

Abildgaards Forsøg paa at anvende Oldtidens Former i Bohavet bar ikke varig Frugt og blev næppe synderlig kjendt udenfor Kunstnerkredse. Ikke meget bedre gik det et Par senere Forsøg paa i nær Tilslutning til klassiske Former at øve Indflydelse paa dansk Møbelindustri. Det ene af disse er det, der gjordes af Billedhuggeren *H. E. Freund* efter hans Hjemkomst fra

Italien i 1828. Han besluttede da at udstyre sin Embedsbolig i den nuværende Materialgaard ved Frederiksholms Kanal i en saavidt muligt græsk Stil, og han gav selv Tegningen til sine Møbler, der udførtes af den dygtige Snedker *Georg Wilms*, medens Dekorationsmaleren *Hilker* foretog Værelsernes Udsmykning og forøvrigt ogsaa dekorerede et og andet Møbel som f. Ex. et Klaver og en Vugge, som Freund havde bestemt til at males[45]). Disse Møbler, som nu for en Del findes i Nationalmuseet paa Frederiksborg Slot, ere udførte i fuld Mahogni. Ogsaa om Freunds Forsøg gjaldt det imidlertid, at de ikke havde vakt Opmærksomhed udenfor Kunstnernes snevrere Kreds, selv om man i Forbindelse med dem vil sætte, at Snedkermester *P. L. Wolff* ved Udstillingen paa Charlottenborg 1838 havde fremstillet en Barnevogn og en Barneseng, tilhørende H. V. Bissen og begge dekorerede af Hilker i pompejansk Stil.

Derimod optog *M. G. Bindesbøll* senere Tanken og gav en Række Tegninger til Møbler dels med de Freundske Motiver for Øje, dels med Ønsket om at yde noget i økonomisk Henseende mere Overkommeligt. »Han saae sig lidt friere om i Antiken, søgte Motiver fra Pompeji, ja vovede sig endogsaa til Renaissancen[46]. Det tilføjes, at det lykkedes ved disse Møbler at føre Interessen for et i renere Stil tegnet og med mere Omhu udført Bohave fra Kunstnernes faa Boliger ind i den Kreds af velhavende Bourgeoisi herhjemme, som støttede det nationalliberale Partis første Fremtræden, eller som det udtrykkes, »den Kreds, som, stærkt optaget af Julirevolutionens Ideer, søgte at forberede Enevældens Kuldkastelse, paa samme Tid som den optraadte som Literaturens og Kunstens varmeste Beskytter«.

Det erkjendes imidlertid, at heller ikke denne Paavirkning naaede det store Publikum og altsaa heller ikke Snedkernes Flertal. For disse blev det den modificerede Udgave af den klassiske Stil, den mere populære Form for denne, som benævnes Empirestilen eller Kejserstilen, som blev den bestemmende og i lange Tider eneraadende. Gothik og Rokoko prøvede af og til paa at komme til Orde, men det lykkedes dem ikke, den anden Indflydelse var for overvældende, og selv de ovennævnte Kunstneres Forsøg kunde kun tjene til at støtte den. Det var en enkelt udpræget Personlighed, Würtembergeren *G. F. Hetsch*, der i denne Periode satte sit Stempel paa den danske Kunstindustri. Gjennem de mange forskjellige Veje, der før ere nævnte, øvede han en betydelig Indflydelse, saa at han stiftede Skole baade blandt Kunstnerne og Haandværkerne. Han lærte de første at arbejde for Haandværkerne; han

lærte de Sidste at arbejde efter Kunstnerne. Hans Betydning i saa Henseende er ikke mindst overfor Snedkerne.

Hetsch begyndte med Begyndelsen. Man har set, hvor langt de ældre Forsøg paa at skabe en Haandværkerundervisning vare naaede. Hetsch lagde derfor først et Grundlag for Haandværkerundervisningen i Almindelighed. Han reorganiserede de to nævnte Ornamentskoler for Kunstakademiet, »som begge vare lidet tilfredsstillende«[47]). Men han gjorde Mere. Han gav Tegning den Plads som Grundlag for den almindelige Haandværkerundervisning, som dette Fag endnu indtager, og det var paa dette Grundlag, at Lasenius Kramp derefter begyndte sin Virksomhed. Men Hetschs Betydning strakte sig ikke blot dertil. Det fremhæves, at da det blev ham overdraget ved Kunstakademiet at lede en »ny Ornamentskole« samlede han strax om sig »Alt, hvad der havde Talent og kunstnerisk Interesse, af Akademiets Elever«[48]). Det er denne Evne, der satte ham i Stand til at øve en saa betydelig Indflydelse paa Kunsthaandværkets enkelte Grene. Han tegnede ikke blot selv for Haandværkerne og gav dem i sine »Fortegninger« en Række gode Forbilleder, men han opdrog og uddannede blandt sine Elever baade Kunstnere og Haandværkere, der vare istand til at gjøre det Samme.

Det er allerede sagt, at dette gjaldt ikke mindst for det Fags Vedkommende, som Talen her er om, og det vil forhaabentlig være klart af det Foregaaende, hvorfor det kunde blive saaledes. Fagets egen Beskaffenhed ikke mindre end Snedkernes Duelighed lettede ham Arbejdet. Han tegnede ikke blot selv for Snedkerne og sysselsatte dem, men han lod sine Elever gjøre det Samme, og han opdrog dygtige Snedkere til selv at være Tegnere og Tegnelærere. Blandt Eleverne kunne nævnes *Teophilus Hansen*, der forinden sin Bortrejse herfra i 1838 havde tegnet adskillige Møbler, navnlig som det synes for *H. Madsen*. Paa Udstillingen i Kjøbenhavn 1834 fandtes saaledes en Damesekretær, udført af Snedkermester *Pengel* og Billedhugger *Nielsen*, der skyldes Hansens Tegning. Hansen rejste da ogsaa med Stipendium fra det Reiersenske Fond til Berlin for at studere Kunsthaandværket[49]). *H. C. Stilling*, der har tegnet saa Meget for Snedkerne, hørte ogsaa til Hetsch's Elever. Begge disse Navne ville træffes i Forbindelse med »Snedkernes Tegneforening«. Og af Snedkere selv finder man alle de dygtigste Navne blandt de Kræfter, der arbejdede for ham. Paa de 72 Blade, hvoraf hans »Fortegninger for Haandværkere« bestaa, findes følgende Snedkere repræsenterede: *W. F. Ihle*:

Port til Mac Ewoys Palais i Bredgade (Egetræ); *H. C. Jacobsen*: Sybord (Mahognitræ); *J. C. Meyer*: Paaklædningsspejl (Mahognitræ); *H. Monsees*: Mappebord (Mahognitræ) og *A. C. Olsen*: Kandelaber til Kristianborg Slot (hvidt lakeret Træ). Det er, som det vil ses, væsentlig de samme Navne, som man allerede har mødt i Forbindelse med Fagets Fremskridt, det er disse Mænd, om hvilke en Nulevende ved at se, hvad der er tilbage af deres Arbejder, har sagt: »De Haandværkere, der udførte den Tids Bohave, Porcellæn, Metalarbejder m. M. maa have havt en god Skole og gode Forbilleder, thi mange af de fra den bevarede Gjenstande røbe en ikke ringe Skjønhed og Dygtighed i Udførelsen«[50]). Det er endelig Mænd, som man tildels atter vil møde, da Lasenius Kramp begynder sin Virksomhed med »Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori«, og som støtte ham i hans Virksomhed for denne. Deri ligger tillige en Forklaring paa den Fremgang, denne fik.

Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori blev stiftet den 18de September 1837[1]). Det Opsving, der foran er skildret, havde ogsaa sin Andel i dens Oprettelse, de dygtige Kræfter, hvorover Snedkerlavet raadede, hjalp den frem, men endda vilde den næppe være kommen til Verden, hvis der ikke ogsaa havde hersket Utilfredshed med de bestaaende Tilstande. Saa smukt som Snedkeriet i mange Henseender stod, saa havde det dog ogsaa sine ru Sider. Der var gjort Fremskridt baade i teknisk og i kunstnerisk Henseende, det raadede over gode Kræfter, og Afsætningen, der en Tid havde været i Tilbagegang, begyndte med det almindelige Opsving atter at stige. Men der var ogsaa dengang, som der altid vil være, daarlige og udygtige Folk mellem Snedkerne, Folk, som leverede uordentligt og jasket Arbejde, fordi de enten ikke kunde bedre eller ikke vilde bedre. Den stærke Konkurrence mellem de daværende mange Møbelmagasiner paa den ene Side og Marskandiserne paa den anden trykkede Faget[2]), og endelig var der i denne Lavsvæsenets Forfaldsperiode opstaaet en Raahed og Elendighed, der ytrede sig baade for Lærlingenes, Svendenes og Mestrenes Vedkommende.

Det vilde føre for langt her at komme ind paa den udførlige Omtale af disse Forhold, men nogle enkelte Træk, nærmest vedrørende Livet blandt Snedkerne, maa det være tilladt at fremdrage. Man kan i Thomas Overskous Livserindringer læse, hvorledes en Snedkerdreng dengang havde det; thi

Overskou havde selv staaet i Snedkerlære [3]). Og det er vistnok ogsaa en Snedkerdreng, om hvem Præsten C. H. Visby fortæller, at han om Aftenen efter endt Værkstedstid og efter at have besøgt Aftenskolen maatte blive oppe og vente paa, at Mesteren skulde komme hjem, for at lukke denne ind. Da Mesteren var en Fyldebøtte, der tilbragte den halve Nat paa Værtshus, kunde Drengen som Regel ikke holde sig vaagen og faldt i Søvn, af hvilken Grund han da blev vækket af Mesteren med en kraftig Lussing, naar denne kom hjem [4]).

Læretiden var et Slaveri, Svendetiden et Solderi. De udlærte Drenge blev kaldte »de Frigivne«, og ikke med Urette; thi de slap da ud fra den Trældom, der som Regel betegnede Læretiden. Til Gjengjæld nød de deres Frihed saa ustyrlig som vel muligt. De drak og soldede og sloges af alle Kræfter. »Herberget« var Skuepladsen for deres Bedrifter, og Krofaderen opmuntrede dem af bedste Evne ialtfald til at drikke. Der er ingen Grund til at tro, at Snedkersvendene have været hverken bedre eller værre end andre Svende, om hvis Herbergsliv der foreligger en Række Historier. Det er ialtfald vistnok ogsaa om en Snedkersvend, der fortælles, at han efter et ualmindelig grundigt og solidt Slagsmaal paa Kroen kom hjem med Stumperne af den nye Vest, han havde paa, da han gik ud, i Lommen. Og var det galt herhjemme, kunde det ofte blive endnu værre, naar Svenden drog paa Vandring, maatte fægte sig frem ad Landevejene, pleje Kammeratskab med alskens Pak og deltage paa Lavsherbergene i de forskjellige Byer i de vilde Scener, som der forefaldt. Man kan i den senere saa bekjendte Pianofortefabrikant C. C. Hornungs Livserindringer læse, hvor fortvivlet og ulykkelig en blød og stilfærdig Karakter som hans følte sig ved at skulle deltage i dette Liv [5]).

Det er ikke sandsynligt, at Svendene kunde aflægge deres gamle Vaner i nogen synderlig Grad, fordi de blev Mestre. Ogsaa de agtbare Snedkermestre, der vare blevne optagne i Lavet og havde faaet Hus og Hjem, holdt af at opfriske de gamle Minder ved Kvartalssammenkomsterne. Der foreligger Vidnesbyrd — blandt Andet i Form af Regninger paa Traktering ved Sammenkomsterne — om, hvor lystig det kunde gaa til ved slige Lejligheder. Efter Nutidens Begreber ere Beløbene ikke altid særlig store, fordi man dengang levede billig, men det er dog altid et Vidnesbyrd om, hvad der blev fortæret, naar en Regning fra 1804, stilet til Oldermanden, lyder paa 25 Rdl. 3 Mk. for 68 Flasker Vin og 7 Boller Punsch til 7 Rdl., medens Totalbeløbet er 76 Rdl. 4 Mk. Ogsaa i en Regning fra 1806 paa ialt 22 Rdl. 12 Sk. ere Hovedposterne:

59 Comen (Kummer) Kaffe 7 Rdl. 4 Mk. 4 Sk. og 72 Bouteiller Øl 6 Rdl. Man havde dog ogsaa undertiden store Beløb at betale som f. Ex. ved Oldermandsvalget i Juli 1812, da Regningen var paa 610 Rdl. 1 Mk. Men dengang havde man ogsaa havt »to Gange varm Spisning til Middag og Aften med Brød, Salat og Stikkelsbær«, hvilket kostede 403 Rdl., og der var drukket 174 Flasker Dobbeltøl til 101 Rdl. 3 Mk., 33 Flasker Brændevin til 77 Rdl., 1 Flaske Cognac til 3 Rdl. 2 Mk., og saa forøvrigt Øl og Brændevin for 25 Rdl. 2 Mk. Man tvivler vel ikke paa, at Folk have været dygtig lystige ved en saadan Lejlighed.

Man kan imidlertid ogsaa forstaa, at der var dem iblandt Mestrene, som frastødtes af dette Liv. Til disse hørte den unge 31aarige Snedkermester *Lasenius Kramp*. Da han blev optagen i Lavet, siger han selv, at han kom ind i en Kreds, »hvor Alt var ham fremmed og uhyggeligt«, han følte sig paa et Sted, »fremmed for Alt, hvad der tidligere havde omgivet ham«[6]), og dette gjaldt ikke blot om det Liv, han saae omkring sig. Heller ikke Tilstanden i det Fag, hvori han fremtidig skulde arbejde, tilfredsstillede ham. Han maatte vel indrømme, at »Danmark og især Kjøbenhavn ejer dygtige og duelige Snedkere«, men, tilføjede han i den Indbydelse, hvormed han opfordrede til Dannelsen af Snedkernes Tegneforening, han fandt tillige, at »vi slide paa en gammel Hæder, der stærkt trænger til at restaureres«. Han fattede da, som han selv skriver, »det Forsæt af yderste Evne at arbejde i en Retning, hvor en saa vid Mark laa udbredt for Virksomhed«.

Johannes Lasenius Kramp var imidlertid heller ikke en Snedker af ganske almindelig Art Han var vel født i en Snedkerfamilie, thi hans Fader Snedkermester *F. S. Kramp* — Moderen hed *Anne Christine* født *Schiwe* — havde nylig gjort Mesterstykke[7]) og bosat sig i Reverensgade, dengang den her omtalte Søn blev født den 5te Maj 1808, men han synes tidlig at have følt Lyst til anden Virksomhed end Sav og Høvl. Han gik i Skole fra sit 5te Aar, først hos en Dame, der holdt Pogeskole, og derpaa fra sit 8de Aar i det Reinecheske Institut. Her blev hans Kjærlighed til Læsning og Studier vakt, og det synes, som om han kun ugjerne forlod Skolen, da han i sit 12te Aar ifølge »sin Faders Vilje« blev tagen ud af denne og sat i Snedkerlære hos Faderen.

Lasenius Kramps Hu stod nemlig til Bogen. Han har vel været, hvad man dengang kaldte »et poetisk Gemyt«; han skrev Digte — som han endog

udgav tre Aar efter, at han var bleven Mester — og hvad Mere er: disse, der fulgte Tidens blomstrende, højttravende Stil, vare baade affattede i et korrekt Sprog og skrevne med den pyntelige og elegante Haandskrift, der endnu som gammel Mand var Lasenius Kramp egen. Som han heri var forskjellig fra sine Standsfæller, var han det sikkert nok i hele sin øvrige Optræden. Han fortæller selv, at »hans Hang til Poesi og Studier lod ham stræbe efter studerte Mænds Omgang«, og betegnende er det ogsaa, at han selv engang i en Ansøgning kalder sit Haandværk for sit »Brødstudium«.

Det er naturligt, at Lasenius Kramp med de omtalte Interesser maatte komme til at udmærke sig i de Anstalter, som da fandtes til Haandværkernes Uddannelse. I 1823 kom han i de Massmannske Søndagsskoler, og her fik han successive Ros for Tegning, den lille Sølvmedaille for Skrivning og Regning, senere paany udmærket Ros for Tegning og den store Sølvmedaille for Skrivning og Regning, samt endelig den lille Sølvmedaille for Tegning og den forgyldte Medaille for Skrivning og Regning, saa at han altsaa erhvervede sig alle Søndagsskolernes Præmier. I Oktober 1826 blev han Svend og besøgte derpaa Kunstakademiet, hvis Bygningsskoler han gjennemgik, hvorpaa han i 1829 avancerede ind paa Medailleskolen. Han havde saaledes faaet hele den Uddannelse, der dengang var at opnaa for Haandværkere, før han gjorde Mesterstykke, men samtidig havde han ogsaa gjort Fremskridt paa et andet Omraade. Han var kommen ind i Borgervæbningen; i 1826 blev han ansat som Korporal i det borgerlige Infanteri, blev senere Løjtnant og derpaa Adjudant ved dette. Hans militære Avancement er ogsaa betegnende for hans Stræben efter at hæve sig op over en daværende Handværkers almindelige Sfære.

I 1831 gjorde han Mesterstykke. Den unge smukke Snedkermester Lasenius Kramp med sin Færdighed i at omgaas Bog og Pen, sin Evne til at udtrykke sig let og flydende baade paa Vers og i Prosa, og som gjorde en god Figur i sin Løjtnantsuniform, var næppe nogen almindelig Fremtoning blandt Snedkerne; at han med sin Dannelse ikke følte sig tilfreds ved den Tone, der herskede blandt disse, er ligesaa vist, som at han heller ikke fandt selve sit Fags Tilstand tilfredsstillende. Han gav sine Anskuelser i sidstnævnte Henseende Udtryk i et lille Skrift, som han udgav anonymt[8]), og nogen Tid efter søgte han i sin »Sangbog for Snedkerlavet«[9]) at bringe en ny Tone ind i dets selskabelige Sammenkomster. Baade i den ene og den anden

Retning udvidede han senere sin Virkssomhed til et større Omraade, da han stiftede »Haandværkerforeningen« og »det tekniske Institut«, og ogsaa for Haandværkerforeningen samlede han senere en »Sangbog«, som lige til den Dag idag har spillet en Rolle ved denne Forenings selskabelige Sammenkomster, og som derved har ydet sit Bidrag til at løfte det selskabelige Niveau i Haandværkerklassen.

Foreløbig vilde han paa een Gang bestræbe sig for baade at hæve Dygtigheden og Dannelsen indenfor sit eget Fags Omraade, og længe varede det ikke, før han fra Skrift gik over til Handling og derved traadte personlig frem. Dette skete ved Stiftelsen af Foreningen til Kundskabers Fremme i Professionens Theori, hvis Tilblivelse nu vil ses at have været et Udslag af Tidens Bevægelser, der mødtes med Lasenius Kramps særegne Personlighed. Derved er da ogsaa Nøglen given til de indledende Skridt, der foretoges til Foreningens Dannelse, og til den Indbydelse, som i den Anledning udsendtes.

Det var den 10de September 1837, at Kramp samledes med en lille Kreds af Venner og for dem fremsatte sit Forslag om Oprettelsen af en Forening for Snedkere, hvilket han indledede med følgende Bemærkninger, i hvilke man allerede vil finde Kjærnen til hele den senere Virksomhed, som han udviklede af Snedkerforeningen.

»Jeg foreslaar Dem herved, mine Herrer, Oprettelsen af en Forening, med hvis Hensigt jeg allerede ved Indbydelse har gjort Dem bekjendt. Jeg føler vel hos mig selv, at skal man vel virke fra Grunden af i denne Retning, saa maa især vore Svendes og Drenges bedre Dannelse allerførst være Gjenstand for vor Virken, men jeg har med de Enkelte, som jeg har talt (til) om denne Gjenstand, erfaret, at man har i Almindelighed blandt os ganske andre Anskuelser. Jeg kan vel ikke nægte, at der hører ret Meget til, forinden et saadant Institut, hvis det skal have nogen stor Betydning, kan grundlægges og komme til at arbejde paa den rigtige Maade, og jeg vil derfor heller ikke for det Første urgere videre derpaa, men holde mig til det første Punkt i mit Forslag. Jeg skal dog blot, forinden jeg gaar videre, bemærke, at mit Ønske længe har været og endnu er, at denne Forening kunde blevet en teknisk Haandværkerforening for alle Professioner, hvor Tegning og mathematiske Kundskaber ere nødvendige Betingelser, men adskillige Hensyn have bestemt mig at opsætte dette Forhavende, hvoriblandt især det, at jeg som ung Mand ikke tør gjøre Fordring paa Erkjendelse af saa udbredte Kundskaber og

Dygtighed, som Stifteren af et saadant Værk maa besidde. Men kommer Tid, kommer vel Raad« [10]).

De udhævede Ord ere understregede i Lasenius Kramps Manuskript og vise altsaa, at han lagde Vægt paa dem. Saa tidlig stod allerede hans Livsopgave klar for ham, thi de aflægge et tydeligt Bevis for, at han ved Stiftelsen af Foreningen for Snedkere ønskede at begynde sin Virksomhed indenfor den snævrere Kreds, han tilhørte, i Haab om senere at kunne komme til at udvide den til hele Haandværkerstanden. Ikke Alle delte hans Anskuelser om Betydningen af Dannelse og Undervisning for Lærlinge og Svende; han vilde jo endog have gjort den Erfaring i sin Kreds, at man havde »i Almindelighed hos os ganske andre Anskuelser«. Der fandtes imidlertid ogsaa en anden, maaske ikke stor, men indenfor Lavet betydningsfuld Kreds, hvem det lykkedes ham at vinde for sine Anskuelser; det var med de Mænd, hvoraf den bestod, at han var samlet, da han 10de September fremsatte ovennævnte Forslag, og støttende sig til dem udstedte han derpaa samme Dag følgende Indbydelse:

»Det er oftere faldet mig ind, at der ved en Forening af en Del af Lavets Mestre, som føle Interesse for deres Stilling, vilde kunne virkes til Gavn saavel for den enkelte Mester i Særdeleshed som for hele Lavet i Almindelighed. Under dette Begreb af Gavn mener jeg fornemmeligt at virke til vore Svendes og Lærlinges bedre Dannelse i Professionens Theori ligesom ogsaa at forskaffe os selv Efterretning om de nyere Opfindelser, Moder og forandrede Arbejder fra alle Steder i Udlandet, der særegent er hver Snedker til Nytte.

Det er ethvert Menneskes Pligt, i hvilket Fag han end er sat, at søge at opnaa den mest mulige Fuldkommenhed i samme. Denne Pligt hviler altsaa ogsaa paa os, og vor Individualitet som Snedkere betragtet har sit Særkjende heri, at vi følge vor Tid. Dette Formaal opnaaes bedst ved en Forening af kundskabselskende Mænd. Danmark og især Kjøbenhavn ejer dygtige og duelige Snedkere, og omendskjøndt vi engang stode Udlandets Snedkere ved Siden, kan jeg dog ikke dele Mening med dem, der endnu endogsaa fra Smagens Side dristigt vil sætte os i Rang med Hine, men troer meget mere at turde bemærke, at vi slide paa en gammel Hæder, der stærkt trænger til at restaureres.

Skulde dette altsaa være vort Værk, giver jeg mig den Ære at indbyde de af mine Herrer Medmestre, der skjænke mit Forslag Bifald, til at indtræde i en Forening, hvis Øjemed skulde være ovenstaaende.

Til Samlingssted for vore Forhandlinger mener jeg, Intet vilde være til Hinder for at afbenytte Amtssalen paa Lavshuset.

De første Gjenstande for vor Virksomhed mener jeg kunde være:

a) Anskaffelsen af tekniske Skrifter vort Fag vedkommende;

b) Ligeledes af Møbel-, Ornament- og Dekorationstegninger, hvoraf Udlandet især frembyder en Mængde, Alt til Udlaan og Afbenyttelse for ethvert af Selskabets Medlemmer efter Tur.

Til at bestride Udgifterne ved disse Værkers Anskaffelse maatte ethvert Medlem erlægge et Kontingent, der dog efter min Formening ikke burde overstige 2 Mk. maanedligt.

At vi senere maaske ved Udgivelsen af nyttige Tegninger eller Værker ville søge at bringe vor Kasse Indtægt og dermed atter virke, er en Opgave, vort Selskabs arbejdsdygtige Virksomhed maa søge at løse i den kommende Tid og derved at opnaa et foresat Maal af vor Bestemmelse.

Det Videre herom betræffende mener jeg det bedst at foredrage i vort første Møde, der senere vil vorde tilkjendegivet.

De Flere, jeg har talt med om denne Sag angaaende, har fundet Ideen god og værdig til Udførelse, og til disse Herrer tillader jeg mig ogsaa først at sende nærværende Liste, venskabeligst anmodende dem om snarest at tegne sig som Deltagere.

Ærbødigst

J. Lasenius Kramp.«

Paa dette Program og med den nævnte Kreds blev derpaa Foreningen stiftet den 18de September 1837. Det var ikke uden Hensigt, at man havde valgt den 18de September; thi, som det hedder i Protokollen: »Da denne Dag tillige var en for hele Landet højtidelig Dag, besluttede man, at Selskabet skulde konstituere sig, saaledes at denne Dag var dets Stiftelsesdag«. Den 18de September var nemlig Kronprinsens, den senere Christian den Ottendes Fødselsdag, og Datiden havde jo for Skik at vise sin Hengivenhed for

kongelige Personer baade ved at opkalde forskjellige Institutioner efter dem og ved at vælge deres Fødselsdage til Stiftelsesdage. Navnet blev i det konstituerende Møde af Lasenius Kramp foreslaaet til »Snedker-Foreningen til Kundskabers Udbredelse i Professionens Theori« hvilket dog i Mødet blev forandret til det omtrent lige saa vidtløftige Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori.

»Da det er nødvendigt — hedder det endvidere i Protokollen — at et Selskab af saadan Natur som dette maa have en Bestyrelse, hvis Medlemmer ere fortrolige med Ideen, uden hvilket Samfundet aldrig kunde virke til sit rette Formaal, saa besluttedes, at de 11 Mænd, som havde konstitueret Foreningen, tillige skulde være Selskabets første Bestyrelse« [11]). Det blev endvidere bestemt, at der skulde være en Formand, til hvilken Stilling Lasenius Kramp selvfølgelig blev valgt, og dernæst oprettedes der en hel Række af Direktørposter, hvilket ikke blot havde sin Grund i, at alle de mange Bestyrelsesmedlemmer skulde anbringes, men ogsaa stemmede med det store Apparat, som man dengang mente, at en Forenings Bestyrelse udkrævede. De forskjellige Stillinger besattes ved »Seddelvalg«, og ejendommeligt er det, at ingen af Medlemmerne, ikke engang Kramp, blev valgte enstemmig. De Valgte vare.

Formand og refererende Direktør: *J. Lasenius Kramp.*

Kassedirektør: *J. C. Holst.*

Bibliotheksdirektører: *J. C. Meyer*, *W. E. Wunderlich* og *H. C. Jacobsen.*

Økonomidirektører: *J. C. Schwartzlose* og *A. D. Andersen.*

Justitsdirektører: *J. Steinbech*, *J. Schrøder*, *N. B. Thorsen* og *P. C. Thymann.*

De Mænd, der saaledes støttede Foreningen ved dens første Begyndelse, have Krav paa, at deres Navne blive mindede, men det har tillige sin Interesse at se, hvem de vare. Det viser sig da, at de alle vare Lavsmestre og tilmed ledende Mænd i Lavet. *J. C. Holst*, hos hvem det konstituerende Møde holdtes, og som blev valgt til Foreningens Kassedirektør, var den daværende dygtige og energiske Oldermand for Lavet, en Stilling, han tiltraadte efter C. W. Wellmann den 17de Juli 1834 og beklædte til den 7de Juli 1838 [12]). Blandt de Andre var der to Mænd, som senere begge blev Oldermænd: *A. D. Andersen,* der afløste Holst i denne Stilling og fungerede til den 8de Juli 1842, og endvidere dennes Eftermand Bygningssnedkeren *J. C. Schwartzlose* [13]).

Men ogsaa alle de andre Navne vil man jævnlig træffe i Lavets Protokol fra den Tid, fordi de Mænd, der bare dem, som Bisiddere, Kvartalsmestre eller Lignende den Gang spillede en fremtrædende Rolle i Snedkerlavets Liv.

Dette var ikke tilfældigt. Lasenius Kramp har sikkert nok med Omtanke gjort sit Udvalg blandt de Mænd, han henvendte sig til. Det faldt ham naturligt at henvende sig til Lavet, skjønt han ingenlunde var blind for dettes Brøst, men han var selv Lavsmester og stod hele sit Liv igjennem paa denne Grundvold. Han var i saa Henseende en Modsætning til de Haandværkere, der, som tidligere omtalt, havde opholdt sig i Paris under Julirevolutionen, som kom hjem derfra paavirkede af de nye Ideer og bragte disse frem i »Læseforeningen« og senere i »Haandværker-Dannelsesforeningen«, men han havde heller ikke fulgt den Skik, at Haandværkerne efter udstaaet Læretid rejste udenlands, og havde endnu ikke været udenfor Hjemmet, da han stiftede Foreningen af Snedkere. Ogsaa dette har udentvivl bidraget til, at han, skjønt ingenlunde blind for Lavsvæsenets Mangler, søgte at bevare Forholdet til Lavet. Og endelig har det utvivlsomt ogsaa staaet klart for ham, at saaledes som Forholdene dengang vare, vilde han kun kunne udrette Noget ved at have dette med sig; derfor fik han dettes fremtrædende Personer med blandt Indbyderne til Foreningen, derfor skaffede han denne Lokale paa Lavshuset i Grønnegade, og derfor blev det strax i de »interimistiske Grundbestemmelser« for Foreningen slaaet fast, at »kuns Lavsmestre af Snedkerlavet i Kjøbenhavn kunde blive Medlemmer af Selskabet«.

Dernæst vedtoges en Række andre Bestemmelser i det konstituerende Møde. Der nedsattes en Komite, bestaaende af Kramp, Thorsen og Meyer, som skulde udarbejde de egentlige Love, og man fastsatte Medlems-Kontingentet. Dette havde Kramp i sin Indbydelse foreslaaet til 2 Mk. om Maaneden, men man besluttede at lade sig nøje med 1 Mk. 8 Sk. »Tegn« — »en Rigsort« — foruden 3 Mk. i Indskud, hvilket Kontingent skulde forudbetales. Opkrævningen gik dog ikke altid let for sig, og i Direktionsmøderne maatte man jævnlig beskæftige sig med Restanterne, advare disse, give dem Henstand og til Slutning, naar slet Intet hjalp, udslette dem.

Derefter begyndte Virksomheden. Allerede en Uge efter Stiftelsen blev det næste Direktionsmøde afholdt, og der fortsattes derpaa som Regel med ugentlige Møder. Det første, det gjaldt om, var naturligvis at skaffe Medlemmer, og i saa Henseende gjorde man efter Forholdene god Fremgang. I Mødet den

26de September optoges der 32 Medlemmer, af hvilke Stifterens Fader, F. S. Kramp, var det første og den dygtige Snedker Heinrich Monsees det næste; i det følgende Møde 13, og efter fire Møders Forløb — den 17de Oktober — talte Selskabet allerede 60 Medlemmer. Først da udfærdigedes Medlemsbrevene, der dog dateredes fra 1ste Oktober, fra hvilket Tidspunkt Opkrævningen af Kontingentet tog sin Begyndelse. Imidlertid var man da allerede kommen i Forlegenhed paa Grund af en af de Vanskeligheder, Tiden førte med sig.

Det havde været let nok i de interimistiske Grundbestemmelser at slaa fast, at man i Foreningen kun vilde optage Medlemmer af Snedkerlavet i Kjøbenhavn, men det var ikke saa let at gjennemføre Bestemmelsen. Forordningen af 21de Marts 1800, der skabte »Frimestre«, var bleven kundgjort for Snedkerne ved en Oplæsning i et Amtsmøde den 26de April s. A.[14]), og dens Bestemmelser vare næppe blevne uden Følger. Muren, der adskilte Lavets Medlemmer fra Omverdenen, var begyndt at faa Revner, og de Udenforstaaende bankede paa og forlangte at blive indladte. Det oplystes i et Bestyrelsesmøde allerede i Begyndelsen af Selskabets Tilværelse (7de November), at der var sket en Indmeldelse, som stred imod Bestemmelsen om, at kun Lavsmestre kunde blive Medlemmer, og det besluttedes da, at Bestemmelsen skulde ændres i de egentlige Love. Alligevel synes det ikke, at man har været meget tilbøjelig til at gjøre Indrømmelser overfor de Snedkere eller Mænd af nærbeslægtede Fag, som stod udenfor Lavet. Kramp selv vilde gjerne tilføre Foreningen andre Elementer, men det skulde være saadanne, som kunde yde den en kunstnerisk Bistand; thi han indsaa vel, at den vilde komme til at behøve en saadan. Han foreslog derfor, at der i Lovene skulde optages en Bestemmelse om, at »de, der havde ofret eller ofre sig for Tegning« og derfor kunde være Selskabet til Gavn, skulde kunne optages som Medlemmer. Først langt senere og under en anden Form kom denne Kramps Tanke til Udførelse, da man valgte Professor Nebelong, der havde ydet Foreningen kunstnerisk Bistand, til Æresmedlem.

Hvorledes Bestemmelsen om Adgang til at blive Medlem kom til at lyde i de endelige Love, vides nu ikke, da disse ikke mere kjendes, men den er troligvis gaaet i Retning af, hvad der besluttedes ved de senere den 25de Februar 1841 vedtagne Love. Ifølge disse kunde »enhver af de her i Staden værende Snedkermestre eller de, som maatte agtes lige med disse«, blive optagne som Medlemmer. Alligevel naaede man ikke strax ud over Vanskelig-

hederne. Da saaledes bl. A. »Dekupør og Finerskærer« *H. F. Frederiksen* i 1838 vilde indmelde sig i Foreningen, erklærede Direktionen, at han »manglede de Egenskaber, som kunde berettige ham til at blive Medlem«. Tiden førte det imidlertid med sig, at man efterhaanden blev liberalere. Foreningen maatte give Kjøb, og paa en Generalforsamling den 3die Februar 1842 vedtoges det endog at rette en Henvendelse til Oldermændene for Stolemagerlavet og Drejerlavet om, at Medlemmerne af disse to Lav kunde faa Adgang til Foreningen. Rigtignok kunde de kun blive optagne som »temporære Medlemmer«, og de kunde ikke vælges til nogensomhelst Funktion i Foreningen, men derimod var man villig til at give dem Tilladelse til at svare samme Kontingent som de andre Medlemmer. Paa disse fristende Betingelser indmeldte der sig strax to Drejermestre i Foreningen, noget senere ogsaa en Stolemager (C. B. Hansen) og endvidere ogsaa Oldermændene for de to nævnte Lav. Allerede i 1843 var man kommen saa vidt, at en Snedker*svend* blev optagen som Medlem. Saaledes afspejlede ogsaa Tidens Lavsbevægelser sig indenfor Foreningens snævre Omraade.

Strax fra Begyndelsen tog man dernæst fat paa at løse nogle af de Opgaver, Foreningen havde stillet sig. Allerede i et af de første Møder begyndte man at anskaffe Værker til Bibliotheket. Nøglen til Skabet, hvori Bøgerne opbevaredes, blev overgivet til de tre Bibliotheksdirektører, som højtidelig maatte underskrive en Tilstaaelse for dens Modtagelse i Protokollen. Først den 14de November begyndte imidlertid Udlaanet fra Bibliotheket, og Antallet af Bibliotheksdirektører blev da forøget til fire, idet en af de fire Justitsdirektører, P. C. Thymann, gik over til at blive Bibliotheksdirektør, dels fordi der »syntes at være for mange« af de første, dels fordi der var for faa af de sidste. Een Nøgle til Skabet forslog da ikke til saa Mange, og der blev derfor anskaffet 5 Nøgler, en til hver Direktør og en til Formanden. Mere Interesse har det dog at erfare, hvilke Bøger og Tegneværker der kjøbtes, fordi der ogsaa derigjennem ydes et Bidrag til at se, i hvad Retning Tidens og Snedkernes Smag gik. De første Værker, der anskaffedes, vare: »Vorlege-Blätter für Möbel-Tischler« af Stuler und Strack. »Handbuch für Bautischler« af Romberg. »Ornament-Studier« af Petersen. »Elementar-Studier« af Hetsch. »Taschenbuch für Möbeltischler«. »Die Tischlerkunst« af Sloeckel.

Med Bibliothekets Grundlæggelse og Anskaffelsen af Værker til dette vare de første Punkter paa Foreningens Program iværksatte. Den Sag, som

der dernæst toges fat paa: Udgivelsen af Tegninger, kunde man efter Ordlyden af Kramps Indbydelse tro kun stod for ham som en fjernere Opgave, men dette var dog næppe saa. Han havde vistnok tværtimod ligefra Begyndelsen betragtet Udgivelsen af saadanne Tegninger som et væsentligt Led i Foreningens Virksomhed; ialtfald tøvede han ikke længe med at realisere Ideen. Allerede i det sjette Møde, Bestyrelsen afholdt, den 31te Oktober, bragte han denne Sag frem. Det hedder herom i Protokollen:

»Iaften vedtoges, at Selskabet burde begynde sin Virksomhed med at udgive Tegninger over Møbler til Brug for Selskabets Medlemmer. I Anledning heraf diskuteredes over Maaden, der i dette Tilfælde var mest hensigtssvarende.«

Hverken Mere eller Mindre staar der. Denne Diskussion, der blev Udgangspunktet for en væsentlig, lige til Nutiden fortsat Gren af Foreningens Virksomhed, er destoværre ikke gjengiven. Hvor interessant vilde det ikke have været nu at se, hvilke Anskuelser man dengang havde om denne Sag. Men maaske tør det antages, at Meningerne om, hvad der tilsigtedes med Udgivelsen af Tegninger, endnu ikke vare synderlig klare, hvilket den følgende Forhandling synes at bekræfte. Derimod ses det, at man strax fra Begyndelsen ønskede at komme paa det Rene med, hvad et sligt Foretagende kunde komme til at koste; thi man syntes ikke ret at stole paa den Anskuelse, Formanden i sin Tid havde udtalt, at en slig Virksomhed kunde bringe Foreningen Indtægt. Dette Standpunkt fremgaar da ogsaa af, hvad der blev vedtaget. »Man besluttede — hedder det i Protokollen — at Formanden skulde forespørge sig hos nogle Kunstnere om Honoraret for enhver saadan Tegning og forresten afgive en Betænkning over dette Punkt i næste Møde«.

Den Mand, til hvem Kramp derpaa henvendte sig, var »Artist Hansen«, den senere saa berømte Bygmester Friherre *Theophilus Hansen*, der da som ung Mand havde udfoldet den allerede før omtalte ikke ubetydelige Virksomhed som Tegner for Haandværkere. Som Udgivelsen af Forbilleder for Haandværkere var aldeles i Hetsch's Aand, saaledes var det ogsaa naturligt, at man henvendte sig til en af hans dygtigste Disciple, og Hansen havde jo desuden allerede tidligere tegnet Møbler for Snedkere. Hansen svarede da ogsaa, at »han med Fornøjelse vilde staa Selskabet bi i Raad og Daad«. Mere positive Resultater kom man dengang ikke til, men man forstaar dette bedre, naar man i det Følgende ser Formanden rejse det Spørgsmaal i Bestyrelsen, om

»Tegnesamlingen skulde være i Form af en Tegnelære eller blot en Mønsterbog«. Man bestemte sig for dette Sidste, og Kramp og Meyer blev af den øvrige Direktion valgte til at foranstalte »Skitser og Udkast udfærdigede til Møbeltegninger og Øvrigt til Snedkerfaget henhørende«. Disse Skitser og Udkast skulde derpaa hver Samlingsdag forelægges i Bestyrelsesmøderne til Antagelse.

Videre var man ikke kommen, da Foreningen efter fire Maaneders Bestaaen den 30te Januar 1838 afholdt sin første Generalforsamling. Virksomheden havde naturligvis ikke undgaaet Kritik. Det fremgaar tydelig nok af Formandens Udtalelser paa Generalforsamlingen. Han erklærede, at han vel vidste, at »der var Mange — og er maaske endnu Mange — der ikke tilfulde vilde indse Nytten af denne Forening, og som strax fordrede af det nyfødte Barn, hvad der udkrævedes en Mands Kræfter til, og som betragtede det Hele med Kortsynethed«. Overfor denne Betragtningsmaade henviste han til Resultaterne. Foreningen talte allerede 74 Medlemmer og havde anskaffet en Bogsamling paa 60 Bind, skjønt Medlemsbidraget kun var 1 Mark 8 Sk. om Maaneden. Rigtignok skyldtes der paa Bibliotheket 100 Rdl., efterat Foreningens Indtægt 88 Rdl. var forbrugt, men heraf lod man sig ikke forknytte, da man havde godt Haab om at kunne betale. Endvidere vedtoges paa Generalforsamlingen de endelige Love for Foreningen. Disse blev dog ikke strax trykte, men først renskrevne i et Par Exemplarer, som derpaa forelagdes Medlemmerne til Underskrift.

I det nye Aar fortsattes derpaa Virksomheden med Anskaffelsen af Bøger og Tegneværker til Bibliotheket, men dernæst lykkedes det ogsaa i dette Aar at faa Spørgsmaalet om Udgivelsen af Møbeltegninger løst. Al Begyndelse er vanskelig, det maatte man ogsaa sande her. Man henvendte sig paany til Theophilus Hansen, der gav et imødekommende Svar, og det meddeltes den øvrige Bestyrelse, at »han attraar at udføre nogle Tegninger over Butikker«, hvormed Direktionen erklærede sig tilfreds. Det blev dog ikke til Noget med Udførelsen af denne Plan; thi i April oplystes det, at Arkitekt Hansen paa Grund af Bortrejse ikke kunde udføre de omtalte Tegninger. Hansen tiltraadte nemlig i 1838 en Rejse til Grækenland, der blev Indledningen til den Virksomhed som Bygmester i Udlandet, som senere har gjort hans Navn berømt[15]). Snedkerforeningen maatte da søge andetsteds hen.

Den henvendte sig paany til en Arkitekt, nemlig til »Hr. *Nebelong*

jun.«, *Joh. Henrik Nebelong*, en yngre Broder til den senere Stadsbygmester, der ogsaa var en Elev af Hetsch [16]). Denne erklærede sig ogsaa villig til at arbejde for Foreningen. Nu blev det Alvor. Bestyrelsen overdrog Formanden hos Nebelong at bestille Tegninger paa et Par Spejle, det ene med Konsolbord, det andet med Konsolskabe, samt paa to Sofaer og paa to Stole. Kort efter fik man Tegningerne; i Mødet den 1ste Maj blev Udkastet til Spejlene fremlagt, i Mødet den 21de Juni Tegningerne til Stolene, og disse blev altsaa de første af Foreningerne anskaffede originale Tegninger. Altsaa end ikke et Aar efter sin Oprettelse var Foreningen allerede naaet til at begynde paa denne Hovedside af sin Virksomhed, som den derpaa, om end under ikke altid lige gunstige Forhold, har fortsat til Nutiden, hvor den nu kan se tilbage paa en ikke ganske ringe Række af danske Møbeltegninger, udarbejdede for en væsentlig Del af danske Kunstnere ved dens Initiativ.

De af Nebelong udførte Tegninger paa Spejle blev mangfoldiggjorte ad lithografisk Vej i 1839, og en formindsket Gjengivelse af dem ledsager denne Bog tilligemed en Række Prøver af andre af de i Aarenes Løb af Foreningen udgivne Møbeltegninger. Man har foretaget Udvalget, som overfor den store Række af Tegninger altid maatte blive stærkt begrænset, saaledes, at man har søgt at give Prøver paa nogle af de mærkeligste Arbejder, der i Tidens Løb ere blevne fremkaldte af Foreningen, og har navnlig ønsket at faa de fleste af de Mænd repræsenterede, der have havt Betydning for Foreningens Udgivelse af Forbilleder, idet man derved tillige har haabet i det Væsentlige at kunne give et Billede af den paa dette Omraade foregaaede Udvikling.

Hurtig fulgte derpaa i de første Aar Anskaffelsen af nye Tegninger. De to Sofaer af Nebelong vare allerede blevne færdige i 1838, og derpaa fulgte i 1839: et Skrivebord med Opsats af *P. C. Kramp*, Lasenius Kramps Broder, der senere kom til at udfolde en saa betydelig Virksomhed for Foreningen, en Tegning paa en Piedestal af Samme, Tegning paa to Damestole af Nebelong, paa et Bogskab af *C. G. F. Thielemann*, der selv var Søn af en Snedkermester og ogsaa hørte til de af Hetsch benyttede Kræfter [17]), paa en Lænestol af P. C. Kramp og paa en Chaiselongue af Lasenius Kramp, saavidt vides den eneste Tegning, Foreningens Stifter har udført for denne.

Over denne travle Virksomhed i alvorlig Retning forsømte man dog ikke den selskabelige Side af Foreningens Karakter. Det er allerede paavist, at Misfornøjelsen med den Tone, der herskede blandt Lavsmedlemmerne saavel

i Almindelighed som ved deres Sammenkomster, var en medvirkende Grund til Foreningens Oprettelse. Ganske naturlig maatte man da søge at forbedre Tonen ved selv at arrangere selskabelige Sammenkomster for Medlemmerne, hvor disse kunde mødes under andre Former end dem, der brugtes ved Lavssammenkomsterne. Men dertil kom endnu, at uden selskabelige Foreningsmøder og anden tilsvarende Adspredelse for Medlemmerne vilde man ikke have kunnet holde disse sammen. Tiden krævede saadanne; man var endnu ikke ude over Klubberne med deres Punschegilder og dertil hørende Taler og Sange. Navnlig vilde det dengang vistnok have været umuligt at samle Elementer af Haandværkerstanden som blot bidragydende Medlemmer til en Forening, hvor smukt dennes Formaal end kunde være, naar der ikke tillige blev budt dem en direkte Gjengjæld. Det var saaledes baade i Overensstemmelse med Stifterens Planer og Medlemmernes Ønsker, at der blev indført Selskabsmøder. Disse holdtes paa Amtssalen i Lavshuset i Grønnegade, hvortil Lavet, hvis Oldermand og andre formaaende Mænd vare Medlemmer af Bestyrelsen, havde givet sit Samtykke [18]). Sammenkomsterne fandt Sted en Gang ugentlig — i Begyndelsen Tirsdag Aften, senere Torsdag Aften — og paa den samme Aften, hvor ogsaa Foreningens Bestyrelse afholdt sine Møder.

Om Sommeren vilde man dog ikke nøjes med Lokalerne i Grønnegade, men skulde som andre beslægtede Foreninger have et Sommerlokale. Den første Sommer, Foreningen bestod, fik man et saadant paa Solitude paa Nørrebro, hvor ogsaa Foreningen »Holbergs Minde« havde Sommerlokale. Betegnende er det, at medens Forhandlingsprotokollen kun, som ovenfor nævnt, giver temmelig magre og lidet fyldestgjørende Oplysninger om de Forhandlinger, som indledede Virksomheden med Udgivelsen af Tegninger, er den derimod langt vidtløftigere i Anledning af Sommerlokalet. Der blev det første Aar endog indkaldt en extraordinær Generalforsamling for at tage Bestemmelse om Lejen af dette, men det skulde ogsaa der vedtages, at Lejen, 25 Rdl., blev reparteret paa Medlemmerne med 2 Mk. til hver, og Lejekontrakten blev derefter i sin fulde Ordlyd indført i Protokollen.

Naar man derpaa om Torsdag Aften om Sommeren havde moret sig i Solitudes Have med gemytlig Samtale, med at spille Kegler og med ved Punschebollen at synge efter Lasenius Kramps Sangbog for Snedkerlavet, stod, naar man om Vinteren vendte tilbage til Amtssalen, Stiftelsesfesten for Døren. Ogsaa denne blev i Reglen højtidelig fejret med »Souper og Dans«, og der

blev skrevet Sange til denne af Foreningens to Poeter: Lasenius Kramp og J. C. Meyer, hvori man i Tidens højstemte Toner priste Kongen — »Priis sjette Frederiks Sølverhaar paa Land og Sø« —, Fædrelandet — »Blandt brusende Bølger, der smiler et Land« —, Damerne — »Jubler hele Kjønnets Skaal« — og Foreningen:

»Nu Vej til Kundskab er os let,
Derfor vi den vil nytte,
Og bruge vi kun Kilden ret,
Vi gjør et herligt Bytte.
Men dog i Aften lade vi
Vor Bog og Tegning hjemme
Og drikke her i Harmoni
Paa vor Forenings Fremme« [19]).

Festen, der afholdtes paa Foreningens treaarige Stiftelsesdag, blev endog Gjenstand for Omtale i Bladet »Dagen«, skjønt Sligt dengang ingenlunde var almindeligt. Der siges om Festen, »at det var en sand Fornøjelse at lægge Mærke til den muntre, hjertelige og broderlige Tone, som herskede derved, og den vidnede saaledes i mere end een Henseende om de glædelige Frugter, som den blandt Kjøbenhavns Haandværkerstand i de senere Aar vaagnende Aand har baaret«. De Ord, som derpaa fulgte: »Vi tro, at Snedkerne ere de Haandværkere, som i denne Henseende ikke udmærke sig mindst«, glædede sikkert Lasenius Kramp ligesaa meget som den rosende Omtale af hans Virksomhed for Foreningen, der fandtes i Artiklen. Der var imidlertid ogsaa ved den paagjældende Lejlighed gjort Alt for at skabe en festlig Stemning. Medlemmerne med deres Familier og de indbudne Gjæster samledes til et Maaltid, ved hvilket der blev sunget Sange og holdt Taler for Kongen, Danmark, Foreningen, dens Stifter m. M., hvilke alle blev modtagne med Jubel. Endvidere uddeltes der en lithografisk Gjengivelse af en af P. C. Kramp udført Tegning til et Bogskab; der blev afbrændt et Fyrværkeri, hvorpaa Dansen tog sin Begyndelse, og denne blev kun afbrudt et Øjeblik Kl. 12, da Formanden »under alle Tilstedeværendes stormende Jubel udbragte Kong Christian den Ottendes Skaal i Anledning af den Dag, som med denne Time tog sin Begyndelse« [20]).

Aaret 1838, hvori Udgivelsen af Tegningerne paabegyndtes, blev ogsaa i en anden Henseende betydningsfuldt for Foreningen. Det lykkedes nemlig i dette Aar ogsaa at indlede den anden væsentlige Virksomhed, der er udfoldet fra

Foreningens Side, og som blev Udgangspunktet for den Undervisningsanstalt for Haandværkere af alle Fag, som endnu bestaar i Kjøbenhavn, samtidig med at Foreningen selv derved lige til vor Tid har virket vejledende og uddannende for den Stand, den tilhørte. Denne Virksomhed var Selskabets Tegneskole, der ogsaa kom til Verden ved Lasenius Kramps Initiativ. Hans Interesse for Foreningen var saa stor, at han idelig fremsatte nye Planer til Virksomhed for denne. Blandt disse stod Undervisningsspørgsmaalet i første Række. Allerede i November 1837, altsaa lige i Begyndelsen af Foreningens Tilværelse, havde han foreslaaet, at den paa sin Bekostning skulde lade et ungt Menneske oplære i Trappemodellering, for at han senere kunde ansættes som Lærer ved en Modellerskole i dette Fag. Snedkerne havde netop da faaet Ret til at udføre Trappegelændere, medens dog kun faa af dem havde de dertil fornødne Kundskaber, og Kramp ansaa det derfor for ønskeligt at give dem Lejlighed til at erhverve saadanne [21]).

Dette Forslag blev næppe udført. Det viser imidlertid, hvorledes Tanken om en Undervisning stadig gjærede i Kramps Sind, og længe varede det ikke, før han rykkede frem med en Plan til en saadan i et større Omfang. I et Møde den 23de Oktober 1838 mindede han sine Medbestyrere om et Forslag, som han alt for henved et Aar siden — altsaa umiddelbart efter Foreningens Stiftelse — havde fremsat om Oprettelsen af et *Tegne- og Modeller-Institut for Snedkerlavet*, og forespurgte, om man ikke nu fandt Tiden passende til at bringe dette Forslag til Udførelse. Svaret lød, at dette burde ske »snarest muligt«, og Kramp lovede da til næste Møde at forelægge en Plan til en Undervisningsanstalt. Dette skete, Planen vandt Bifald, og det besluttedes at udstede en Indbydelse til Deltagelse. Af den Tilslutning, Indbydelsen fik, skulde Skolens Oprettelse være afhængig.

Den nævnte Indbydelse blev derpaa udstedt den 30te Oktober og lød saaledes:

»Da det er Foreningens Formaal: »at fremme Kundskaber i Professionens Theori«, have vi troet ikke at burde indskrænke vor Virksomhed alene til navnligen dem, der ere Medlemmer af Foreningen, men ogsaa at burde virke for en større Kreds, navnligen for vore yngre Medhaandværkere, for at Dannelsen saa at sige kunde grundfæstes fra Spiren af. For at fremme dette Øjemed tro vi i Særdeleshed, at en velindrettet Skole, hvor en omfattende og grundig Undervisning i Tegning bibragtes den vordende Snedker, vilde

bære rige Frugter. Ligeledes vilde det være gavnligt, om man i Tiden kunde sideordne Tegneskolen en Modelskole, hvor forskjellige Gjenstande af særdeles Konstruktion modelleredes.

»Direktionen har behandlet denne Gjenstand i dens Møder tilligemed en derover afgiven Plan for Undervisningen og dernæst besluttet, foreløbig ved denne Indbydelse at se, hvor mange Deltagere tegnede sig, forinden dens Oprettelse sattes iværk.

»Undervisningen vil gives i Aftentimer fra Kl. 8—10 og senere hen maaske ogsaa hver Søndag Formiddag.

»For at bestride de Udgifter, der ville medgaa til Lærerhonorar, Fortegningers Anskaffelse, Varme, Belysning osv., bestemte man, at hver Elev burde erlægge 8 Sk. Tegn for hver Aften, han nød Undervisning.

»Direktionen anmoder derfor herved de af Foreningens Herrer Medlemmer, der maatte føle Interesse for denne Sag, efter bedste Evne at bidrage til dens Fremme ved at kundgjøre denne Indbydelse paa deres Værksteder, og snarest muligt at meddele os Navnene paa de Svende eller Lærlinge, der ønske at frekventere den tilbudte Undervisning, for at vi derefter igjen kunne tage fornøden Bestemmelse«[22]).

Omtrent en Maaned efterat denne Indbydelse var bleven udstedt, vare 19 Elever indtegnede, og det besluttedes da, at Skolen skulde oprettes. Til at lede Undervisningen i denne antoges »Artist Thielemann«, den før nævnte Arkitekt *Thielemann*, som netop da var beskjæftiget med at udarbejde endel Tegninger for Foreningen, og den nærmere Plan for Undervisningen aftaltes mellem ham og Kramp. Endvidere bestemtes det, at saavel Bestyrelsen af Skolen som Inspektionen i denne »indtil videre« skulde underlægges Selskabets Bestyrelse. Betalingen for Undervisningen skulde som Regel udredes af Elevernes Mestre og erlægges forud for fire Aftener.

Tegneskolen blev derefter aabnet den 12te December 1838 i Lokalet paa Lavshuset med 17 Elever, et Antal, der dog senere voxede til 23. Undervisningsgjenstandene vare: Geometrisk Tegnelære, Frihaands- og Ornamenttegning samt Møbeltegning[23]). Der blev, som i Indbydelsen angivet, undervist i Aftentimerne fra Kl. 8—10, og det blev strax fra Begyndelsen indført, at et Medlem af Foreningens Direktion skiftevis skulde være tilstede hver Aften, Skolen afholdtes, og have Inspektion der. Den 10de April 1839 sluttedes Skolens første Semester; thi i Sommerhalvaaret blev der ingen Undervisning givet,

en Skik, der ogsaa i en lang Aarrække fulgtes i det senere tekniske Institut.

Skolen var altsaa bleven oprettet og havde tilbagelagt sin første Virksomhedsperiode. Den skulde imidlertid ikke undgaa sine Børnesygdomme, og disse indfandt sig allerede, inden Halvaaret var forbi. Paa den første ordinære Generalforsamling, der blev afholdt efter dens Oprettelse, udbad Formanden sig Generalforsamlingens Samtykke til denne Foranstaltning, og han formulerede Forslaget saaledes, at det gik ud paa, »at denne Skole sideordnes Foreningen, saaledes at den besørger dens Udgivter, imod at den hæver dens Indtægter«.[24]) Forslaget blev vedtaget, men der var ialtfald i Bestyrelsen en Frygt tilstede for, at Foreningen her havde paataget sig en større Byrde, end den kunde bære. Der staar vel i Protokollen, da Kramp fremsatte sit Forslag om Skolens Oprettelse, at man besluttede, at det skulde ske »snarest mulig«, men af Kramps Papirer fremgaar det, at Skolen kom istand »ikke uden megen Modstand, da man mente, at den ej vilde betale sig«. Heri lod det til, at man heller ikke havde taget fejl. Da tilbød Kramp i Marts 1839 »for ikke bagefter at høre Bebrejdelser« selv at ville overtage Skolen, og herpaa gik man ind. Der foreligger endog en trykt Indbydelse fra Kramp til en »Tegne og Modeller-Skole for Snedkere«, udstedt den 20de Juli 1839[25]). Da bestemte man sig pludselig om, uvist af hvilken Grund, og Foreningen beholdt selv Skolen, som den derpaa har bevaret lige til Nutiden. Maaske viste det sig, da Skolehalvaaret var sluttet, at de økonomiske Forhold ikke vare saa ugunstige, som man først havde troet. Skolens Indtægter og Udgifter balancerede omtrent; de første havde været 53 Rdl. 2 Mk., de sidste 46 Rdl. 4 Mk., men Overskuddet var gaaet med til Olie til Belysning. Tegneskolen fortsattes derefter atter den følgende Vinter under Thielemann. Den begyndte sin Undervisning den 18de November med 19 Elever — Antallet blev senere 20 — og sluttede den 30te Marts 1840.

Foreningen synes derefter at være kommen ind i et heldigt Spor. En fornuftig Virksomhed i forskjellige Retninger var paabegyndt, og paa Generalforsamlingen den 14de Oktober 1840 kunde Formanden oplyse, at Medlemstallet var 86, at Bibliotheket talte omtrent 100 Numre, og at Indtægter og Udgifter havde udgjort henholdsvis 340 Rdl. 13 Sk. og 302 Rdl. 34 Sk. Efter Forholdene maatte de opnaaede Resultater anses for lovende. Alligevel herskede der dog ikke fuld Tilfredshed i Foreningen. Netop den samme

Generalforsamling, der syntes at varsle saa gunstig for Fremtiden, aflagde Vidnesbyrd om, at der ogsaa existerede en indre Gjæring, som ved denne Lejlighed kom til Udbrud. Paa den blev nemlig Foreningens Stifter Lasenius Kramp styrtet som Formand, og i hans Sted valgtes *J. C. Meyer*. Der blev ialt afgivet 30 Stemmer til Formandsvalget, af hvilke Meyer fik 16, Kramp 8, O. N. Thorsen 4 og H. C. Jacobsen 2. »Altsaa blev Meyer valgt til Formand«, som Protokollen lakonisk udtrykker sig. Hvad den ikke siger, er, at Kramp samtidig dermed var sat ud af Foreningens Bestyrelse; de andre Direktørposter vare nemlig besatte, og da han ikke blev Formand, kunde han ikke vælges til nogen anden Post.

Man spørger sig selv forbavset, hvad vel Grunden kunde være til denne Explosion. Derpaa synes det nu umuligt at give et bestemt Svar. At Begivenheden ikke kom uforberedt — den kan endog spores tilbage til de første Aar af Foreningens Liv — er temmelig sikkert, men om de indre Kampe, der ere gaaede forud, giver Forhandlingsprotokollen ingen Oplysninger. En Forklaring, der kunde tænkes, er den, at Kramp har havt nogle af de andre Bestyrelsesmedlemmer for mange Planer; thi foruden de, der allerede ere nævnte, vil det af det Følgende ses, at han ønskede Virksomheden strakt endnu videre. Særlig var der vistnok et af hans Forslag, som fremkaldte en stærk Opposition. Kramp havde let ved at bruge Pennen, og hans Lyst stod ogsaa dertil. I et Møde den 13de Juni 1839 havde han fremsat et Forslag om en »Udvidelse af Foreningens Virksomhed« ved til ubestemte Tider at udgive et Blad med Meddelelser vedrørende Snedkeriet, Efterretninger om Foreningen o. Lgn., undertiden ledsagede af Tegninger. Man synes at have smagt paa Forslaget, thi Direktionen besluttede at udsætte Sagen for senere nærmere at diskutere den. Formodentlig har dette været en anden Form for at skrinlægge det. De gode Haandværksmestre have maaske ikke følt sig tiltalte af denne Tanke. Men betegnende er det, at da Revolutionen var forbi, var det noget af det Første, Kramp gjorde, paany at fremsætte Forslaget om Udgivelsen af »en maanedlig Beretning om Selskabets Virksomhed, ledsaget af en Oversættelse af et eller andet af Foreningens bedste Værker i fremmede Sprog og med en lithograferet Tegning af et godt Stykke Møbel«, og da bifaldtes Forslaget af Direktionen. Formentlig hænger imidlertid ogsaa denne Sag sammen med Kramps Bestræbelse for at skabe sig en Livsstilling, og dette er vel ogsaa Forklaringen paa hans mange Planer. Paa det Tidspunkt, da han stiftede

Tegneforeningen, var han endnu beskjæftiget som praktisk Snedker. Han havde i 1838 oprettet et Møbelmagasin, kaldet »Snedkeres Etablissement for solide og moderne Arbejder«, beliggende paa Østergade daværende Nr. 69 [26]), og i 1840 deltog han i den da afholdte Udstilling med et Skakbord. [27]) Hans Hu stod imidlertid næppe til denne Virksomhed. I 1840 stiftede han »Haandværkerforeningen« og tænkte maaske paa at anvende sin boglige Dannelse i de to Foreningers Tjeneste, saaledes at han virkede for de Opgaver, der interesserede ham, og samtidig skaffede sig de nødvendige Subsistensmidler.

Den Mand, som under et kortvarigt Interregnum indtog Formandspladsen i Foreningen, Snedkermester *Johan Christopher Meyer*, havde i flere Henseender Berøringspunkter med Kramp. Han var lidt ældre end denne, idet han var født den 26de November 1800 paa en lille Gaard, Charlottenlund paa Langeland, som tilhørte hans Fader, der dengang var Inspektør for Stensgaard og Egelykke. Senere kjøbte Faderen Ubberupgaard ved Hørsholm, der afbrændte 1808. Under dens Gjenopførelse lagde Sønnen Christopher saa megen Interesse for Dagen for Snedkeriet, at det besluttedes at sætte ham i Lære i dette Fag, hvilket skete hos en Bekjendt af Faderen, der var Snedkermester i Kjøbenhavn. J. C. Meyer havde i sin Ungdom faaet en god Skoleundervisning og viste i sin Læretid saa megen Flid og Dygtighed, at han blev Mester i sit 26de Aar.

Snedkeriet tilfredstillede ham ikke i Længden, skjønt han snart vandt saa megen Anseelse blandt sine Kolleger, at disse benyttede ham til at udføre Tegninger for dem. Virksom, iderig og noget urolig, som han var, blev han derpaa Forgylder og har som saadan udført Arbejder paa Alteret i Katholsk Kirke i Bredgade og Lysekronerne til Riddersalen i det 1859 afbrændte

Frederiksborg Slot. Alt Nyt tiltalte ham i høj Grad. Da Dekupørsavene opkom, indførte han dem og kastede sig over Dekupørarbejder; senere lagde han sig efter Fremstillingen af Arbejder af Papier maché og udfoldede en betydelig Virksomhed heri. Han leverede Snedkerne Rosetter og andre Ornamenter af dette Materiale, hvilke fandt en saa »rivende Afsætning«, at hans Fabrik stadig maatte udvides. I 1844 beskjæftigede han 20, for største Delen kvindelige Arbejdere og leverede da 18,000 Dusin lakerede og 8000 Dusin ulakerede Ornamenter og Rosetter, 2056 forgyldte Spejl- og Rosetrammer og 1200 forgyldte Gardinstænger [28]). Heller ikke denne Virksomhed tilfredsstillede ham i Længden udelukkende, han beskjæftigede sig stadig med nye Ideer og gik da fuldstændig op i disse. I Slutningen af hans Liv var det saaledes navnlig Mosaikarbejder og Fremstillingen af en kunstig Stenmasse, der kunde træde istedetfor Marmor, som optog ham. Han døde 1882.

Paa den Tid da han valgtes til Formand i Snedkerforeningen, stod J. C. Meyer i sin fulde Kraft. At man, naar Kramp skulde fortrænges fra Formandspladsen, valgte ham er let at forstaa. Udvalget var næppe stort i den Retning, det her kom an paa, og Meyer havde ligesom Kramp let ved at udtrykke sig skriftlig og mundtlig — derimod kan det ikke siges, at han »havde let ved at omgaas med Pennen«, naar man ser hans Haandskrift —; ligesom denne skrev han baade Lejlighedsdigte og i Bladene [29]), han var en dygtig Tegner, og han var baade virkelysten og iderig; endelig vare ogsaa hans Anskuelser af en vis fremskreden Art. Men hans Formandskab varede ikke længe, og det ses heller ikke, at Foreningen under ham har udfoldet nogen særlig Virksomhed. Den 23de Juli blev Kramp allerede gjenvalgt til Formand, men heller ikke dette gik af uden Kamp.

I den Tid Meyer var Formand, holdt Kramp sig fornærmet borte fra Foreningen. Naar undtages, at han mødte ved den første Sammenkomst efter Generalforsamlingen for at aflevere sine Protokoller og Papirer m. M. til sin Eftermand — »hvilket Alt befandtes i fuldkommen Orden« — ses han forøvrigt kun en enkelt Gang til i denne Periode at have givet Møde. Da indkom der i Begyndelsen af Juli 1840 en Begjæring fra 27 Medlemmer om en extraordinær Generalforsamlings Indkaldelse, men da den ordinære Generalforsamling skulde holdes i Løbet af den nærmeste Tid, opsattes Behandlingen af de indkomne Klager til denne. Rimeligvis fremkom disse Klager fra Kramps Tilhængere, men det anføres ikke, hvad de gik ud

paa. Da Diskussionen om dem var til Ende, og der foretoges Valg paa Direktør, blev Kramp valgt til den ene af de ledige Pladser med 26 Stemmer, et Tal, der altsaa stærkt nærmer sig Klagernes Antal. Da det imidlertid ikke var Formandens Tur til at fratræde ved den nævnte Generalforsamling, kunde Kramp ikke strax gjenindsættes som Formand, og man nøjedes derfor med paany at give ham Plads i Direktionen. Adgangen til Formandsposten blev dog strax efter aabnet for ham. Thi umiddelbart efter Valget nedlagde Formanden Meyer og med ham »alle de tilstedeværende 7 Direktører« samt Sekretæren deres Værdighed. En fuldstændig Opløsning synes derefter at skulle indtræde, idet ogsaa Kramp og hans nyvalgte Meddirektør maa antages at have frasagt sig de paa dem faldne Valg.

En extraordinær Generalforsamling blev derpaa indkaldt til Ugedagen efter. Paa den skulde der vælges Formand og Direktører i de Udtraadtes Sted. Kramp blev da baade valgt til Direktør og til Formand, det Første skete med 28 Stemmer, det Sidste med 11 Stemmer, men han modtog selvfølgelig kun den sidstnævnte Post. Endvidere blev alle de afgaaede Direktører gjenvalgte — derimod ikke Meyer — men af disse nærede dog Nogle Betænkeligheder ved at indtræde paany, og helt let har det ikke været at overvinde disse. Det blev i det Mindste tilført Protokollen, at tre Medlemmer ikke vilde modtage de paa dem faldne Valg, men Meddelelsen herom blev atter udslettet, da det lykkedes at bevæge dem til at opgive deres Forehavende; kun en af dem kom senere tilbage til sit oprindelige Forsæt og tilskrev Formanden, at han ikke vilde modtage Valget. Meyer blev derimod ikke paany valgt ind i Bestyrelsen.

Kramp var nu gjenindsat paa sin Plads og fortsatte Virksomheden, hvor han havde sluppet den. Det er allerede berørt, at han nu paany foreslog Udgivelsen af maanedlige Beretninger, og at Direktionen tiltraadte hans Plan. Anskaffelsen af Tegninger blev ligeledes fortsat, og herved kom Formandens yngre Broder, *P. C. Kramp*, der umiddelbart efter den extraordinære Generalforsamling var indtraadt i Foreningen, og som allerede forinden havde tegnet for denne, til at spille en ikke ubetydelig Rolle. I Mødet den 10de September anvistes der ham 6 Rdl. for to Tegninger, og den 1ste Oktober antoges ligeledes en Tegning af ham paa et Spejl med et Konsolbord, samtidig med at en Tegning paa et Divanbord af *A. C. Olsen* blev antagen og honoreret med 4 Rdl. Atter den 19de November blev der antaget 3 Tegninger, hvoraf

de to fra P. C. Kramp og den tredje fra Arkitekt *H. C. Stilling*, som derpaa i de følgende Aar udfoldede en meget betydelig Virksomhed som Tegner for Foreningen. Stillings første Tegning bestemtes til at skulle lithograferes til Udgivelse med »Archivet«, de førnævnte maanedlige Meddelelser, som blev udgivne paa Foreningens Forlag. Den 29de December blev atter to Tegninger antagne, nemlig en af Stilling og en af P. C. Kramp, og honorerede med 3 Rdl. Stykket.

Af de her nævnte Mænd, der virkede i større Omfang for Foreningen, havde *Peter Christian Kramp* ligesom Broderen været i Snedkerlære hos Faderen. Allerede som 9aarig Dreng begyndte han at tegne i Akademiets Ornamentklasse. Da han blev ældre, fik han Lyst til at blive Bygmester og blev i 1838 Elev i »Medailleskolen«, som den dengang kaldtes; i 1842 vandt han den lille og i 1844 den store Sølvmedaille[30]). »Arkitekt og Snedkermester« Kramp, der gjennem sin Broder kom i Forbindelse med Snedkerforeningen, maatte ganske naturlig være en Mand, den kunde bruge. Foruden at udføre en stor Mængde Tegninger for denne blev han endvidere Lærer ved Foreningens Tegneskole, da denne begyndte sin Virksomhed den 6te November 1840, en Stilling, han derefter beklædte til 1845[31]). — *A. C. Olsen* har foruden den nævnte Tegning kun udført endnu en enkelt saadan for Foreningen, men ogsaa han hørte til dens virksomme Kræfter og var en Tid Medlem af dens Bestyrelse. Ligesom Brødrene Kramp var ogsaa han Snedkermester og hørte til Standens dygtigere Medlemmer. Han var saaledes beskjæftiget med Udførelsen af endel af det ovennævnte Møblement til M. G. Bindesbøll. Da Industriforeningen umiddelbart efter sin Oprettelse begyndte en Række Forevisninger, var A. C. Olsen med til som Fagmand at arrangere den anden af disse, der bl. A. omfattede Snedkerarbejder og afholdtes i Dagene fra den 12te—14de Oktober 1838 og toges i Øjesyn af Thorvaldsen[32]). Olsen hørte ogsaa til de Kræfter, der benyttedes af Hetsch. Hans Navn findes, som ovenfor nævnt, i de af Hetsch udgivne Fortegninger, og han blev ogsaa paa anden Maade en af dennes Medarbejdere, idet han samtidig med Thielemann var Lærer i Kunstakademiets Forberedelsesklasse.

Den ovennævnte Virksomhed var dog ikke Lasenius Kramp Nok, og i Mødet den 13de Oktober 1840 rykkede han frem med en ny Plan, nemlig til Anskaffelsen af en Samling Prøver af forskjellige Træsorter. Hans Forslag hertil lød saaledes:

»Jeg tror, det vil stifte megen Nytte, om en Samling Prøver af de forskjellige Træsorter anskaffedes for Foreningen og i Former lig Bøger i Oktav opstilledes i et eget dertil indrettet Skab. Denne Samling burde da endvidere tilføjes en saavidt mulig fuldstændig Beskrivelse hensigtsmæssigt ordnet og indeholdende Oplysning om de forskjellige Træarters Fædreland, Natur og særegne Beskaffenhed, især med Hensyn til praktisk Brug, og endvidere give Underretning om, hvor disse i Almindelighed forekomme i Handlen. Jeg tror, at dette Foretagende ikke alene vil møde megen Interesse, men tillige stifte megen Nytte og afhjælpe et længe følt Savn; thi det er vel ikke at nægte, at man i Almindelighed maatte ønske Træarbejderne i Besiddelse af mere Kjendskab til det Materiale, de arbejde i, end hidtil er Tilfældet«.

Det synes, som om man kun med nogen Betænkelighed er gaaet ind paa Forslaget. »Direktionen fandt — hedder det — efterat den fornødne Behandling af Sagen var foretagen, at Forslaget var værdigt til at bringes i Udførelse, men troede at maatte tilraade, at nogle Medlemmer med god Sagkundskab i denne Henseende udnævntes til at sammentræde i en Komite og bemyndigedes til at sætte Sagen i Værk.« Til Medlemmer af Komiteen valgtes foruden Kramp: Schwartzlose, Jacobsen, Jerndorff og Schwartz. De Valgte syntes ikke alle ubetinget begejstrede for Tanken; thi Schwartzlose og Jacobsen udmeldte sig med den Motivering, at en saadan Træsamling efter deres Formening var unyttig. Der valgtes da to nye Medlemmer ind i Komiteen, og Tanken om Modelsamlingen blev ogsaa realiseret, men rigtignok først over to Aar derefter. Forinden var imidlertid en ny Krise indtraadt.

Paa den ordinære Vintergeneralforsamling den 25de Februar 1841 erklærede Kramp, at han vilde fratræde som Formand. I det Direktionsmøde, der gik forud, havde han allerede underrettet sine Kolleger om, »at han fandt sig foranlediget til at fratræde sin Funktion«, og paa Generalforsamlingen selv erklærede han ligeledes, at »han selv fandt sig foranlediget til at fratræde, da Forretningerne blev ham for besværlige«. Ordene sige ikke Meget, og man faar Intet at vide af Forhandlingsprotokollen, hverken om Motiverne til dette Skridt eller om, hvorledes Forsamlingen optog det. Havde den tidligere Gjæring i Foreningen endnu ikke sat sig, eller havde Kramp nu faaet større Opgaver i Haandværkerforeningen og i Planen til teknisk Institut, som sikkert nok allerede da foresvævede ham? Ligesaalidt faar man Besked paa de ejendommelige Forhold, som nu indtraadte. Kramp traadte virkelig af, og med 31

Stemmer valgtes *H. C. Jacobsen* til Formand. Denne har formodentlig ikke været tilstede paa Generalforsamlingen, men i det følgende Direktionsmøde erklærede han, at han ikke vilde modtage Valget. Kramp tilbød derpaa at bestyre Forretningerne til den nærforestaaende Generalforsamling i April. Men nu indtraf det Mærkelige, at der ikke blev afholdt nogen Generalforsamling i April, og at Kramp vedblev at fungere og gjenvalgtes paa de følgende ordinære Generalforsamlinger i de næste 3 Aar, som om han aldrig havde tænkt paa at fratræde. Han fortsatte ikke blot den begyndte Virksomhed, men tænkte endog paa at udvide denne.

Der udfoldedes i den paafølgende Periode endog en ualmindelig livlig Virksomhed med Anskaffelsen af Tegninger, og der hengik næsten ikke et Direktionsmøde, uden at der toges Bestemmelse derom. Til Ære for de nye Klasser af Medlemmer, der havde faaet Adgang til Foreningen, kom Tegningerne ogsaa til at indeholde forskjellige Drejer-Detailler, saasom Bordben og Balustre af forskjellige Former. Dernæst lykkedes det ogsaa i denne Periode at faa Tanken om Prøvesamlingen realiseret. I Mødet den 13de December 1842, altsaa to fulde Aar efter, at Komiteen var bleven nedsat, afleverede denne Samlingen af Træsorter, og det bestemtes, at denne skulde forsynes med Vignetter, hvorpaa fandtes hvert enkelt Stykkes latinske og danske Navn, samt at der skulde udarbejdes en Fortegnelse over Samlingen med oplysende Notitser om Træsorternes Navn, Forekomst osv. Dette var imidlertid ikke Kramp Nok; hans oprindelige Forslag sigtede uden Tvivl videre, og det er da i Fortsættelse heraf, at han i et følgende Møde fremsatte Forslag om at anskaffe »en Modelsamling i det Større«, tildels svarende til de allerede anskaffede Tegninger; med andre Ord: han ønskede at lade Tegningerne udføre, saa at de kunde bruges som Modeller. Derpaa gik man ogsaa ind, en Model blev udført, og i et følgende Møde besluttedes det at anskaffe »Modeller i fuld Størrelse« efter flere Tegninger. Kramp søgte altsaa indenfor sit begrænsede Omraade at realisere den samme Tanke, som ligger til Grund for Industrimuseerne [33]). Endnu videre strakte imidlertid Kramps Planer sig. Det er i det Hele interessant at se, hvor frugtbar hans Opfindelsesevne var, og ved hans Ideer lægge Mærke til, hvorledes de alle gik i Retninger, som billiges af Nutiden. De Virkemidler, han foreslog Foreningen, ere de samme, som vi ogsaa nu, halvhundred Aar senere, anvende i lignende Øjemed, og han var endog saa meget forud for sin Tid, at han i et Møde den 1ste Juni 1842 fore-

slog at nedsætte et Udvalg, som skulde udarbejde en Priskurant for Svendelønnen. Men her kunde hans Samtidige ikke følge ham. Den øvrige Bestyrelse ansaa ikke dette for tilraadeligt; dels troede den ikke, at en saadan Priskurant »vilde lede til noget væsentligt Resultat«, dels frygtede den for, »at den endogsaa kunde være skadelig, naar den kom i Uindviedes Hænder«. Det sidste Argument var maaske det vigtigste. Lavstiden var endnu ikke forbi, og først Nutiden var det forbeholdt at se Udarbejdelsen af en slig Priskurant blive til en Nødvendighed.

Endvidere udvidede ogsaa Tegneskolen sin Virksomhed, idet Undervisningen i Vinterhalvaaret 1843—44 blev meddelt 3 Aftener om Ugen. Dette stod i Forbindelse med et nyt Forhold, der indtraadte for dens Vedkommende, og som bidrog til at konsolidere den. Man havde besluttet at ansøge det Reiersenske Fond om at yde et Bidrag til Skolen og vilde hertil forskaffe sig vægtige Anbefalinger. Man tilkaldte da *Hetsch* og Theatermaler *Troels Lund* og anmodede dem om at inspicere Skolen, hvorhos man samtidig gjorde dem bekjendte med den øvrige af Foreningen udfoldede Virksomhed ved Udgivelsen af Tegninger osv. Denne kan vel næppe have være fremmed for Hetsch, thi alle de Mænd, der arbejdede for Foreningen baade som Tegnere og Lærere, vare jo netop dem, der stod ham nær, og som han havde uddannet og paavirket. Foreningen hvilede paa det Grundlag, som han havde angivet for Haandværkerundervisningen, den fulgte de Veje, han ønskede, og den sluttede sig til den Smagsretning, der for ham var den ene gyldige. Intet Under altsaa, at Lasenius Kramp senere kunde meddele Medlemmerne, at de tilkaldte Mænd havde udtalt deres Glæde over at se en saadan Anstalt oprettet og fremmet af Haandværkerne selv, at de mente, at Undervisningen i Tegneskolen maatte bringe rigere Frugter her end andetsteds, netop fordi denne Undervisning var afpasset efter Haandværkets Tarv og lededes med større Kyndighed til Faget alene, end det var muligt i de andre da bestaaende Undervisningsanstalter, samt at de ønskede, at dette Foretagende maatte blive efterlignet af andre Haandværkere[34]).

Foreningen fik selvfølgelig Anbefalingen og opnaaede derved et Bidrag af det Reiersenske Fond paa 50 Rdl. aarlig foreløbig i 3 Aar. Dette Beløb agtedes benyttet til at udvide Skolen med endnu en Klasse, men da der ikke meldte sig Elever nok hertil, foretrak man fra November 1843 at udvide Undervisningen i den resterende Del af Semestret til ialt 4 Aftener om Ugen.

Men endnu en vigtig Forandring medførte dette for Skolen. Hetsch og Lund lovede nemlig fremtidig at ville paatage sig Overopsynet med Skolen[35]). Denne og med den hele Foreningen fik derved et Præg paa sig, som den tidligere havde savnet, dens Virksomhed blev ligesom anerkjendt, og det var dermed givet, at der vedblivende vilde blive arbejdet i den Retning, som Hetsch ansaa for den ene gyldige. Men netop da stod et Omslag for Døren.

Efterhaanden indtraadte der nemlig en Forandring i Kramps Stilling til Foreningen. Han havde faaet nye og større Opgaver i Haandværkerforeningen og det tekniske Institut, og samtidig dukkede der stadig Stridspunkter op mellem ham og hans Kolleger i den ældre Forenings Bestyrelse. Et af disse drejede sig om det flere Gange nævnte »Archiv«, hvis Udgivelse skulde ske ved Foreningen. Efter en Række Forhandlinger løstes dette Forhold mellem Tidsskriftet og Foreningen, men næppe uden at efterlade en Braad paa begge Sider.

Det var vel alle disse Forhold i Forening, der bragte Kramp til paa Generalforsamlingen den 25de Januar 1844 definitivt at nedlægge Formandsposten. Med Tilfredshed kunde han da se tilbage paa det Standpunkt, hvortil Foreningen under ham var naaet. Medlemstallet var voxet til 92. Biblioteket besad en Samling Kobbere, Lithografier og Tegninger, der udgjorde 98 Numre, og en Bogsamling paa 69 Numre. Tegneskolen havde i den forløbne Vinter været besøgt af 41 Elever, medens Antallet Vinteren iforvejen kun var 32. Endvidere var der anskaffet og udgivet en Række Møbeltegninger og paabegyndt Tilvejebringelsen af en Modelsamling og en Samling Prøver. Det var tilvisse ingen ringe Virksomhed under Datidens Forhold for en Forening af dens Art og Omfang, og Initiativet var næsten i hvert enkelt Tilfælde taget af Kramp. Det er muligt og vel endog rimeligt, at der ved denne Virksomhed har klæbet Mangler, som vi nu ikke kjende, men det maa paa den anden Side erkjendes, at den ogsaa havde havt en Betydning ud over de Resultater, der ere givne i de ovenanførte Tal. Med Rette kunde Kramp, da han nedlagde Formandsposten, henvise til, at der foruden de synlige Frugter af Foreningens Virksomhed var »mange andre, som ikke kunde fremstilles og beregnes«, men som vare af ikke mindre Vigtighed, navnlig den gode Aand og Tone, der var bleven skabt mellem Medlemmerne. Ogsaa set fra dette Udgangspunkt for Lasenius Kramps Virksomhed skylder Foreningen ham Tak

for, hvad han har været for den, og for det Grundlag, han har givet dens Virksomhed.

Lasenius Kramps Forhold til Foreningen løsnedes vel noget i Aarenes Løb, men da den atter kaldte paa ham og ønskede hans Medvirken, var han rede til at yde den. Det var imidlertid væsentlig de nævnte større Opgaver, han havde taget fat paa, som fyldte Resten af hans Liv. Af den beskedne Begyndelse, han havde gjort med »Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori«, udviklede baade »Haandværkerforeningen« og »det tekniske Institut« sig. Den Første skulde væsentlig repræsentere den Side af hans Virksomhed, der gik ud paa at hæve Dannelsen og den gode Tone i Haandværkerstanden, om end Tidsforholdene ved dens Stiftelse førte det med sig, at den først og fremmest kom til at virke for Bevarelsen af den Organisation for Haandværkerne, som Lavsvæsenet i saa lange Tider havde afgivet, selvfølgelig dog ikke i uforandret Retning. Institutet skulde supplere denne Virksomhed med at skabe en forøget theoretisk Udvikling blandt Haandværkerne, og det voxede sig under Arbejdet herfor saa stort og stærkt, at Lasenius Kramps Virksomhed kom til at spænde baade over Hovedstaden og over hele Landet. Da han endte sit virksomme Liv den 30te Oktober 1876, kunde han med Tilfredshed se tilbage paa de Institutioner, han havde skabt, og som alle endnu stod i deres fulde Kraft. Den ældste af disse, »Snedkernes Tegneforening«, bevarer endnu efter halvhundrede Aars Forløb sin Stifters Gjerning og Navn i taknemligt Minde.

Den Mand, der efter Kramp blev valgt til Foreningens Formand, var *Christian Frederik Weincke*, født i Kjøbenhavn den 19de Januar 1794. Han hørte saaledes til en ældre Generation end sin Forgænger, og dette har maaske ikke været uden Indflydelse paa den Stilling, han indtog i Foreningen. Han blev valgt paa Generalforsamlingen den 25de Januar 1844 med 31 Stemmer og havde allerede tidligere været Økonomidirektør og senere Viceformand i Foreningen, i hvilken sidste Stilling han nærmest synes at have ført Oppositionen mod Kramp. Det er vel ikke usandsynligt, at Weincke som den Ældre ikke altid har følt sig tiltalt af Lasenius Kramps livlige Ideer, selv om de vare enige i Hovedsagen. Weincke var heller ikke selv nogen ubetydelig Mand i den Specialitet, hvormed han beskjæftigede sig: Kahytssnedkeriet. Netop paa den Tid, hvorom der her er Tale, beskjæftigede han 55 Svende, og paa Udstillingen i Kjøbenhavn 1840 saas der fra ham et Mahognibord og en Mahognibænk, udførte til Skibet »Triton,« om hvis Udførelse der siges i Beretningen, at »det hørte til de sjældne Arbejder, men saas med Interesse, da dets fortrinlige Udførelse vilde have gjort det skikket til at finde Plads i hvilkensomhelst nok saa sirlig Kahyt.«[36]).

Det fortælles ogsaa, at mange af Kjøbenhavns Beboere valfartede ud til Skibet for at bese det smukke Kahytsinventar, og at man paa Orlogsværftet anbefalede Weinckes Tegninger til dette som et Forbillede for Værftets egne Tegnere. Forøvrigt udførte Weincke ogsaa andre Arter af Snedkerarbejde, saasom ved de kongelige Slotte, ved den i 1857 opførte Tilbygning til det i 1874 nedrevne kgl. Theater, hvor han da beskjæftigede 43 Svende og anbragte en efter hans Patent konstrueret Dørlukker, osv.

Weinckes Virksomhed som Formand i Foreningen strakte sig lige til 1857, da han, otte Aar før sin Død — der indtraf den 21de December 1865 — fratraadte denne Stilling. I denne tolvaarige Periode faldt den bevægede Tid for vort Fædreland, der betegnes ved Frihedens Indførelse og Krigen 1848 til 50, men heraf synes der kun indirekte at kunne paavises Følger for Foreningen. Maaske kan det henregnes under disse, at Medlemstallet, der under Weincke i 1848 naaede op til 148, efterhaanden begyndte at dale; Folks Interesser vare andetsteds, men den indtraadte Nedgang fortsættes forøvrigt i en lang paafølgende Periode. Derimod indtraadte der under Weincke andre Forandringer i Foreningens Forhold, som stod i Sammenhæng med samtidige Bevægelser i Snedkeriet, og ved hvilke det vel er værd at dvæle.

Tegneskolen opretholdtes. Det indførtes at uddele Præmier og Ros til Eleverne, og som Belønninger anvendtes de af Foreningen udgivne Tegninger, indbundne i en Mappe. Endvidere forsøgtes en Udvidelse af Skolens Virksomhed. I 1845 bestemte man sig saaledes til at ville indrette særlige Tegnetimer for Svende, saavel om Hverdag Aften som om Søndagen, men der meldte sig ikke et saa tilstrækkeligt Antal, at Planen kunde realiseres. Derimod udvidedes den hidtil givne Undervisning ved Oprettelsen af endnu en Klasse. Til at være Lærer i denne antoges *A. C. Olsen*, der altsaa skulde bistaa P. C. Kramp. Men forøvrigt fratraadte denne Sidste snart. Fra den 1ste December 1845 nedlagde han sin Post som Lærer, og Hetsch, til hvem man vedblivende støttede sig, og som ogsaa i Anledning af Præmieuddelingen var bleven tilkaldt til Bedømmelsen, anbefalede Tegnelærer *Z. Petersen*, som derpaa ledede Undervisningen til Vinterens Udgang i 1847. Da Skolen tog sin Begyndelse i Slutningen af Vinteren 1847, blev Arkitekt *Th. Sørensen* antagen som Lærer, en Post, han derpaa beklædte til 1856, saa at hans Virksomhed faldt i næsten hele den resterende Del af Weinckes Funktionstid som Formand. Sørensen udførte strax i Begyndelsen af sin Lærervirksomhed paa Opfordring en Suite

Fortegninger til Skolen, og i denne oprettedes omtrent samtidig de første Fripladser, bestemte »for 6 fattige, men talentfulde unge Mennesker, som ere i Snedkerlære«. Endvidere foregik der samtidig en Forandring med Skolens Lokaler. Foreningen lejede i 1847 den nye Amtssal i anden Etage til Gaarden i Lavets Ejendom i Grønnegade, og her blev Skolen holdt i de følgende Vintre. Den 26de April 1851 udbrød der en Ildløs paa Lavshuset, som netop angreb de her omtalte Lokaler. Foreningen fik ved denne Lejlighed endel af sit Skoleinventar ødelagt, men dette fik den erstattet med 57 Rd.; værre var det, at Skolen som Følge af Ombygningen først kunde begynde sin Virksomhed den 3die November i de til den lejede Lokaler i den ny opførte Mansardetage.

De Forandringer, der foregik i Weinckes Tid, berøre væsentlig den anden Hovedside af Foreningens Virksomhed: Udførelsen af Tegninger. Det vedtoges paa en Generalforsamling den 23de Januar 1845 — væsentlig efter et af Kramp taget Initiativ — at man skulde »udgive i Publikum« Foreningens lithograferede Tegninger, baade dem, der allerede vare udførte, og dem, der fremtidig vilde blive det. Der udstedtes en Subskriptionsindbydelse, som fremlagdes hos nogle Bog- og Kunsthandlere, og som averteredes i Bladene. Der blev til en Begyndelse udgivet tre Hefter, hvorpaa et fjerde Hefte fulgte i 1846. Foreningen traadte derved ud af den tilbagetrukne Stilling, den hidtil havde indtaget, og vilde nu ogsaa gjøre det store Publikum bekjendt med og delagtigt i Resultaterne af dens Arbejde.

Dette var i og for sig godt nok, hvis der blot ikke samtidig var indtraadt en ubehagelig Omstændighed. Det begyndte at skorte paa gode og brugbare Tegninger til Udgivelse. Vanskelighederne viste sig først i Perioden 1847—48. Man formaaede da Tegneskolens Lærer, Arkitekt Th. Sørensen og en Arkitekt Waskjær eller Wadskjær til at udarbejde saadanne, men disse blev ikke antagne eller maatte ialtfald først omarbejdes. Mulig have de bevægede Tider ogsaa her øvet nogen Indflydelse, da Alles Tanker og Sind vare optagne paa en Maade, der lidet gjorde dem skikkede til at sysle med Fredens Gjerning. I alle Tilfælde er det sikkert, at man i 1848 var i den Grad i Forlegenhed, at man besluttede at udstede en Indbydelse til Kunstnere, som maatte ville forfærdige og levere Tegninger over Møbler og andre Gjenstande, Snedkerprofessionen vedkommende. Efter denne Opfordring kunde det i det følgende Møde, den 4de Juli, meddeles, at der var indleveret Tegninger fra to Personer, men — ingen af disse Tegninger kunde bruges, og af Mangel paa

passende Forbilleder maatte man undlade Udgivelsen af lithograferede Tegninger. Derefter saae det dog ud til at ville lysne; thi paa Generalforsamlingen den 27de Juli 1848 kunde Formanden meddele, at forskjellige Kunstnere havde lovet Direktionen Tegninger, og der blev fremlagt saadanne fra tre Personer, men de kunde ikke alle bruges. Kun fra to af Indsenderne blev der antaget Tegninger, to af hver. Dermed var man ikke hjulpen. Man formaaede nu *H. C. Stilling* til at tegne Lidt, og paa dette Tidspunkt traadte ogsaa *H. V. Brinkopff*, der senere kom til at udføre saa mange Arbejder for Foreningen saavelsom i det Hele for Møbelsnedkerne, hjælpende til. Den 7de September 1848 indleverede han sine to første Tegninger, af hvilke den ene bestod af en Kanapé, et Sybord og en Hængeetagere, den anden af to Stole og et Sybord. De blev hurtig antagne. Brinkopff fortsatte desuagtet ikke strax Virksomheden som Tegner for Foreningen; først i 1851 udførte han sine næste Tegninger for den.

Tegneskolens Lærer, Arkitekt Sørensen, vedblev at være den, der hjalp Foreningen ud over Vanskelighederne ved at skaffe Tegninger, og ogsaa Arkitekt *J. Wolff* leverede nogle saadanne, men i 1850 maatte man paany erklære sig renonce. Det blev da meddelt i et Møde den 1ste Juli, at man trods Forespørgsel ikke havde kunnet faa Løfte om Tegninger af Andre eller faa opspurgt Tegnere, og man havde derfor udstedt en Opfordring gjennem Aviserne, hvilken havde forskaffet Bestyrelsen nogle Løfter. Disse ere vel næppe blevne indfriede; thi i Slutningen af 1850 maatte man gribe til en anden Udvej. Det vedtoges nemlig i Direktionsmødet den 17de November af Mangel paa originale Tegninger at lade lithografere saadanne efter udenlandske Forbilleder til Foreningens Medlemmer. Man vilde dog ikke lade disse udgaa som en umiddelbar Fortsættelse af Foreningens Tegnesuite, og det bestemtes derfor, at de skulde udgives som anden Samling af Foreningens Tegninger. Der valgtes 12 Blade franske Møbeltegninger, som Snedkermester *C. F. Møller* havde forelagt til Gjennemsyn, og disse blev lithograferede. Den eneste originale Tegning, som Foreningen udgav i 1851, var en Gjengivelse, som Arkitekt Th. Sørensen havde udført af det Skrivebord, som Hofstolemager *C. B. Hansen* sendte til Verdensudstillingen i London samme Aar. Da Tegningen forelagdes, blev der i Protokollen indført, at »det vil komme under Afgjørelse, om samme skal lithograferes,« og da dette senere besluttedes, hedder det, at dette skete, »da man ingen andre kunde faa, som anses for passende«.

Der ligger formentlig i disse Ord en Tilkjendegivelse af, at man kun ugjerne bestemte sig hertil. Hvorfor trykkede man sig da ved at antage og udgive en Tegning paa et Møbel, udført til en Verdensudstilling af et alt dengang anset Firma? Svaret maa vel lyde: Fordi dette Møbel var udført i en Stilart, som dengang kun med Uvillie modtoges herhjemme — Rokokoen. Man vil ogsaa af det Foregaaende kunne se, at der dog var Kræfter herhjemme, som kunde arbejde for Snedkerne, saasom H. V. Brinkopff og Arkitekt J. Wolff, men netop i Anledning af disse hed det jo, at man »ikke har kunnet faa Løfter om Tegninger af Andre«, saa at der ogsaa heri ligger et Slags Tilkjendegivelse af, at man egentlig ikke brød sig om at have med dem at skaffe. Grunden var atter den samme: de repræsenterede Begge Smagsretninger, som vare blevne landsforviste herhjemme af Hetsch: Rokokoen og Gothiken.

Det var Rokokoen, som først løftede Hovedet; Gothiken fulgte snart efter. Den første naaede os over Tyskland, og prøvede først forskjellige Tilløb. Da det danske Snedkeri skulde repræsenteres paa den første Verdensudstilling i London 1851, var det ikke i de af Hetsch fastslaaede Former, det mødte. *C. B. Hansen* udstillede det ovenfor omtalte Palisandertræs Skrivebord med Stukkaturarbejde af Brinkopff samt en Lænestol, begge i Rokokostil, for hvilke Arbejder han vel kun fik Broncemedaille, men dog nød den Ære, at det førstnævnte blev afbildet i Udstillingens officielle Katalog[37]). Desuden mødte Snedkermester *N. Nielsen* med et Egetræs Bogskab i gothisk Stil. Begge disse Udstillere indfandt sig igjen med de samme Møbler paa den Udstilling, som i 1852 afholdtes i Kjøbenhavn paa Kristiansborg Slots Ridebane[38]), og her viste desuden Frafaldet fra Hetschs Lære sig at have antaget et endnu større Omfang. *P. L. Wolff*, en dygtig Snedker, der i længere Tid havde opholdt sig i Frankrig — hvad der havde givet Anledning til, at han almindelig benævnedes »Pariser-Wolff« — udstillede et Spejl med Konsol i gothisk Stil, samt et Egetræs Bogskab i samme Stil[39]), paa hvilke Gjenstande Billedskærerarbejdet var udført af *H. V. Brinkopff*, der havde etableret sig 1847, men hvis hele første Virksomhed som Billedskærer, Forgylder og Møbeltegner forøvrigt afgjort tilhørte Rokokoen. Endvidere mødte *J. G. Lund* ogsaa med et Palisandertræs Bogskab og flere Møbler i gothisk Stil[40]). C. B. Hansens Skrivebord blev tilmed kjøbt til Kristiansborg Slot, og Snedkersvend *H. H. Hildebrandt*, der havde udført det, fik i Betragtning af, at det tillige maatte betragtes som et »Kunstarbejde«, i et Møde af Snedkerlavet den 6te Marts 1853 Tilladelse

til, at det ansaas som en Del af hans Mesterprøve[41]). Og samtidig med denne Bevægelse lod Enkedronning Caroline Amalie foretage en Række Arbejder i det Palæ paa Amalienborg — nu Udenrigsministeriets — hvor hun derpaa boede til sin Død. Der blev her udført et Bibliotheksværelse i gothisk Stil, og et andet Rum blev monteret i Rokoko; ved begge disse Arbejder medvirkede Arkitekt *J. Wolff* og *Brinkopff*.

Hetsch søgte af bedste Evne at modsætte sig Bevægelsen. Allerede i Marts 1845 holdt han et Foredrag i Industriforeningen om »Moden og den rene Smag«, som han indledede med følgende Ord: »De vide Alle, at Moden i Møbel- og Dekorationsfaget i den senere Tid har taget en saadan Retning, at Ingen, som mener det ærlig med den sande Kunst, med Ligegyldighed kan se paa, hvorledes den mest fordærvede af alle Smagsperioder igjen vinder Bifald hos det store Publikum.« Og derpaa fortsatte han senere: »Jeg indser meget vel, at det er umuligt aldeles at forhindre, at Modens Taabeligheder ogsaa berøre os, men disse Smagløsheder kunne dog ved fornuftige Forholdsregler holdes indenfor visse Grænser, saaledes at de ikke forvolde Skade paa de Gebeter, hvor man med Rolighed kan se Modestrømmen flyde forbi, og hvorfra man selv kan give Agt paa, om den ikke blandt de mange slette ogsaa skulde efterlade sig nogle frugtbringende Elementer«[42]). Det lykkedes ham imidlertid ikke, trods sine kraftige Ord, at stoppe den begyndte Bevægelse, som tværtimod i de følgende Aar, efter hvad man vil have set, vandt forøget Kraft. Paa Udstillingen i Kjøbenhavn 1844, af hvis Komité han var Medlem, maatte han endog finde sig i, at Juryen for Snedkerafdelingen, der talte Tegneforeningens Formand Weincke og to andre af dennes fremragende Medlemmer, nemlig Schwartzlose og P. L. Wolff, i sin Midte, udtalte sig til en vis Grad anerkjendende om den nye Retning. Det hedder deri: »Med Hensyn til Former og Forsiringer af det nuværende Snedkerarbejde er det kjendeligt, at den Indflydelse, Moden bevirker, ogsaa søger at gjøre sig gjældende i dette Fag ved Anvendelsen af en ældre Tids Former. Idet vi erkjende, at de Omvexlinger, som Moden især gjennem fremmede Fabrikater stedse vil frembringe hertillands, ikke ville kunne standses, ej heller ere uden industriel Betydning, anse vi det for Haandværkets Opgave at tilegne sig det Bedre, som disse Omvexlinger medføre, og uden slavisk at efterligne dem søge med Konsekvens at gjennemføre det Gode i den Retning, som fremtræder«[43]). Mere Glæde havde Hetsch derimod af Bedømmelsen af Snedkerarbejdet paa Ud-

stillingen i 1852, thi den er skreven af Lasenius Kramp og altsaa affattet i Hetsch's Aand. Det hedder deri, at det er »mindre glædeligt at se, at Smagen flere Steder er yderst uheldig paavirket af de mere og mere om sig gribende stilløse Former, som gjennem slette udenlandske Møbeltegninger udbrede sig rundt i Landet«. Dertil føjes Ønsket om, at »talentfulde unge Kunstnere« vilde tage sig af denne Sag, og at »Snedkerne selv ved at følge denne Ledelse og træde i Forbindelse med kyndige og dannede Dommere arbejdede hen til at forhindre dette Smagsuvæsen, forinden det ikke mere er muligt at oprejse Skranker for dets Udbredelse«. Særlig hedder det endvidere om J. G. Lunds Udstillingsgjenstande: »Omendskjønt der ved nogle af disse Møbler kunde være Adskilligt at bemærke ved Stilen, navnlig hvad Bogskabet angaar, saa maa man dog paaskjønne den udmærkede Dygtighed, hvormed samtlige Arbejder ere udførte« [44]).

Kampen forplantede sig ogsaa til Snedkerforeningen. Her havde Hetsch's Indflydelse, som paavist, hidtil været næsten eneraadende, men saaledes blev det ikke mere under den nye Formand. Betegnende er det saaledes, at det Tilsyn, som Hetsch og Troels Lund tidligere førte med Tegneskolens Frembringelser, synes fuldstændig at være ophørt fra 1848. Og Tegneforeningen maatte endvidere, om end maaske modstræbende, bekvemme sig til at udgive de ovennævnte Arbejder; den maatte senere følge Brinkopff paa hans Vandring gjennem Rokokoen, og i 1853 kom den saa vidt, at den antog Tegningen paa det Bogskab i gothisk Stil, som J. G. Lund havde havt udstillet i 1852, hvorpaa Lund »offererede« Tegningen tilligemed tre tidligere leverede Tegninger, hvoraf en paa en Sekretær, ligeledes i gothisk Stil, der ogsaa havde været udstillet i Kjøbenhavn 1852, de to andre forestillende henholdsvis en Buffet og to Stole og et Bord. Endvidere førtes der i 1854 Forhandlinger med J. H. Nebelong om nogle Tegninger i gothisk Stil, som denne havde udført, men de blev næppe benyttede, da Kunstneren ønskede dem udførte i Farvetryk.

Vanskeligheden ved at faa originale Tegninger vedblev at være lige stor. I 1855 maatte der atter gribes til at benytte fremmede Forbilleder, medens man forøvrigt i de følgende Aar udgav forskjellige Tegninger af Brinkopff, af E. Lohman — muligvis den Samme, der som Elev i Tegneskolen i 1854 havde faaet Flidsbelønning, — af Arkitekt Nielsen o. Fl.

Som en ny Side af Virksomheden paabegyndtes i Weinckes Formandstid Anskaffelsen af sjældne Værktøjsprøver. I Maj 1847 foreviste saaledes

Snedkermester *J. Cortsen*, der var bleven Meddirektør i Foreningen, »en forbedret Ide med Tegning over en Klemhage til Gulvbrædder«, af hvilken han udførte en Træmodel, som skulde støbes i Jern. Samme Aar, i Juni Maaned, forevistes en Vinkelhage med Vaterpas, en Nothøvl, en Fuchshøvl, en dobbelt Pudshøvl og et Stritmaal til at slaa to Streger, hvilke Gjenstande vare udlaante fra polyteknisk Læreanstalt. Formanden for dennes Værksteder, *Henr. Poulsen*, var nemlig Medlem af Foreningen. Man interesserede sig for, hvad Nyt der fremkom paa Fagets Omraade i Udlandet, og da *F. C. Møller* i 1847 rejste til Paris, overdroges det ham der at kjøbe en Dobbelthøvl i Lighed med den, man havde set fra polyteknisk Læreanstalt. Ligeledes paatog *O. N. Thorsen* sig at besørge »en dobbelt Slit- eller Slis-Sav« fra Opfinderen, Snedkermester Linche i Stettin. I Sammenhæng hermed kan det anføres, at allerede i 1846 havde Snedkermester *Steglich* gjort Medlemmerne bekjendte med Resultatet af nogle Forsøg, han paa Direktionens Opfordring havde foretaget med amerikansk Lak.

I 1856 ophævede Weincke sin Forretning, og Aaret efter nedlagde han sin Post som Formand i Snedkerforeningen, hvorpaa han levede som Privatmand til sin Død, der indtraf den 21de December 1865. Da han fratraadte Formandsposten, talte Foreningen endnu 104 Medlemmer, og Bibliotheket var voxet saaledes, at det bestod af 310 Tegninger og Tegneværker samt af 213 Bøger.

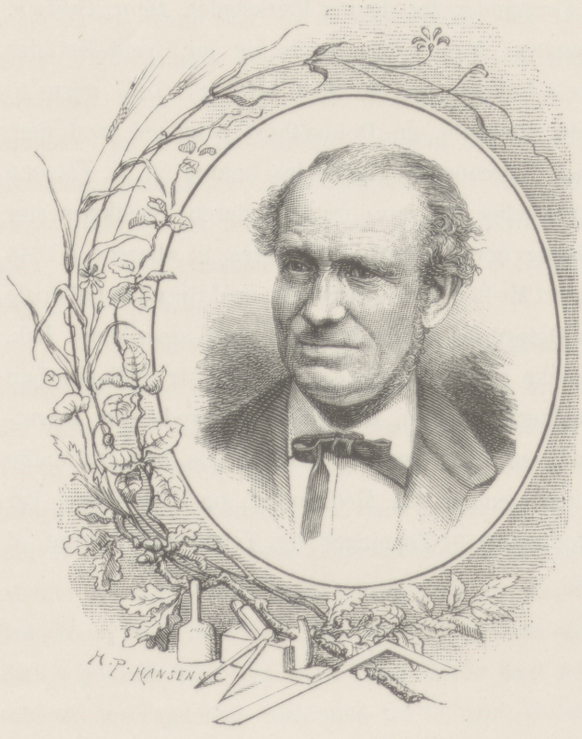

Paa Generalforsamlingen den 5te Februar 1857 blev Snedkermester *F. C. Møller* valgt til Foreningens Formand. Møller, der er født den 24de Oktober 1813, var bleven Mester den 17de November 1840 og havde allerede erhvervet sig et anset Navn som Snedker, da han traadte i Spidsen for Foreningen. Hans Virksomhed i denne var imidlertid kun af kort Varighed; thi den strakte sig kun over et Tidsrum af to Aar. I hans Funktionstid fortsattes Udgivelsen af Tegninger væsentlig udarbejdede af Brinkopff, medens dog ogsaa Arkitekterne *Nielsen* og *G. Hoffmann* udførte et Par saadanne. Den Sidstnævnte afløste desuden, da Vintersemestret tog sin Begyndelse den 1ste Oktober 1857, Sørensen som Lærer i Tegneskolen, hvilken Stilling han derpaa beklædte til Udgangen af 1866. Medlemstallet vedblev stadig at gaa ned; da Møller fratraadte, havde Foreningen 99 Medlemmer. Bibliotheket var derimod voxet og talte nu 327 Tegninger og Tegneværker samt 214 Bind.

Med *J. G. Lund*, der nu valgtes til Formand, begynder et betydningsfuldt Afsnit af Foreningens Liv. Den 13de August 1857 var han bleven valgt til Viceformand, og som saadan, men endnu mere dog paa Grund af hele sin Stilling og den Anseelse, han nød, var han selvskreven til Formandsposten. Da Møller fratraadte, blev Lund paa Generalforsamlingen den 3die Februar 1859 valgt til Foreningens Formand. Det er som et mærkeligt Træf, at han netop skulde træde i Spidsen for denne Forening i det samme Aar, der blev saa betydningsfuldt for den danske Kunstindustri ved Frederiksborg Slots Brand og den derpaa følgende Oprettelse af Kunstflidslotteriet. Lund tog en virksom og smuk Andel i det Gjenfødelsesværk, som da fandt Sted for den danske Kunstindustri, og ogsaa Foreningen, hvis Formand han var i 11 Aar, blev derved dragen med ind i de Bevægelser, Snedkeriet dengang undergik. Samtidig blev C. B. Hansen valgt til dens Viceformand, og i Spidsen for den stod saaledes to Mænd, der paa den Tid i forreste Række repræsenterede forskjellige Sider af Snedkeriets Udvikling herhjemme. Dette maatte ganske naturlig komme Foreningen tilgode, og atter i den nye Periode afspejle derfor Tidens

Bevægelser paa Snedkeriets Omraade sig i dens Virksomhed og bidrage til at give den Livskraft.

Jens Gustav Lund, der nu traadte i Spidsen for Foreningen, tør man vel nok netop paa det Tidspunkt, da dette skete, kalde for »Kjøbenhavns første Snedker«[45]). Han var født i Kjøbenhavn den 29de December 1814 og kom efter sin Konfirmation først en kort Tid i Lære hos sin Fader og derpaa hos den dygtige Snedker *Heinrich Monsees* — Mester fra 1798[46]) — som allerede gjentagne Gange har været nævnet. I 1841 gjorde Lund Mesterstykke og etablerede sig, hvorpaa han sindig kæmpede sig frem til en stedse større Virksomhed. Fremgangen betegnes i det Ydre vel bedst derved, at han i 1850 overtog »det forenede Kunstflids-Møbelmagasin«, som er omtalt i det Foregaaende, og at han Aaret efter paa Gl. Kongevej byggede det store Værkstedslokale, hvis ejendommelige Gavl uden Vinduer vendte ud til selve Vejen, medens han for den modsatte Ende af Bygningen opførte sin Bolig, prydet med Thorvaldsens Vulkan som et Symbol paa Haandværket. I denne Bygning indlagde han senere, 1866, en Dampmaskine, den første, der blev anvendt i et dansk Snedkerværksted, hvilken Begivenhed Peter Faber saa morsomt har besunget i en Vise: »Jens Lund gav Agt paa Dampens Bud«[47]).

Den Fremgang, dette vidner om, skyldtes imidlertid netop ikke en Personlighed, som gik frem ad sin Vej med Damp. Ro og Sindighed vare tværtimod J. G. Lunds Hovedegenskaber, men med disse forbandt han endnu en, som i sig alene indesluttede den Kraft, der var den bevægende i hans Liv. Han elskede sit Fag med ualmindelig Kjærlighed, hans Lyst stod til at forfærdige baade skjønne og gode Møbler, han gjorde helst selv Tegningen til dem, men forsmaaede heller ikke i stort Omfang at bruge kunstnerisk Bistand; han sørgede for, at det Arbejde, der udgik fra hans Værksteder, blev saa godt, som de Arbejdere og Hjælpemidler, der fandtes, tillod, og han havde det Held at finde en Kundekreds, væsentlig i Godsejerstanden og andre af Landets velhavende Familier, der stillede ham passende Opgaver. Dette er ogsaa Forklaringen paa, at Lund med sin tilbageholdne, noget indesluttede Natur, hvor det gjaldt Snedkeriet, kunde være med trods nogen Fremskridtsmand. Han fik, som anført, Dampkraft før nogen anden Snedker her i Landet, og han indsaa tidlig den Betydning, Udstillingerne havde, og deltog derfor i stor Udstrækning i dem.

Det er derefter forstaaeligt, at Lund, som i Tidens Løb kom til at be-

klæde forskjellige offentlige Hverv: som Medlem af Snedkerlavets Bestyrelse, af Industriforeningens Repræsentantskab og af Borgerrepræsentationen, blev en Formand, der fik stor Betydning for Tegneforeningen. Det skete ikke derved, at denne under ham voxede sig stor i Medlemstal eller i andre Henseender udfoldede en Virksomhed, der kan angives ved store Tal; snarere indtraf i en vis Periode det Modsatte, men det var heller ikke herpaa, Lund lagde Vægt. Sin grundige og solide Arbejdsmaade lagde han ind i Foreningens Virksomhed ved at søge at reformere i denne baade med Hensyn til Skolen og til Forbillederne, hvad der ikke mere forekom ham tidssvarende. Sin Kjærlighed til skjønne Møbelfrembringelser søgte han at indpode Foreningen ved at lade nogle af de smukkeste Arbejder af den Art, som da fremkom, gjengive i dens Tegninger. Og med den Interesse for Udstillinger som et Middel til at prøve egne og Andres Kræfter, han nærede, er det forklarligt, at ogsaa Foreningen under ham kom til at arrangere en Udstilling af Snedkeres og dermed beslægtede Fags Frembringelser.

Det er et pudsigt Tilfælde, at den første Beslutning, der toges under Lund som Formand, var at oprette et Bibliothek for underholdende Læsning ved frivillige Bidrag; thi herfor interesserede han sig næppe synderlig. Snarere kan det tages symbolsk, at der i 1860 blev indført Gasbelysning i Tegneskolens Lokaler, som et Vidnesbyrd om, at han ogsaa i saa Henseende ønskede at følge med Tiden. Men forøvrigt vare Forholdene netop da temmelig vanskelige. Medlemstallet vedblev at gaa jævnt nedad, Besværlighederne ved at skaffe Tegninger til Udgivelse vare ikke helt overvundne, og ogsaa Tegneskolen viste Tilbagegang. Under disse Forhold maatte Lund være med til at fejre Foreningens 25aarige Bestaaen. Det har næppe været til de hermed forbundne Festligheder, han ønskede at anvende sine Kræfter i Foreningens Tjeneste, og han var da heller ikke Medlem af den Komité, som blev nedsat til at arrangere den festlige Sammenkomst, som i den Anledning blev afholdt. Derimod skyldtes det hans Forslag, at Foreningens Stifter, Krigsraad Lasenius Kramp, kort forinden paa en Generalforsamling, den 7de Marts, netop med Hensyn til den forestaaende Begivenhed blev valgt til Æresmedlem af Foreningen. Det en Tid lidt kølige Forhold, der havde bestaaet mellem Stifteren og hans Værk, var dermed forsvundet. Til Jubilæumsfesten den 18de September skrev Kramp selv en Sang, og der blev afsunget to Sange til hans Pris under saa stærk

Jubel, at Kramp efter Festen sendte Foreningen en Taksigelsesskrivelse for den Modtagelse, han ved denne Lejlighed havde faaet.

Forøvrigt saae det netop da ikke ret lyst ud for Foreningen. Medlemstallet var i Jubilæumsaaret gaaet ned til 79, og Skolen var i stærk Tilbagegang. I de første Aar, Lund var Formand, vare alle Pladser i den besatte, og i Begyndelsen af 1860 modtog man den glædelige Meddelelse, at Snedkerlavet havde besluttet for sin Regning at oprette fire Fripladser i Skolen, hvilke skulde besættes af Foreningens Bestyrelse. Fra Begyndelsen af Vintersemestret 1861 havde Skolen endvidere faaet en ny Lærer i *Chr. O. Thorsen*, en Søn af Lavets daværende Oldermand O. N. Thorsen, og som tillige senere blev Viceformand i Foreningen. Paa dette Tidspunkt indtraadte imidlertid Tilbagegangen. Da Tegneskolen skulde begynde sin Virksomhed den 1ste Oktober 1862, var der kun indmeldt 11 Elever. Tallet steg nok senere til 17, men dette var knap Halvdelen af, hvad det skulde være, og endda vare 8 optagne for halv Betaling. Da man derefter det følgende Aar skulde udsende Indbydelser til Skolens Begyndelse i Efteraaret 1863, foreslog Formanden, at man først skulde tage under Overvejelse, hvilket Minimum Elevantallet turde have, for at ikke et altfor føleligt Tab skulde opstaa for Foreningen. Der blev nedsat et Udvalg til at overveje dette Spørgsmaal, og i sin Betænkning udtalte det, at Skolen burde have mindst 20 Elever indtegnet for at kunne begynde. Derefter udsendtes den sædvanlige Indbydelse. Rigtignok var der efter denne den 1ste Oktober kun indmeldt 12 Elever, men man besluttede sig dog til at begynde med dem og se, hvad en fornyet Indbydelse kunde udrette. Elevantallet voxede derved til 23, men dette var jo heller ikke Meget. For at hjælpe lidt paa Forholdene blev der indgivet et Andragende til Lavet om Fritagelse for at betale Leje af Tegneskolens Lokale paa Lavshuset. Dette blev bevilget saaledes, at Fritagelsen regnedes fra 1ste Oktober 1862, men til Gjengjæld indrog Lavet sine Fripladser. Heller ikke i det følgende Aar forbedredes Tilstanden; i 1864 var Elevantallet kun 24, i 1865 ikke mere end 25.

Hvad Udgivelsen af Tegninger angik, da var ogsaa den stadig forbunden med Besvær. For ialtfald at komme over den Vanskelighed, som Manglen paa Pengemidler kunde foraarsage, indgav Foreningen i Slutningen af 1862 et af Lasenius Kramp affattet Andragende til det Reiersenske Fond om et Tilskud til Bøger, Værker og Udgivelsen af Tegninger til Møbel- og Dekoratørfaget. Det nævnte Fond holdt sig heller ikke ved denne Lejlighed tilbage,

men ydede i Juni Termin 1863 et Bidrag af 100 Rdl. til Anskaffelsen af Tegninger til Foreningen. Dermed var dog ikke Alt gjort; det gjaldt om at skaffe selve Tegningerne, men det havde Vanskeligheder. I eet Tilfælde havde man dog Hjælpen lige ved Haanden; det var, da man i 1864 besluttede sig til at afbilde den af Foreningens Formand J. G. Lund paa Verdensudstillingen i London 1862 udstillede Buffet.

Paa den foregaaende Verdensudstilling i Paris 1855, var det danske Snedkeri kun repræsenteret ved een Udstiller. Det var Hofstolemager C. B. Hansen, som da mødte med det mægtige Egetræs Bogskab i gothisk Stil der i 1879 blev kjøbt til Brudegave i Anledning af Prinsesse Thyras Formæling med Hertugen af Cumberland[48]). Det vakte megen Opsigt ialtfald herhjemme og gav Anledning til, at Hansen i Snedkerlavets Møde den 5te December 1855 blev optagen i Lavet »med de en Snedkermester tilkommende Rettigheder« — Hansen havde forøvrigt iforvejen Bevilling som Snedker — »paa Grund af, at det maa antages, at Hr. Hansen har repræsenteret Kjøbenhavns Snedkerlav ved et til Pariser-Udstillingen indsendt Snedkerarbejde«[49]). Endnu rejste altsaa Gothiken Hovedet, men det skulde snart blive anderledes.

Da Frederiksborg Slot var brændt Natten til den 17de December 1859, og Konge og Folk enedes om at gjenopbygge det, oprettedes i 1861 »Bortlodningen af indenlandske Kunst- og Kunstflidsarbejder« med det Formaal at bidrage hertil. Lotteriet, der paa Grund af dette Formaal i Begyndelsen almindelig kaldtes »Frederiksborglotteriet«, men senere fik det heldigere Navn »Kunstflidslotteriet«, har indtil sin Ophævelse i 1887 i en væsentlig Grad bidraget til at fremme Samarbejdet mellem Kunst og Haandværk, og dette ikke mindst hvad Møbelarbejdet angaar[50]). Det er væsentlig ved den fra det udgaaede Virksomhed, at Renaissancen for en lang Tid blev saa at sige eneherskende i det danske Møbelsnedkeri, thi Professor *Heinrich Hansen,* der paa dette Omraade var den Ledende, benyttede denne Stilart i de Forbilleder, han gav Snedkerne at arbejde efter. J. G. Lund var tidlig med i den af Kunsflidslotteriet begyndte Virksomhed, og om han end ikke blev den, der udførte de fleste Arbejder for Lotteriet, kom dog snart baade hans egen og Foreningens Virksomhed ogsaa under Indflydelse af den fra Lotteriet udgaaende Bevægelse.

Lund havde allerede arbejdet for Lotteriet, da dette første Gang gav Møde paa en Udstilling, nemlig den i Malmø 1861[51]). Næste Gang, paa Lon-

doner-Udstillingen 1862, mødte Lotteriet med et Bogskab, et Skrivebord og en Stol, tegnede af Heinrich Hansen og udførte af Billedskærer Wille [52]), men samtidig indfandt ogsaa J. G. Lund sig med den ovennævnte Buffet eller Buffet-Skab, som den ogsaa kaldes, tegnet af ham selv i Renaissancestil [53]). Hvor stor Opsigt denne Buffet vakte herhjemme, fremgaar deraf, at Lund i den Anledning den 18de Maj blev indbudt af sine Kolleger til et Festmaaltid, om hvilket det hedder i et Referat i »Berlingske Tidende«: »Ved Sange skrevne til Ære for Hædersgjæsten og ved den hjerteligste Stemning for de ham udbragte Skaaler modtog Hr. Lund et i de Næringsdrivendes Kreds sjældnere Vidnesbyrd for, at dennes Medlemmer nu ogsaa forstaa at paaskjønne og skatte sine Egne og yde dem den Tak og Løn, som Flid og Talent fortjene i enhver Stilling«. Ja, hvad Mere var: Snedkerlavets Oldermand fandt sig endog foranlediget til i Lavets Protokol at optage »til Ihukommelse og Erindring« hele den Artikel i »Berlingske Tidende« for Lørdagen den 24de Marts 1862, hvoraf Ovenstaaende er anført, og hvori der om Skabet meddeles, at det er udført efter Lunds egen Tegning, og at det har en Værdi af 5000 Rdl. [54]) Det er dette Møbel, som Tegneforeningen derpaa i 1864 gjengav i sine Forbilleder.

Paa dette Tidspunkt var der altsaa begyndt en Bevægelse, som bares oppe paa den ene Side af Udstillingerne, paa den anden af de store Bestillinger, som Brudegaverne til de danske Kongedøttre netop i disse Aar fremkaldte, og hvoraf Snedkeriet fik sin Andel. Lund tog ikke blot virksom Del i flere af de følgende Udstillinger, men han har ogsaa Æren af til Prinsesse Dagmars Bryllup i 1866 at have udført et af de mest fuldendte Arbejder, som det danske Møbelsnedkeri overhovedet har præsteret. Det er et Bogskab af poleret Ibentræ, hvis sorte Flader ere brudte, snart ved blank Sølvindlægning, snart ved udhævet ciseleret Sølvarbejde — der var ialt anvendt 1500 Lod Sølv — hvis Glans er dæmpet ved Oxydering, snart ved Perlemor og Skildpadde, hvorunder der er lagt grøn eller rød Grund, og snart ved uigjennemsigtigt Rav [55]). Heinr. Hansen havde givet Tegningen, og senere udførte Brødrene *S. & A. Jensen* for Kunstflidslotteriet en Kopi af Skabet i Nøddetræ med almindelig Metalindlægning, hvilken sendtes til Verdensudstillingen i Wien 1873, hvor den kjøbtes af det østerrigske »Museum für Kunst und Gewerbe«.

Lund stod saaledes som en af den nye Bevægelses første Mænd, og dette blev ikke uden Betydning for Tegneforeningen. Erfaring havde viist ham Udstillingernes Indflydelse, og netop fordi Foreningen var i Tilbagegang, ønskede

han at benytte dette Middel til dens Opkomst. Paa Foreningens Generalforsamling den 27de August 1863 foreslog han paa Bestyrelsens Vegne, at der i Løbet af den kommende Vinter skulde afholdes en Udstilling af Snedkerarbejder i Lavshusets Lokale. Forslaget vedtoges, men det tog længere Tid, end Lund anede, at faa det realiseret. Foreløbig gik man hurtig nok frem. Allerede i et Møde den 10de September overdroges det den Komité, som tidligere var valgt til at afgive Betænkning over Skolens Stilling, at virke for Udstillingen. Komitéen bestod af Bang, Ottesen og Schæbel, men disse indgav kort efter en Begjæring om at maatte supplere sig, og da dette bevilgedes, valgte de J. G. Lund og Lasenius Kramp. Det første Skridt, Komitéen foretog, var at opfordre Bestyrelsen til at søge et Statsbidrag til Udstillingen, og dette gik den ogsaa enstemmig ind paa. Samtidig udarbejdede Lasenius Kramp en Plan for Udstillingen, hvori han først foreslog en tidssvarende Omorganisation af Foreningens Virksomhed — hans Ideer desangaaende blev senere optagne til Prøvelse — og derpaa anbefalede, at Udstillingen skulde holdes kort før Jul, helst i Forbindelse med en Bortlodning og i et større Lokale end Lavshusets. Indenrigsministeriets Tilsagn om, at det vilde skjænke 300 Rdl. til Præmier, hvilket Beløb kunde hæves, naar Udstillingen var arrangeret, indtraf rigtignok først i Januar 1864, men dette var for saa vidt ogsaa ligegyldigt, som Udstillingen hverken blev afholdt i 1863 eller 1864. Frederik den Syvendes Død i November 1863 og Krigen i 1864 umuliggjorde Planens Realisation.

Tanken om Udstillingen var derfor dog ikke skrinlagt. Det ses, at man tænkte sig Muligheden af at faa Udstillingen afholdt i Marts 1864, men dette blev naturligvis ikke til Noget. I 1865 optoges imidlertid Planen paany. Paa Generalforsamlingen den 9de Februar s. A. blev det overdraget Foreningens Bestyrelse at virke hen til, at Udstillingen fandt Sted i Sommerens Løb, og nu blev det Alvor. Rigtignok gik dette heller ikke da uden Besvær. I April fremlagde Formanden et Udkast til en Indbydelse, og dette vedtoges af Bestyrelsen, men i et følgende Møde, hvortil Kramp, Oldermand O. N. Thorsen og Snedkermester J. Cortsen vare indbudte, blev det overdraget dem at omarbejde Indbydelsen. I en noget omredigeret Form blev den derpaa vedtagen, men Kramp og Cortsen erklærede, at de af Mangel paa Tid ikke kunde indtræde i Komitéen. I Maj var man derefter naaet saa vidt, at man besluttede at udsende Indbydelsen »til Snedkerlavets Mestre, Kjøbstædernes Byfogder eller Kommunalbestyrelser og Blad-Redaktører«, men endnu havde man intet

Lokale. I Juli kunde der allerede fremlægges en Fortegnelse over de til da indmeldte Udstillere, uden at man var naaet videre end til at overdrage et Par Medlemmer at søge Lokale tilvejebragt hos Kunstakademiet paa Charlottenborg, og først i August Maaned bestemte man sig for at leje Kasinos lille Sal for 100 Rdl.

Den udsendte Indbydelse lød saaledes:

Indbydelse

til en Udstilling af Snedkeres og andre dermed beslægtede Fags Arbejder.

Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori har besluttet at foranstalte afholdt i Kjøbenhavn en Udstilling af smukke og veludførte Snedkerarbeider, samt af andre hermed beslægtede eller forbundne Gjenstande. I den Overbevisning, at en saadan Udstilling vil kunne have en gavnlig Indflydelse i flere Retninger og vinde Tilslutning og Deltagere overalt i Landet, tillader undertegnede Komité sig herved at udstede nærværende Indbydelse med følgende Bestemmelser:

1. Udstillingen aabnes den 1ste September 1865 i et dertil passende Lokale og vedvarer i 8 à 14 Dage.
2. De Gjenstande. som ønskes udstillede, skulle omfatte indenlandske Frembringelser i Møbel- og Bygningssnedkeriet, samt i Stolemager-, Drejer-, Billedskærer-, Tapetserer- og Lakerer Fagene o. desl.
3. Anmeldelser af Gjenstande, som ønskes udstillede, indsendes til Komiteens Formand, senest den 15de Juli.
4. De indsendte Gjenstande ønskes forsynede med en Salgspris.
5. Alle Udgifter fra og til Havn og Jernbanestation i Kjøbenhavn, samt Assurance af det Udstillede i Udstillingstiden, afholdes af Komiteen.
6. Tab ved Beskadigelser erstattes ikke, hvorimod Komiteen vil gjøre Alt for at forebygge samme.
7. De udstillede Gjenstande ville blive bedømte af en dertil valgt sagkyndig Komité, og Præmie tilkjendt de fortrinligste Arbejder.

Komiteen for ovennævnte Udstilling i Kjøbenhavn, i 1865.

A. F. Alpers. Th. Bang. F. Drewes. C. B. Hansen.
C. F. Lund. J. G. Lund. N. Lund.
Th. Ottesen. P. Rostrup. Peter L. Rønne.
Nicolai E. Schæbel. Chr. O. Thorsen. O. N. Thorsen.

Fuldstændig lykkedes det ikke at gjennemføre dette Program. Man fik ikke Udstillingen aabnet, som det var Hensigten, den 1ste September; det skete først den 9de, idet Formanden da for de forsamlede Udstillere og andre Indbudte gav en Beretning om Udstillingssagens Gang fra det Tidspunkt, da Indbydelserne vare blevne udsendte, og til nu, da han kunde erklære Udstillingen for aabnet. Udstillernes Antal var ca. 40; de udstillede Gjenstande udgjorde omtrent 150 Numre — ikke blot Snedkerarbejde, men ogsaa dertil benyttet Maler-, Smedearbejde o. dsl. var repræsenteret — foruden endel Tegninger, forskjellige Sorter Finer osv. Til Uddeling af Præmierne nedsattes der et Udvalg, bestaaende af Professor Heinr. Hansen og Professor, Theatermaler Christensen samt Snedkerne F. L. Drewes, N. E. Schæbel og Thorsen, og disse tilkaldte endvidere forskjellige Fagmænd saasom Malere, Klejnsmede og Sadelmagere og Tapetserere, der kunde vejlede dem paa deres specielle Omraade. Der uddeltes ialt 11 Sølvmedailler og 12 Hæderlig Omtale. Man bestemte sig til at slutte Udstillingen den 21de, eftersom »der ikke kunde være Udsigt til at formaa den kongelige Familie til at komme i de første Dage, da de vare trætte af Rejsen«. Den nævnte Dags Aften uddeltes derfor Præmierne i Kasino, og man samledes derefter til et Festmaaltid paa Lavshuset[56]).

»Udstillingen af Møbler«, som den kaldtes i Avertissementerne, havde tiltrods for den lave Entré af 1 Mk. kun vakt ringe Deltagelse i Publikum. Den kom imidlertid ogsaa paa et uheldigt Tidspunkt. Netop da var »Udstillingsspørgsmaalet« brændende, men paa en Maade, som ikke kunde gavne den her omtalte Fagudstilling. Man stredes og stredes ivrig om, hvorvidt Stockholm eller Kjøbenhavn skulde have Æren af at arrangere en nordisk Industriudstilling i den nærmeste Fremtid. Det blev, som bekjendt, Stockholm, der gik af med Sejren, idet Udstillingen blev afholdt der i 1866, men den nær forestaaende Udsigt til en almindelig Industriudstilling, hvadenten den nu blev det ene eller det andet Sted, kunde ikke andet end virke hæmmende paa den lille Fagudstilling, der gik iforvejen. Snarere maa man undre sig over, at Snedkerne selv havde havt Lyst til at anstrenge sig i den Grad, som de havde gjort.

Udstillingen indeholdt nemlig en Række fremtrædende Arbejder og repræsenterede flere af Fagets bedste Navne. J. G. Lund mødte selv med en omfattende Samling, og det Samme gjaldt om C. B. Hansen. Endvidere træffes Forgylder J. C. Meyer, Snedkermester Th. Ottesen, Dekupør Rønne og Billedskærer Wille samt dernæst to Firmaer, der begge vare unge og for første

Gang gav Møde paa en Udstilling. Det ene var Brødrene *S.* & *A. Jensen*, fra Horsens, der i 1861 havde etableret sig i Kjøbenhavn[57]), og som strax fik Sølvmedaille »for Møbler af fortrinlig Udførelse og god Tegning«. Det andet var Snedkermester *J. H. Molter*, der hidtil kun havde arbejdet for andre Snedkermestre, og som udstillede en Nøddetræs-Buffet »af fortrinlig udført Arbejde og god Tegning«, for hvilken han ligeledes fik Sølvmedaille. Molters Buffet blev endog funden værdig til at afbildes i Foreningens Forbilleder.

Udstillingen viste, hvor fortrinligt Arbejde de kjøbenhavnske Snedkere kunde præstere, men i kunstnerisk Retning tilfredsstillede den ikke Alle. Ph. Weilbach, der anmeldte den udførlig i »Fædrelandet«, fandt Anledning til at bemærke, at »det er uheldigt nok, at af Tidens mange Modestile netop den spiller Hovedrollen, som er opfunden i en Kunstens Forfaldsperiode, hvis Svagheder den saa pralende bærer til Skue«. Det er Rokokoen, han herved tager Sigte paa, hvorefter han tilføjer: »Renaissancen med sin friske ejendommelige Opfatning af Oldtidens Former afgav et langt bedre Grundlag for et smagfuldt og efter vore Forhold passende Boskab, naar man ikke vilde øse af den evig unge Kilde, hvori Kunsten altid søger Forfriskning, nemlig den klassiske Oldtid«[58]). Længe behøvede denne Klage over Rokokoen dog ikke at lyde; denne Stilart forsvandt derefter for længere Tid fra Skuepladsen hos os og har først i Nutiden atter begyndt at vise sig, medens Renaissancen i en paafølgende Periode blev næsten eneraadig her i Landet.

Udstillingen havde Betydning for Snedkeriet, og den gavnede ogsaa Foreningen. Fra den daterer sig en Fremgang, som viser sig baade i det atter voxende Medlemstal og i den forøgede Benyttelse af Tegneskolen. For at tilvejebringe gode Tegninger til Udgivelse af Foreningen var der allerede i April 1864 blevet nedsat et Udvalg, bestaaende af tre Medlemmer af Bestyrelsen, nemlig C. O. Thorsen, P. L. Rønne og N. E. Schæbel, samt, udenfor Bestyrelsen, Lasenius Kramp og Andreas Jensen, og dette Udvalg fik til en Begyndelse 50 Rdl. stillet til Disposition. Det formaaede dog ikke at bringe Sagen i et bedre Spor, og et nyt Udvalg blev derfor nedsat i Maj 1866 og kom til at bestaa af C. O. Thorsen, A. C. Jacobsen, Andreas og Severin Jensen og J. V. Larsen. Det lod J. H. Molters ovennævnte Buffet fra Udstillingen afbilde og formaaede endvidere Arkitekt *Buch* til i de følgende Aar at udarbejde forskjellige Tegninger for Foreningen. En yderligere Støtte fik

denne Virksomhed derved, at det Reiersenske Fond i 1869 ydede Foreningen et Beløb af 200 Rdl. en Gang for alle til Udgivelsen af Tegninger.

Ogsaa Skolens Virksomhed søgtes reorganiseret. Det er allerede berørt, at Elevantallet omtrent samtidig med Udstillingens Afholdelse begyndte at stige, saa at det fra 1865 til 1870 voxede fra 73 til 107. Da Skolen i Vinterhalvaaret 1866 tog sin Begyndelse, fik den en ny Lærer i Arkitekt *A. Evers*, og Aaret efter, i December 1867, nedsattes et Udvalg, bestaaende af Bang, A. C. Jacobsen, A. Jensen, Schæbel og C. O. Thorsen, til at udarbejde det nye Reglement. Udvalgets Forslag hertil blev vedtaget af Bestyrelsen den 9de December 1869. Der rørtes ikke deri ved selve Undervisningen eller de Fag, denne omfattede, men der gaves kun en Række Bestemmelser om Lærernes, de inspicerende Direktørers og Elevernes Pligter og gjensidige Forhold. Endvidere blev ogsaa et nyt Reglement for Bibliotheket udarbejdet, og endelig blev Foreningens Love reviderede af et Udvalg, som nedsattes i Januar 1870; de nye Love vedtoges derefter paa to paa hinanden følgende Generalforsamlinger den 17de og den 24de Februar 1870.

Disse nye Love udgjorde Afslutningen paa hele den Omorganisation, Foreningen i denne Periode fik. Den forandredes saa grundig, at den endog skiftede Navn. Dens oprindelige, langtrukne Benævnelse blev nu til det kortfattede *Snedkeres Tegneforening af 1837*, og samtidig præciseredes dens Formaal i fem Punkter. Disse vare: at anskaffe tekniske Værker og Tegninger Faget vedrørende samt et Bibliothek for underholdende Læsning; at oprette en Tegneskole for Svende og Lærlinge i Snedkerfaget og andre dermed beslægtede Haandværk; at lade udføre Skitser og Tegninger til Forbilleder for Snedkere; at foranstalte Foredrag og Forevisninger af Interesse for Medlemmerne og at samle disse til selskabelig Underholdning en Gang om Ugen samt ved festlige Lejligheder. Samtidig hermed forandredes hele det hidtilværende, forældede Direktionsapparat. Istedetfor indsattes der en Bestyrelse, som derefter kom til at bestaa af en Formand, en Viceformand, en Kasserer, en Sekretær og 11 Medbestyrere, af hvilke sidste der dannedes et Tegneudvalg og et Udvalg for selskabelig Underholdning. Tegneudvalget fik som sin særlige Opgave at foreslaa Tegneværker og Bøger til Anskaffelse for Foreningen; ligeledes at foreslaa til Anskaffelse og at lade udarbejde de Skitser og Tegninger til Snedkerarbejde, der skulle udgives; at ordne og revidere Bibliotheket, og at forestaa de af Foreningen arrangerede Forevisninger. Udvalget for sel-

skabelige Sammenkomster, der skulde bevare Foreningens Traditioner paa dette Omraade, fik den Opgave at sørge for den selskabelige Underholdning ved de ugentlige Møder, og at indbyde til og ordne alle Forlystelser og Fester. Derimod beholdt man indtil Videre de oprindelige Loves Bestemmelser om halvaarlige Generalforsamlinger, men man udvidede derimod Adgangen til Foreningen ved den noget elastiske Bestemmelse, at til Medlemmer kunde foreslaas »Snedkermestre eller Andre, der i Stilling og Haandtering kunne agtes lige med disse«. Og endelig tog man for alle Tilfældes Skyld den Bestemmelse, at hvis Foreningen skulde blive opløst, skulde dens Ejendele overgaa som Legat til Snedkermestrenes Fribolig i Grønnegade i Kjøbenhavn.

Paa mange Maader mærkedes det, at der var kommet nyt Liv i Foreningen. Man begyndte at holde Aviser til Fremlæggelse ved de ugentlige Sammenkomster, og i 1864 arrangerede man endog en Udflugt til Fredensborg og Frederiksborg for Medlemmerne og indbød Lavets Oldermand, O. N. Thorsen, til at deltage i denne, dels for at hædre ham i Anledning af hans Gjenvalg som Oldermand, dels for at vise ham en Paaskjønnelse af hans særlige Fortjenester af Foreningen. Det er dog næppe i Retning af disse Foranstaltninger, J. G. Lund var virksom. Derimod var der en ny Form for Virksomhed, som optoges i Slutningen af hans Funktionstid, og som mere har harmoneret med hans Anskuelser. Man besluttede nemlig i et Møde i Begyndelsen af November 1869 fremtidig paa Mødeaftnerne at foranstalte Forevisninger af saadanne Gjenstande, som kunde være af Interesse for Medlemmerne, og begyndte hermed første Gang den 16de November. Hele Vinteren igjennem fortsattes disse Forevisninger, der snart omfattede Møbler og Møbeltegninger, snart Finerer, Slibepapir, Laksorter, Forgylderarbejder o. desl.[59]).

I Halvfjerdserne begyndte J. G. Lund at trække sig tilbage fra flere af sine offentlige Hverv. Han gjorde Begyndelsen med Tegneforeningen, idet han forud for Generalforsamlingen den 5te Maj 1870 skriftlig underrettede Medlemmerne om, at han ikke ønskede Gjenvalg. Han kunde da i sin Beretning paa Generalforsamlingen henvise til, at Foreningen nu talte 1 Æresmedlem og 112 almindelige Medlemmer, at Tegneskolen i den forløbne Vinter havde været besøgt af 23 Elever, at Samlingen af Tegneværker udgjorde 372 Numre og selve Bogsamlingen 121 Numre. Men mere end disse Tal vejede dog det Arbejde, der var blevet udført, idet Foreningen i hans Tid saa at sige var bleven omorganiseret og havde udfoldet en større Virksomhed end nogensinde før. Intet

Under derfor, at Medlemmerne vare mødte fuldtallig til den nævnte Generalforsamling; deres offentlige Anerkjendelse af Lunds Fortjenester af Foreningen gav sig dog først senere et Udslag. Paa et Bestyrelsesmøde den 27de April 1871 blev det med Akklamation vedtaget at indstille til Generalforsamlingen, at Hofsnedker J. G. Lund skulde være Æresmedlem af Foreningen, og paa selve Generalforsamlingen den 25de Maj s. A. gik Forslaget herom igjennem med Akklamation som et Udtryk for, at Lund »som Formand i den lange Aarrække ved sin fremragende Dygtighed og utrættelige Virksomhed havde bidraget betydelig til det Opsving, Tegneforeningen havde naaet«.

Peter L. Rønne blev Lunds Efterfølger som Formand. Den høje, bredskuldrede Mand med den bestemte, noget myndige Optræden, har sikkert tiltrods for sin tilsyneladende Selvtillid følt det som en Ære, paa hvilken han satte megen Pris, baade at følge efter en Snedker som J. G. Lund og at staa i Spidsen for en Kreds med de Formaal, Tegneforeningen havde. Han var født den 21de Marts 1822, og den Bedrift, som hans Fader *Jacob H. Rønne* havde grundlagt i 1820, og som Sønnen, efter at være bleven Stolemagermester den 28de Maj 1844, overtog den 1ste Juni s. A., fik i hans Øjne derved et Præg, som han satte højt. Thi Rønne havde ikke ladet sig nøje med at udvide og udvikle sit Stolemagerværksted til et betydeligt Omfang; han var ogsaa bleven Snedker og som saadan enstemmig optagen i Snedkerlavet den 27de Oktober 1870[60]), og han søgte nu dels i sin specielle Forretning, dels som Medejer af et Møbelmagasin, han i Forening med flere Kolleger havde etableret i Hôtel du Nord's Sidebygning i Vingaardstræde, ogsaa i denne Retning at komme til at indtage en smuk Plads blandt Kjøbenhavns Møbeltilvirkere. Rønne havde baade Kjærlighed til og Interesse for sit Fag; han ønskede at præstere gode

og fuldkomne Arbejder, og uden at være nogen betydelig Mand forstod han baade at vurdere den faglige Uddannelse og den kunstneriske Bistand. Bag hans undertiden noget barske Væsen boede en baade ærekjær og kammeratlig Natur, og netop derfor maatte den Anerkjendelse, hans Kolleger viste ham ved at vælge ham til Formand i Tegneforeningen, være ham særlig kjær og opmuntre ham til af bedste Evne at virke for Foreningen.

Det gjorde han da ogsaa, og skjønt al Fortjenesten herfor ikke udelukkende kan tilskrives Rønne, men ogsaa maa søges baade i den Kreds af dygtige Medarbejdere, der stod ved hans Side, og i selve Tidsforholdene, havde Tegneforeningen i de 16 Aar, Rønne var dens Formand, den mest glimrende Periode, den har oplevet i de forløbne halvhundrede Aar. Paa det nye Grundlag, der var lagt, voxede Foreningen i Medlemstal og havde ogsaa paa anden Maade Fremgang, men det var dog fornemmelig Tegneskolen, som i dette Tidsrum udviklede sig paa en Maade, som man vel næppe tidligere havde anet.

De Grænser, som fordum skilte Lavene ad, vare nu brudte. Endnu saa sent som i 1855 havde der atter været Vanskeligheder, da »Snedker og Møbelhandler« H. P. Frederiksen for anden Gang meldte sig til Optagelse i Foreningen, men under Lund var man naaet saa vidt, at baade Medlemmer af andre Haandværksfag og Folk, som slet ikke vare Haandværkere, vare blevne optagne, og nu havde tilmed Stolemagerne — det Lav, med hvilke Snedkerne tidligere havde havt saa mange Lavstvistigheder — besat Formandspladsen i Foreningen med deres Oldermand; thi denne Stilling indtog Rønne. Da Foreningen tilmed paa samme Generalforsamling, hvor Rønne blev Formand, paany valgte et Æresmedlem, toges han ogsaa udenfor Snedkernes Kreds. Det var Professor *J. H. Nebelong*, der paa Forslag af C. O. Thorsen hædredes paa denne Maade, og som takkede herfor ved til Foreningens Forbilleder at udarbejde en Tegning til en enkelt og en dobbelt Dør. Derfor glemte man dog ikke sine Egne, og det er betegnende for Rønne, at han paa et Tidspunkt, hvor det gik tilbage for J. C. Meyer, fremhævede den mangeaarige Virksomhed, som var bleven udfoldet af dette Foreningens »ældste ordentlige Medlem» saavel i Almindelighed som i de forskjellige Egenskaber, hvori han havde havt Sæde i Bestyrelsen. Det var paa Generalforsamlingen den 9de December 1875, at Rønne foreslog at bevidne Meyer Foreningens Erkjendtlighed og Tak herfor, og Forsamlingen sluttede sig til denne Udtalelse ved at rejse sig.

Rønne blev valgt til Formand paa Generalforsamlingen den 5te Maj

1870 med 26 Stemmer. Det første Skridt, Foreningen foretog under ham, førte rigtignok bort fra det Spor, hvori dens Virksomhed ellers skulde bevæge sig, men Rønne havde ikke Noget imod at gaa med til det. Det var et Forslag, som Udvalget for underholdende Sammenkomster fremsatte i September 1870 om at foranstalte en Tombola med paafølgende Bal til Fordel for en dansk Ambulance i Paris under den fransk-tyske Krig.

Festen blev afholdt den 9de Oktober og gav et Overskud af 500 Rdl., men det var ikke muligt at faa Pengene anvendte i Overensstemmelse med Hensigten. Det viste sig nemlig bagefter, at en saadan Ambulance slet ikke existerede, og man enedes da om at fordele Beløbet blandt Danske i Paris, som havde lidt under Krigen og derfor trængte til Hjælp. Ogsaa Aaret efter var Foreningen virksom i filantropisk Retning. Den afholdt da den 22de Januar en Maskerade i Haandværkerforeningens Lokale til Fordel for Snedkermestrenes Friboligers Understøttelsesfond. Overskuddet var rigtignok kun 7 Rdl. 24 Sk., men til Gjengjæld havde man denne Gang intet Besvær med at finde de rette Vedkommende.

I Sammenhæng med denne Art af Virksomhed staar en anden, der dog blev stillet i et noget fjernere Forhold til Foreningen. Paa en Generalforsamling den 16de November 1871 foreslog Snedker *Jul. Lund* og Drejermester *D. G. Heiman* at oprette en Laanekasse i Foreningen, i hvilken ogsaa Medlemmer af Snedkerlavet kunde blive delagtige. Rønne fandt Tanken baade smuk og god, men han paaviste tillige, at den ikke harmonerede med Foreningens oprindelige Formaal. Han tilraadede derfor at holde den udenfor Foreningen og lade den udgjøre et Annex til denne. I denne Form realiseredes ogsaa Forslaget. *Laane- og Legatfondet* oprettedes den 1ste Juli 1872 for Medlemmer af Snedkerlavet og Snedkeres Tegneforening af 1837 i Kjøbenhavn med et Antal af 135 Medlemmer. Tallet gik senere noget ned, men har i de sidste Aar atter hævet sig og var ved Udgangen af 1886 naaet til 135 betalende og 4 livsvarige Medlemmer. Siden Fondets Stiftelse og til den 31te December 1886 har det ialt bevilget 37 Laan til et samlet Beløb af 15,400 Kr. P. L. Rønne blev dets Formand, en Stilling, der nu beklædes af Hof-Møbelfabrikant *Charles Hansen.*

Foreningens egentlige Virksomhed fortsattes med Udgivelsen af Tegninger. Tilvejebringelsen af disse vedblev stadig at være forbunden med Vanskeligheder. Engang troede man at have fundet en Udvej, idet Tegne-

udvalget i April 1871 indbød 5 Arkitekter til at udarbejde Skitser til opgivne Møbeltegninger, men heller ikke dette gav noget tilfredstillende Resultat. Kun een efterkom Opfordringen, men da man ikke fandt, at hans Skitser egnede sig til at lithograferes, blev de henlagte i Arkivet. Det lykkedes imidlertid efterhaanden at forskaffe en Række andre Tegninger, udførte af Billedskærer C. A. Berg, Arkitekterne C. L. Thuren og V. Friedrichsen, Alfred Jensen og Skolens Lærer, Arkitekt Chr. Bendtsen, men det er dog fornemmelig H. V. Brinkopff, der i denne Periode støttede Foreningen og udarbejdede Hovedparten af dens Forbilleder. Brinkopff var i 1872 udtraadt af den Forretning som Billedskærer og Forgylder, han siden 1869 havde drevet under Firmaet Brinkopff og Senhen, og arbejdede nu i stor Udstrækning som Dekorationstegner navnlig for Snedkere. Den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn 1872 og den senere Udstilling i Industriforeningen i Sommeren 1880 af moderne kunstindustrielle Frembringelser aflagde Vidnesbyrd om Omfanget af den Virksomhed, han i saa Henseende udfoldede. Brinkopff stod netop den Kreds nær, der var særlig virksom i Tegneforeningen, og det er altsaa intet Under, at han blev en flittig Medarbejder for denne. Sin Interesse for Foreningen viste han desuden ved i 1881 at skjænke en Samling Møbeltegninger til Brug som Fortegninger i dens Skole.

Følelsen af det Rigtige i fra den egne snævrere Kreds at se hen til beslægtede Kredse med fælles Interesser begyndte da at blive levende. Tegneforeningen ønskede for sit Vedkommende, at dens Forbilleder ogsaa skulde kunne komme Andre tilgode end netop Foreningens egne Medlemmer. Tanken herom var ikke ganske ny, men den blev optagen af Rønne i 1871, idet han da foreslog, at man skulde tilbyde Tegneskoler i Provinserne de af Foreningen udgivne Tegninger enten for moderat Betaling eller, naar særlige Omstændigheder talte derfor, gratis. Det blev den sidste Vej, man kom til at gaa. I November 1873 overlod man Lasenius Kramp 517 Exemplarer af de af Foreningen udgivne Tegninger til Uddeling i Provinsernes tekniske Skoler, til hvilke Kramp, som alt anført, ifølge sin Stilling ved det tekniske Institut efterhaanden var kommen i nært Forhold. Men det var, navnlig efterat det Reiersenske Fond ogsaa i denne Retning var kommen Foreningen til Hjælp ved — første Gang i 1880 — at yde den et Tilskud af 300 Kr., at denne Uddeling efterhaanden antog et stedse større Omfang. Industriforeningen i Kjøbenhavn, de Massmannske Søndagsskoler sammesteds, Haandværkerskolerne i Helsingør,

Slagelse, Odense, Svendborg og endnu flere andre Steder modtage endnu til Stadighed Foreningens Tegninger, efterhaanden som de udkomme.

Den Side af Foreningens Virksomhed, som dog tog det største Opsving i Rønnes Tid, var Skolen. Den havde i denne Periode en hidtil uanet Tilgang, og gjentagne Gange var man nødt til at udvide den og omforme den, for at den kunde svare til de Fordringer, der stilledes. Dens stærke Frekvens havde vel sin naturlige Forklaring i den almindelige Fremgang, som Begyndelsen af Halvfjerdserne opviste, i den Tilgang, som alle Fag da fik, og endelig ogsaa i en voxende Tilbøjelighed til at benytte de Uddannelsesmidler, der gaves, men det skal paa den anden Side siges, at Rønne og Foreningen med ham følte sig den Opgave voxne, der stilledes til dem. De afviste ikke dem, der bankede paa, men aabnede tværtimod deres Døre paa vid Gab, udvidede Lokalerne, forøgede Lærekræfterne, gav Undervisning i et stedse stigende Omfang og søgte at opmuntre de Lærebegjærlige ved ikke at være knebne med Belønninger og Præmier.

Det første Aar, medens Rønne var Formand, havde Tegneskolen 22 Elever; Aaret efter var Antallet voxet til 26 og det følgende Aar til 36. Da Skolen derpaa til Vinteren 1873 paany skulde begynde sin Virksomhed, meddelte Formanden, at der havde meldt sig et saa stort Antal Elever, at Lokalet var blevet for lille. Antallet var 57, og man søgte da at hjælpe sig ved at dele Eleverne i to Hold, af hvilke det ene fik Undervisning Mandag, Onsdag og Fredag Aften; det andet Tirsdag, Torsdag og Lørdag Aften. Men denne Udvej forslog ikke længe. Da Aaret derpaa, 1874, Elevtallet gik op til 75, maatte man gribe til andre Foranstaltninger. Formanden foreslog da, at man skulde anmode Snedkerlavet om Tilladelse til ogsaa at benytte dettes mindre Forsamlingssal paa Lavshuset til Tegneskole, og denne Tilladelse fik man. Samtidig dermed tilbød man Skolens Lærer, Arkitekt Evers, Assistance ved Undervisningen, hvis han ønskede det, men dette Tilbud ses ikke at være blevet benyttet før i Vinteren 1875—76, hvor Elevantallet var 106, da ogsaa Billedskærer *C. A. Berg* virkede som Lærer. Evers fratraadte forøvrigt sin Lærervirksomhed ved Skolen med Udgangen af den nævnte Vinter, og samtidig med ham traadte ogsaa Berg tilbage, hvorpaa *Smith* og *Hoff* blev antagne som Lærere. Den Sidstnævnte virkede i denne Egenskab dog kun i en Vinter, hvorpaa han afløstes af Gravør *Røder*, og efterat Vinterhalvaaret 1878 var til Ende, fratraadte ogsaa Smith. Elevantallet var da naaet til 114, og en ny Ud-

videlse blev nødvendig. Det blev da paa Forslag af Rønne besluttet at dele den ene Aftenklasse mellem to Lærere, hver med 3 Aftentimer, saa at der altsaa i Virkeligheden blev tre Aftenklasser, og derhos at oprette en særskilt Klasse om Søndag Formiddag, hvilken begyndte sin Virksomhed den 6te Oktober 1878. Samtidig blev Arkitekt *Chr. Bendtsen* ansat som Lærer i Skolen.

I 1879 havde Foreningen et stolt Aar. Dens Medlemstal var da 173 — omtrent det største, det nogensinde havde været —, dens Aftenskole besøgtes af 130 Elever, Søndagsskolen af 25 Elever, og der undervistes i disse af tre Lærere: Bendtsen, Røder og Sprechler. Under disse Forhold fandt man det rigtigst atter at søge en hensigtssvarende Udvidelse af Foreningens Virksomhed tilvejebragt. Tegneudvalget fremsatte et Forslag hertil i Mødet den 17de November 1879, og dette vedtoges derpaa den 11te December s. A. Ifølge den nye Undervisningsplan skulde der oprettes 5 Klasser i Skolen, af hvilke de 4 gav Aftenundervisning, den femte Undervisning om Søndag Formiddag. Fagene fordeltes saaledes, at der i den ene Aftenklasse undervistes i Begyndelsesgrundene af Frihaandstegning og i Geometri, i den anden i Stereometri og i Begyndelsesgrundene af Fortegning, i den tredie i Fagtegning for Viderekomne og i den fjerde i Frihaandstegning for Viderekomne. I Søndagsskolen gaves der Undervisning i alle Fag, og særlig henvistes de Elever, som skulde lære at udføre Tegning til deres Svendeprøve, til denne Klasse. Samtidig dermed vedtoges der en Række reglementariske Bestemmelser for Elevernes Adgang til Skolen. Endnu en Udvidelse foretog man, idet man i 1881 ogsaa begyndte at give Undervisning i Sommerhalvaaret.

Søndagsskolen vilde dog ikke ret trives; Tilslutningen til den var for ringe, og med Udgangen af April 1883 opgav Foreningen den, da den kun talte 16 Elever. Derimod vedblev Aftenskolen, der var bleven indskrænket til 3 Klasser, stadig at have en saa stor Tilgang, at Lokalet vanskelig kunde rumme Eleverne; i 1884 maatte endog Flere afvises paa Grund af Mangel paa Plads, og saaledes vedblev det at gaa. Man lod sig dog ikke derved afholde fra at gjøre Undervisningen saa fyldig som mulig, og det kan allerede her bemærkes, at man under den følgende Formand ved Vinterhalvaarets Begyndelse 1886 udvidede Undervisningen til ogsaa at omfatte Skrivning og Regning, men man besluttede dog efter Undervisningsperiodens Udløb ikke at fortsætte med disse sidste Undervisningsfag. Det var imidlertid klart, at i Længden vilde Foreningen vanskelig kunne magte Undervisningen med de Fordringer, Nutiden

stillede, og man besluttede derfor i Mødet den 17de Marts 1887 at indlede Forhandlinger med det tekniske Selskab om Overtagelsen af Foreningens Skole. Allerede under Forhandlingerne om den store Haandværkerskoles Oprettelse i 1876 var der fra dennes Side blevet rettet en Opfordring til Foreningen om at lade dens Tegneskole gaa op i den store Skole, men dengang fandt man sig ikke beføjet til at modtage Tilbuddet. Nu har man dog anset en saadan Sammenslutning for heldig, og idet Foreningen har tilbagelagt de første halvhundrede Aar af sin Virksomhed, afslutter den med det Samme sin Undervisningsvirksomhed for at lade denne overgaa til »det tekniske Selskabs Skole« under Foreningens Tilsyn.

Denne Beslutning blev imidlertid ikke tagen under Rønne som Formand. Han var allerede Aaret iforvejen traadt tilbage, nedbrudt ikke mindre af uheldige Forhold end af den Sygdom, der kort efter endte hans Liv. Han frabad sig Gjenvalg paa Generalforsamligen den 15de April 1886 paa Grund af vedvarende Sygdom, og en af hans fleraarige Medarbejdere i Foreningens Bestyrelse, Snedkermester *Carl Klæbel*, bragte ham ved denne Lejlighed en hjærtelig Tak ikke alene for hans mangeaarige Formandsvirksomhed, men særlig for den Maade, hvorpaa han havde ledet Forhandlingerne, og for den gode, kammeratlige Tone, der stedse havde hersket ved alle Møderne. Den 2den November 1886 døde Rønne, og da Foreningens Medlemmer samledes første Gang til Generalforsamling efter hans Død, mindedes der atter i venlige Ord om den Mand, der havde næret saa megen Interesse for dens Virksomhed.

Den Mand, der nu staar i Spidsen for Snedkernes Tegneforening, Snedkermester *Ferdinand Daniel Gottlieb Oxelberg*, har selv i sit Liv givet et Exempel, der peger i den Retning, hvori Foreningen virker. Han er født den 12te Januar 1833, lærte paa de Thielemannske Værksteder, som hans Fader bestyrede, og gjorde i en meget ung Alder Mesterstykke, hvorpaa han blev Snedkermester den 23de April 1853. I halvandet Aarstid foretog han derpaa en Udenlandsrejse, paa hvilken han opholdt sig i Wien og Berlin. Her aabnedes allerede hans Blik for den Udvikling, Snedkeriet var ifærd med at undergaa ved Benyttelsen af mekaniske Hjælpemidler i stor Udstrækning, men da han efter sin Hjemkomst etablerede sig, kunde han endnu ikke realisere sine Ønsker i saa Henseende. Det lykkedes ham først endel Aar efter; med smaa Midler maatte han kæmpe sig frem, men han havde allerede erhvervet sig et anset Navn som Snedker, da han efter et Besøg paa Verdensudstillingen i Paris 1867 besluttede at realisere den Tanke om Anlægget af et Maskinsnedkeri, som saa længe havde gjæret i ham. I 1872 etablerede han derpaa i Smedegade paa Nørrebro det Maskinværksted, som han senere gjentagne Gange

har udvidet. saa det er blevet ikke blot det først anlagte Værksted for maskinmæssig Tilvirkning af Snedkerarbejde her i Landet, men ogsaa det største[61]).

Oxelberg gik her i Spidsen for den nye Tids Udvikling paa hans specielle Omraade, men hermed lod han sig ikke nøje. Fordi Maskinerne kom til at spille en væsentlig Rolle i hans Virksomhed, oversaa han ikke den kunstneriske Indflydelses Betydning, men søgte ogsaa at lade denne komme til sin fulde Ret. Allerede før han blev Formand for Snedkernes Tegneforening, havde han givet Beviser herpaa, af hvilke Foreningen selv ogsaa havde nydt Godt. I 1886 meddelte han saaledes, at han havde udsat en Præmie for Tilvejebringelsen af gode Tegninger til Brug for Foreningen, et Vidnesbyrd om Interesse, som modtoges med Taknemlighed. Det er overhovedet særlig ligeoverfor den tekniske Undervisning, at Oxelberg gjentagne Gange har givet Bevis for, hvor rede han er til at bringe Ofre, som kunne være den til Nytte. Som Exempler herpaa kunne anføres, at da det tekniske Selskabs ny opførte Skolebygning i Kjøbenhavn toges i Brug 1881, skjænkede Oxelberg et Par kunstfærdig udskaarne Mahognitræs Døre til dens Solennitetssal, og da den tekniske Skole i Aalborg i 1881 ønskede at opføre en selvstændig Skolebygning, tilbød han den at lade Tegningen til Bygningen udføre af den Kunstner, som man maatte ønske[62]).

Den 31te Marts 1876 blev Oxelberg valgt til Medbestyrer i Snedkerlavet[63]). Hans Kolleger i Tegneforeningen valgte ham den 18de Januar 1877 til dens Viceformand, og da Rønne ønskede at fratræde, blev han paa Generalforsamlingen den 13de Maj 1886 valgt til dens Formand. Bestyrelsen bestaar derefter nu foruden Formanden af *J. P. Mørch*, Næstformand, *Carl V. Klæbel*, Sekretær, *Viggo Klæbel*, Kasserer, og Medbestyrerne: *H. V. Brinkopff*, *H. Chr. Berg*, *Alfred Evers*, *L. F. Gislund*, *L. Gislund jun.*, *C. Hinrichsen*, *J. V. Larsen*, *Jul. Lund*, *Axel Meyer*, *Rud. Rasmussen* og *J. V. Topp*.

Det er altsaa endnu kun et kort Tidsrum, hvori Oxelberg har beklædt Posten som Foreningens Formand, og af Forandringer er der hidtil kun skeet det, at man har begyndt og atter opgivet Skrive- og Regneskolen samt forandret de halvaarlige Generalforsamlinger til helaarlige. Der er imidlertid ingen Tvivl om, at det nye Tidsafsnit, hvori Foreningen under ham træder ind efter at have tilbagelagt sine første halvhundrede Aar, sikkert vil blive betydningsfuldt for den. Som alt meddelt, opgiver den nu den ene Side af sin mangeaarige Virksomhed ved at lade sin Tegneskole gaa over til det tekniske Selskab. Kilden, hvorfra dette har sit Udspring, flyder nu altsaa ind i det fælles Leje, og de, der først

skabte en teknisk Undervisning i Hovedstaden, ville nu forene sig med de almindelige Bestræbelser til en fælles gavnlig Virksomhed.

Derfor bliver der dog Opgaver nok for Tegneforeningen. Nutiden med sine stedse stigende Krav har stillet Kunstindustrien paa en fremtrædende Plads og gjør store Krav til dens Udøvere. Møbelhaandværket hører til de Fag, i hvilke en Samvirken mellem Kunst og Haandværk gaar langt tilbage og har været fortsat uafbrudt lige til Nutiden. »Snedkernes Tegneforening« kan, som denne Fremstilling vil have viist, tilregne sig sin store Andel af Fortjenesten herfor. Den har virket vejledende og opdragende for den Slægt, hvis Ungdom og Læretid er faldet i de 50 Aar, den har bestaaet, og den har bidraget til at give de Ældre Sans og Interesse for kunstneriske Opgaver, til hvis Udførelse den har hjulpet dem gjennem sine Forbilleder. Det tilkommer den nu at fortsætte denne Gjerning under de forandrede Forhold. Kunstflidslotteriet, der tidligere øvede saa betydelig en Indflydelse i samme Retning, er ophørt; der stilles stedse større Fordringer, og de forskjellige Smagsretninger strømme nu ind til os baarne af udenlandske Strømninger, uden at det er muligt, som tidligere, at proklamere en enkelt af dem som den ene rette. Opgaven er nu at holde Frembringelserne, i hvilken Stilart de end maatte fremtræde, indenfor den gode Smags og de skjønne Formers Omraade, at forebygge Udskejelser og endelig, ikke mindst, ogsaa at paavirke Forbrugerne i deres Fordringer til Frembringerne.

Den lille Forening, hvis smukke Virksomhed her er skildret, har endnu en Fortjeneste. Med de Opgaver, den har havt, er det naturligt, at det ogsaa gjennemgaaende har været Standens bedste Kræfter, den har samlet. Det kan være gaaet lidt op og lidt ned i Tidernes Løb, men man kan sige sig selv, at det ikke har været de Daarligste, som have været med til den Undervisning og øvrige Virksomhed, den har udfoldet. Der fandtes derfor stedse i den en Stamme af den gode, solide og brave Haandværksstand, til hvilken Lasenius Kramp satte sin Lid, da han vilde hæve Dannelsen hos sine Standsfæller. Det er Mænd, som gik med ærlig og redelig Vilje til deres Gjerning, og som røgtede den efter bedste Evne. De have lagt et trofast Arbejde ind i »Snedkernes Tegneforening«; derfor har den kunnet bevare sig livskraftig i de forløbne 50 Aar. Ogsaa denne Side af Foreningens Opgave har den saaledes fastholdt, og den bør heller ikke fremtidig lade den falde, men stræbe at samle Standens bedste Kræfter om sig til Støtte i dens Virksomhed. Den Mand, der nu staar i

Spidsen for Foreningen, er selv en Type paa en saadan brav og dygtig dansk Haandværker, og blandt hans Medarbejdere findes flere Lignende. Ved at bevare deres Traditioner og overlevere dem til en kommende Slægt ville de bidrage til Opretholdelsen af den Stamme af gode og dygtige Haandværkere, der er vort Fædrelands Ære, og de ville da vedblive at virke i den Aand, hvori »Foreningen af Snedkere til Kundskabers Fremme i Professionens Theori« blev stiftet.

Oplysninger.

1) »Efterretninger fra Selskabet for indenlandsk Kunstflid«. I—II.
2) »Penia« II, 1807, S. 245.
3) Forordningen af 14de Oktober 1808 m. fl. Rawert: »Danmarks industrielle Forhold«, S. 93.
4) »Efterretninger fra Selskabet for indenlandsk Kunstflid« I, S. 116, 124 og 280.
5) Rawert: S. 95.
6) Se Citatet hos Rawert: S. 89.
7) Kundgjørelsen af 21de Marts 1800 § 17.
8) A. S. Ørsted: »Af mit Livs og min Tids Historie«, S. 13.
9) L. Holst: »Kjøbenhavn og Kongerigets Kjøbstæder«, S. 142.
10) Fr. J. Meier: »Efterretninger om Billedhuggeren Joh. Wiedewelt«, S. 88, 89 og 91.
11) Steen: »Den polytekniske Læreanstalts første halvhundrede Aar«, S. 3.
12) N. M. Petersen: »Bidrag til den danske Literaturs Historie.« Anden Udgave, 5 b, S. 23—24.
13) »Industriforeningens Tidende« II, 1839, Nr. 4.
14) Rawert: S. 110.
15) »Et Tilbageblik ved Landhusholdningsselskabets Hundredaarsfest«. Deri Fr. Barfod: Chr. Martfeld, S. 23. Se ogsaa Afhandlingen af B. S. Jørgensen i samme Skrift S. 7.
16) ibid.
17) Ad. Bauer: »Et Par Afsnit af dansk Industristatistik«, S. 46.
18) ibid. S. 41.
19) Rawert, S. 131.
20) Meier: »Efterretninger om Wiedewelt«, S. 89. Adolf Bauer: »C. B. Hansens Etablissement«, S. 33.
21) Meier: S. 93 og 104.
22) Meier: S. 211.
23) »Grundlinier til en Plan til Haandværksstandens Forædling i Danmark«, Kjøbenhavn 1801, S. 5.
24) »Patriotiske Tanker« II, S. 210.
25) ibid. II, S. 462.
26) Nathanson: »Historisk Fremstilling af Jødernes Forhold og Stilling i Danmark, navnlig Kjøbenhavn«, S. 110.
27) »Minerva« I, S. 338—86.
28) Rawert: S. 133.

29) Grundlinier: S. 3.
30) Johan Hendrik Bärens: »Hvad kan der gjøres til Haandværkernes Opkomst i Danmark?« S. 27.
31) ibid. S. 32.
32) ibid. S. 42.
33) ibid. S. 52.
34) Øhlenschlägers Erindringer I, S. 62.
35) Bärens: S. 50.
36) Tillæg til Grundlinier osv., S. 12.
37) Grundlinier: S. 58.
38) Rawert: S. 133.
39) Rawert: S. 115.
40) Beretning fra Aalborg tekniske Skole for 1881 og 82, Septbr. 1883.
41) Efterretninger II, S. 37 ff.
42) ibid. S. 80.
43) G. L. Lahde: »Tolv Blade Figurer til Tegne-Øvelser efter Thorvaldsen med poetiske Forklaringer af A. Øhlenschläger og en oplysende Fortale af Udgiveren«. Kbhvn. 1814.
44) Ursins »Magasin« 1832, 2den Række, 3die Bind, S. 59.
45) Rawert: »Beretning om Industriens Tilstand i de danske Provinser«. Kbh. 1820, S. 75.
46) Ursins »Magasin« 1832, 2den Række, 3die Bind, S. 59.
47) Steen: »Den polytekniske Læreanstalts første halvhundrede Aar«, S. 1.
48) Scharling: »Bidrag til at oplyse de Forhold, hvorunder Kemien har været dyrket i Danmark«, S. 72.
49) J. L. Ussing: G. F. Hetsch i Industrifor. Kvartalsberetninger 1865, 25de Aarg. S. 2 ff.
50) Steen: Den polytekniske Læreanstalt, S. 1 og S. 173. Scharling: Kemien i Danmark, S. 74.
51) Ursins »Magasin« 1830, 2den Række, 1. Bd. S. 468. Rawert: S. 128.
52) F. Mathiesen: »Historisk Oversigt over Industriforeningens Virksomhed«. Maanedsskriftet, 1867, 2. Aarg., S. 129 ff.
53) »Industriforeningens Tidende« 1838, Nr. 2.
54) Rawert: S. 97.
55) Adolf Bauer: »C. V. Rimestad. Et Bidrag til de kjøbenhavnske Arbejderforeningers Historie«, »Blad for Arbejderforeningen af 1860«, den 13de Septbr. 1879, Nr. 37 ff.
56) Adolf Bauer: »Papiralderen«, S. 30 og 31.
57) »Industriforeningens Tidende« 1839, Nr. 21.
58) Bauer: »Papiralderen«, S. 20.
59) »Fædrelandet« for den 5te Maj 1840.
60) Ad. Bauer: »Et Par Afsnit af dansk Industristatistik«, S. 654.
61) Rawert: S. 340. Adolf Bauer: »Et Jubilæum i en Hytte« i »Illustreret Tidende« Nr. 729 for 1875.
62) »Blad for Arbejderforeningen af 1860«, den 29de Januar 1876, Nr. 5.
63) »C. C. Hornungs Ungdoms- og Manddomsliv«, Kbhvn. 1873, S. 90. »Hornung & Møller, udgivet i Anledning af Fuldførelsen af Pianoforte Nr. 10,000«.
64) Adolf Bauer: »C. B. Hansens Etablissement«. Kbhvn. 1880.
65) L. Holst: »Vor Industri«, S. 319.
66) Beretning om det andet danske Industrimøde i Odense, Kbhvn. 1859. Efterskrift. Rawert: S. 170.
67) »Bandager og Instrumenter«, Ad. B. i »Illustreret Tidende« Nr. 1267 for 1884.
68) Bayer: Dansk Provinsindustri, S. XIII.

1) En Oversigt over Snedkeriets ældre Historie i Danmark findes i Adolf Bauer: »C. B. Hansens Etablissement«, Kjøbenhavn 1880 og samme Forfatters: »Et Par Afsnit af dansk Industristatistik«, Kjøbenhavn 1887.
2) Vejviseren 1779.
3) Bauer: »C. B. Hansens Etablissement«, S. 36.
4) »Efterretninger fra Selskabet for indenlandsk Kunstflid«, II, S. 596.
5) Efterretninger II, S. 202 ff.
6) »Dagen« for 1815, Nr 229.
7) ibid.
8) J. L. Ussing: G. F. Hetsch i Industrifor. Kvartalsberetninger, 25. Aarg., 1865, S. 2—3.
9) Bauer: »C. B. Hansens Etablissement«, S. 16.
10) Ravert: S. 240. Bauer: C. B. Hansen, S. 34.
11) Handels- og Industri-Tidende for 1823.
12) Vejviseren 1779.
13) Snedkerlavets Forhandlingsprotokol, paabegyndt 1797, Fol. 4.
14) Snedkerlavets Forhandlingsprotokol, Fol. 8.
15) Handels- og Industri-Tidende for 1823, Nr. 29. Rawert: S. 248. Bauer: C. B. Hansen, S. 35.
16) Rawert: S. 247.
17) »Efterretninger fra Selskabet for indenl. Kunstflid«, I, S. 420 ff.
18) »Penia« for 1810, Nr. 18, S. 277.
19) Efterretninger II, S. 202 ff.
20) »Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn«, 1812, Nr. 71—76.
21) Efterretninger II, S. 596.
22) »Dagen« for 1815, Nr. 230.
23) Fr. Thaarup: »Udførlig Vejledning til det danske Monarkis Statistik«, 1812, II, S. 388.
24) Handels- og Industri-Tid., 1823, Nr. 30, S. 124.
25) ibid.
26) ibid. Tallet er ikke ganske korrekt. Ifølge Vejviseren for det nævnte Aar fandtes der i Kjøbenhavn Magasiner paa følgende Steder: Børsen, Bredgade 174 (Kunstflids-Magasinet) og 200, Kongens Nytorv 205 (det Thottske Palais), 206 og 253, Store Grønnegade 273 (Lavsmagasinet), Ulfeldts Plads 98, Østergade 52, St. Kongensgade 236, Pilestræde 97, St. Kjøbmagergade 69, Krystalgade 76, Klosterstræde 94 og Toldbodgade 44.
27) Ph. Weilbach: »Nogle Træk af Bohavets Historie i Danmark« i »Tidskrift for Kunstindustri«, 1885, S. 179.
28) »Dagen« for 1815, Nr. 229.
29) Om Jens Brøtterup oplyser Snedkerlavets Forhandlingsprotokol kun, at han gjentagne Gange i 1797 og 1799 fik Lærlinge løsgivne. (Fol. 1, 4 og 15).
30) »Dagen« for 1815, Nr. 229.
31) Joh. Wolff indgav Begjæring om at maatte gjøre Mesterstykke 31te December 1802 (Snedkerl. Forhandlingsprotokol, Fol. 32).
32) Rawert: S. 249.
33) Handels- og Industri-Tidende 1823, Nr. 31, S. 127 ff.
34) Rawert: S. 249.
35) Bauer: C. B. Hansen, S. 32.
36) Ursins »Magasin«, 2. Række, 1. Bd., S. 144 og 153.
37) »Industriforeningens Tidende« 1838, Nr. 4.
38) A. F. Bergsøe: Den danske Stats Statistik, 2. Bd., S. 382. Rawert: S. 244. Det siges sidstnævnte Sted, at det største kjøbenhavnske Finerskæreri tilhørte *J. C. Pedersen*, der havde 4 Finerskæremaskiner og 1 Bræddeskæremaskine, hvilke blev drevne ved en Dampmaskine paa 15—16 Hestes Kraft.
39) Handels- og Industri-Tidende 1826, Nr. 52 og 84; 1827, Nr. 41.

40) Fr. J. Meier: »Efterretninger om Wiedewelt«, S. 57.
41) Weilbach: Træk af Bohavets Historie, S. 176.
42) Meier: S. 211.
43) E. Løffler: Maleren Abildgaard i »Tidsskrift for Kunstindustri« 1887, S. 90 ff.
44) Weilbach, S. 176.
45) ibid. S. 179—181.
46) ibid. S. 182.
47) Ussing: G. F. Hetsch, S. 3.
48) ibid.
49) A. R. Gjellerup: Friherre Theophilus Hansen i »Tidsskrift for Kunstindustri«, 1886, S. 52 ff.
50) Weilbach: S. 177.

---

1) Som Kilde til Foreningens Historie er benyttet dens Forhandlingsprotokoller, Medlemslisten og Aarsberetningerne, hvoraf den første udkom 1845 og begyndte med Aaret 1841, samt en Del Papirer, der fandtes blandt Lasenius Kramps Efterladenskaber og som velvillig ere stillede til min Raadighed.
2) Det er med disse Forhold for Øje, at der endnu ti Aar efter Foreningens Oprettelse i en statistisk Haandbog siges: »At her desuagtet ved Siden af fortrinligt Arbejde forfærdiges meget maadeligt Gods er en ligefrem Følge af, at der er saa mange Kjøbere, der alene se paa Prisen uden at bryde sig videre om Varernes Beskaffenhed«. (A. F. Bergsøe: »Den danske Stats Statistik« 1847, 2det Bd. S. 382).
3) Th. Overskou: »Af mit Liv og min Tid«.
4) Borgervennen 1846: »Brudstykker af en dansk Haandværkersvends Liv og Levnet«.
5) C. C. Hornungs Ungdoms- og Manddomsliv.
6) Efter autobiografiske Optegnelser. Adolf Bauer: J. Lasenius Kramp i Ill. Tid. for den 5te Novbr. 1876.
7) Frantz Sørensen Kramp gjorde Mesterstykke i 1807. (Snedkerlavets Forhandlingsprotokol Fol. 53).
8) »Udsigt over Snedkerlavets Tilstand i Kjøbenhavn«, 1837.
9) »Sangbog for Snedkerlavet«, Kbhvn. 1834.
10) Fundet mellem Kramps efterladte Papirer.
11) Naar det andetsteds er sagt, at 14 Mestre strax sluttede sig til hans Indbydelse, er dette selvfølgelig ikke korrekt.
12) Snedkerlavets Forhandlingsprotokol, Fol. 256.
13) ibid., Fol. 297 og 309.
14) ibid., Fol. 22.
15) Weilbachs Kunstnerlexikon S. 248.
16) ibid. S. 511.
17) ibid. S. 673.
18) I Lavets Møde den 7de Oktober 1837 under Oldermanden J. C. Holsts Forsæde gaves der Tilladelse til Amtssalens Afbenyttelse af Foreningen. (Snedkerlavets Forhandlingsprotokol, Fol. 291).
19) Citaterne ere tagne af et Hefte Sange, forfattede til Foreningens anden Aarsfest af *J. C. Meyer*.
20) »Dagen« for den 19de Septbr. 1840.

21) Forslaget findes ikke i Foreningens Forhandlingsprotokol men er fundet blandt Kramps efterladte Papirer.
22) Indbydelsen findes i »Journal for Tegneskolen« fra Oktober 1838 til 30te Marts 1846«.
23) »Journal for Tegneskolen«.
24) Lasenius Kramps efterladte Papirer.
25) Den nævnte Indbydelse lyder saaledes: »I den Overbevisning, at en Tegne- og Modellerskole, der ligefrem var beregnet paa Haandværkernes Tarv, vilde møde almindelig Velvillie, har jeg længe været betænkt paa at oprette en saadan, nærmest bestemt for Snedkere, og i den Anledning udarbejdet en Række af Forlægsblade, der kunne benyttes ved en omfattende og grundig Undervisning i Alt, hvad den dygtige Snedker bør kunde og kjende i Tegning, saa at jeg, om et tilstrækkeligt Antal Elever maatte melde sig, nu ser mig istand til at oprette en saadan Skole. Den Inddeling af Undervisningen, jeg agter at følge med Hensyn til Overgangen fra det Elementære til det Fuldstændigere af Fagets Theori, vil i de vigtigste Enkeltheder være saaledes: a) 1. Geometrisk Tegnelære. 2. Læren om Snit og Udfoldinger (Stereometri). 3. Konstruktioner og Sammenføjninger. 4. Ornament- og elementær Arkitektur-Tegning. 5. Møbeltegning i videste Udstrækning med detaillerede Arbejdstegninger af virkelig Størrelse. 6. Tegning af Alt til Bygningsfaget henhørende Snedkerarbejde, saasom Vinduer, Døre, Panelværk. Parketgulve, Dekoration af Værelser, Butikker etc. etc. b) Modellering af forskjellige Gjenstande. c) Kvadrat- og Kubikberegning, Overslags Affattelse især for Bygningsarbejde. — De, der agte at benytte denne Undervisning, for hvilken en moderat Betaling erlægges. ville behage at tegne sig hos mig snarest muligt i min Bopæl, Vingaardstrædet 132. — Undervisning gives baade Søndage og Søgnedage.
26) Ogsaa senere vedblev han at interessere sig for Møbelmagasinerne. Han var saaledes med til at udarbejde »Plan og Forslag for en forandret Indretning af Snedkermestrenes Møbelmagasin i Store Grønnegade Nr. 273«, altsaa det paa Lavshuset værende Magasin.
27) Udstillingskatalogen.
28) A. F. Bergsøe: »Den danske Stats Statistik«, 2det Bind S. 383.
29) »Dansk Folkeblad«, 2den Aarg. Nr. 1.
30) Weilbachs Kunstnerlexikon.
31) »Journal for Tegneskolen«.
32) »Industriforeningens Tidende« 1838, Nr. 4, S. 16.
33) »Det første nordiske Industrimøde«, Kbhvn. 1873. (A. Bauer: Foredrag om Industrimuseerne, S. 128). Adolf Bauer: »Industrielle Fremtidsopgaver«, Kbhvn. 1877.
34) Kramps efterladte Papirer. Ønsket om, at det af Snedkerne givne Exempel maatte blive fulgt, gik først i Opfyldelse i 1857, da ogsaa Malerne oprettede en Fagskole, som dog i 1876 blev forenet med det tekniske Selskabs Skole.
35) »Journal for Tegneskolen«. Beretning til Medlemmerne, Kbhvn. 1845, S. 5.
36) »Industriforeningens Kvartalsberetninger«, 2den Aarg. 1842, S. 197. Forøvrigt er benyttet private Meddelelser om Weincke.
37) Adolf Bauer: »C. B. Hansen«, S. 45.
38) Udstillingskatalogen, andet Tillæg, S. 85.
39) ibid., første Tillæg, S. 77. Bogskabet er afbildet i »Folkekalender for Danmark« for 1853, S. 134.
40) Udstillingskatalogen S. 3.
41) Snedkersvend Hans Henrik Hildebrandt indgav i Mødet den 6te Marts 1851 Ansøgning om, »at et af ham forfærdiget Palisander Dame Skrivebord i Rokokostil, hvis Bestemmelse var at sendes til Industri-Udstillingen i London, maa tages i Øjesyn af Lavet for at bedømme Arbejdet og efter Bedømmelsens Udfald træde istedetfor den praktiske Mesterprøve, naar det tillige af vedkommende Autoriteter dertil anses for fyldestgjørende«. Der fremlagdes en Erklæring fra Komiteen for Mesterstykkernes Bedøm-

melse, som fandt »Arbejdet i enhver Henseende udmærket udført«. Derpaa tilførtes der Protokollen: »Da saavel Komiteen som flere tilstedeværende Repræsentanter kjendte Stykkets udmærkede Beskaffenhed, blev det sat under Afstemning, om bemeldte Stykke kunde agtes og bør træde istedetfor det til Mesterstykke befalede Damebureau; dog er det en Selvfølge, at Magistratens og Akademiets Bedømmelse erhverves samt at en af tvende hæderlige Mænd under Eds Tilbud udfærdiget til Lavet afleveret Attest godtgjør, at Hildebrandt selv og alene har udført Arbejdet og i bekræftende Fald, at den theoretiske Prøve saavelsom den befalede Dør af Hildebrandt vil være at udføre og antage paa en ordnet Maade, hvorefter Indstillingen om Mesterret vil finde Sted«. Ved Afstemningen vedtoges dette med 11 mod 10 Stemmer. (Snedkerlavets Forhandlingsprotokol, Fol. 440).

42) »Industriforeningens Kvartalsberetninger«, 5te Aarg., 1845, S. 223 ff.
43) Udstillingsberetningen, S. 84.
44) Kramps Manuskript til Bedømmelsen.
45) Ad. Bauer: »Et Par Afsnit af dansk Industristatistik«, S. 592.
46) Snedkerlavets Forhandlingsprotokol, Fol. 12; den 22de April 1800 valgtes Monsees til Kvartalsmester (ibid, Fol. 21).
47) J. G. Lund i »Nutiden« Nr. 300 for den 18de Juni 1882.
48) Afbildet i »Nutiden« Nr. 140 for den 25de Maj 1879 og i Bauer: »C. B. Hansens Etablissement«.
49) Snedkerlavets Forhandlingsprotokol, paabegyndt den 11te Jan. 1854, Fol. 33.
50) Autograferet Meddelelse ved Lotteriets Ophør.
51) »Industriforeningens Kvartalsberetninger«, 21de Aarg. 1861, S. 163. Lund udstillede et »Damekabinet«, tegnet af Theatermaler Christensen.
52) »Industriforeningens Kvartalsberetninger«, 22de Aarg. 1862, S. 137.
53) ibid., S. 138. Buffetten er afbildet i »Illustreret Tidende« Nr. 133 for d. 13de April 1862.
54) I Fortegnelsen over de danske Udstillere findes Skabet opført til en Værdi af 4000 Rdl.
55) Skabet er afbildet i »Illustreret Tidende« Nr. 417 for den 22de Septbr. 1867 og der beskrevet af Bibliothekar Chr. Bruun.
56) Udførlige Oplysninger om Udstillingen findes i Foreningens Aarsberetning for 1865. Se endvidere »Fædrelandet« for den 23de Septbr. 1865 og »Dagbladet« for den 11te Septbr. s. A.
57) Ad. Bauer: »Et Par Afsnit af dansk Industristatistik, S. 593.
58) Ph. Weilbach: »Fædrelandet« for den 23de September 1865.
59) Beretningen fra Januar 1869 - 31te Marts 1870, S. 12—13.
60) Snedkerlavets Forhandlingsprotokol, paabegyndt 11te Jan. 1854, Fol. 204.
61) Private Meddelelser.
62) Beretning fra Aalborg tekniske Skole for 1881 og 82, S. 6.
63) Snedkerlavets Forhandlingsprotokol, Fol 260.

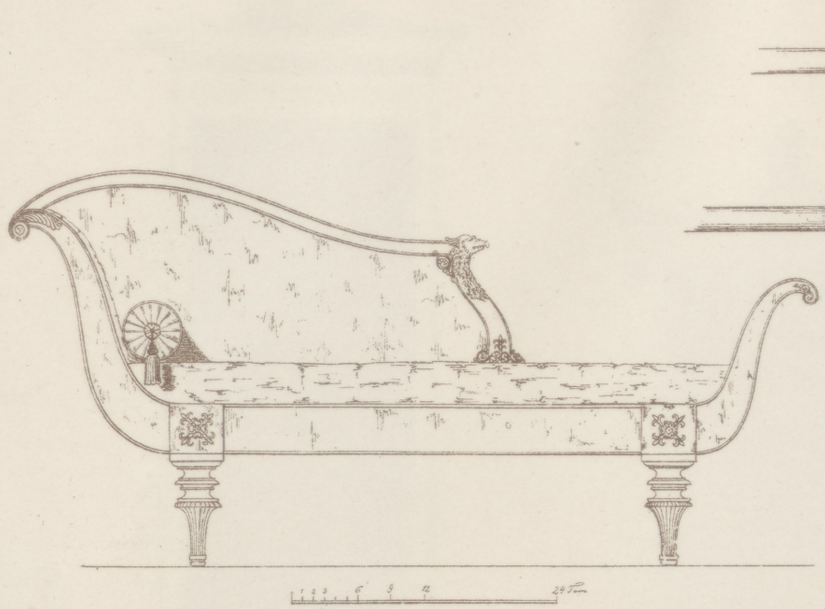

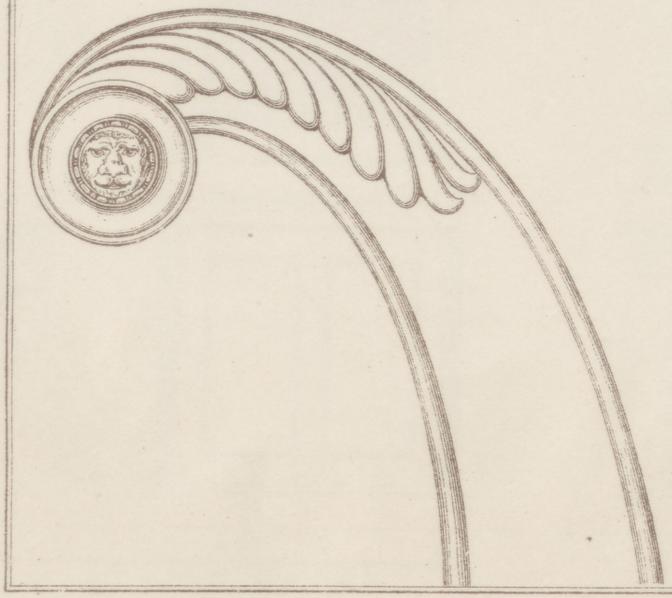

Larsenius Kramp 1839.

3
2
1
5 Mètres
4 Mètres
3 Mètres
2 Mètres
1 Mètre
0 1 2 3 4 5 Mètres
1839.
1840.

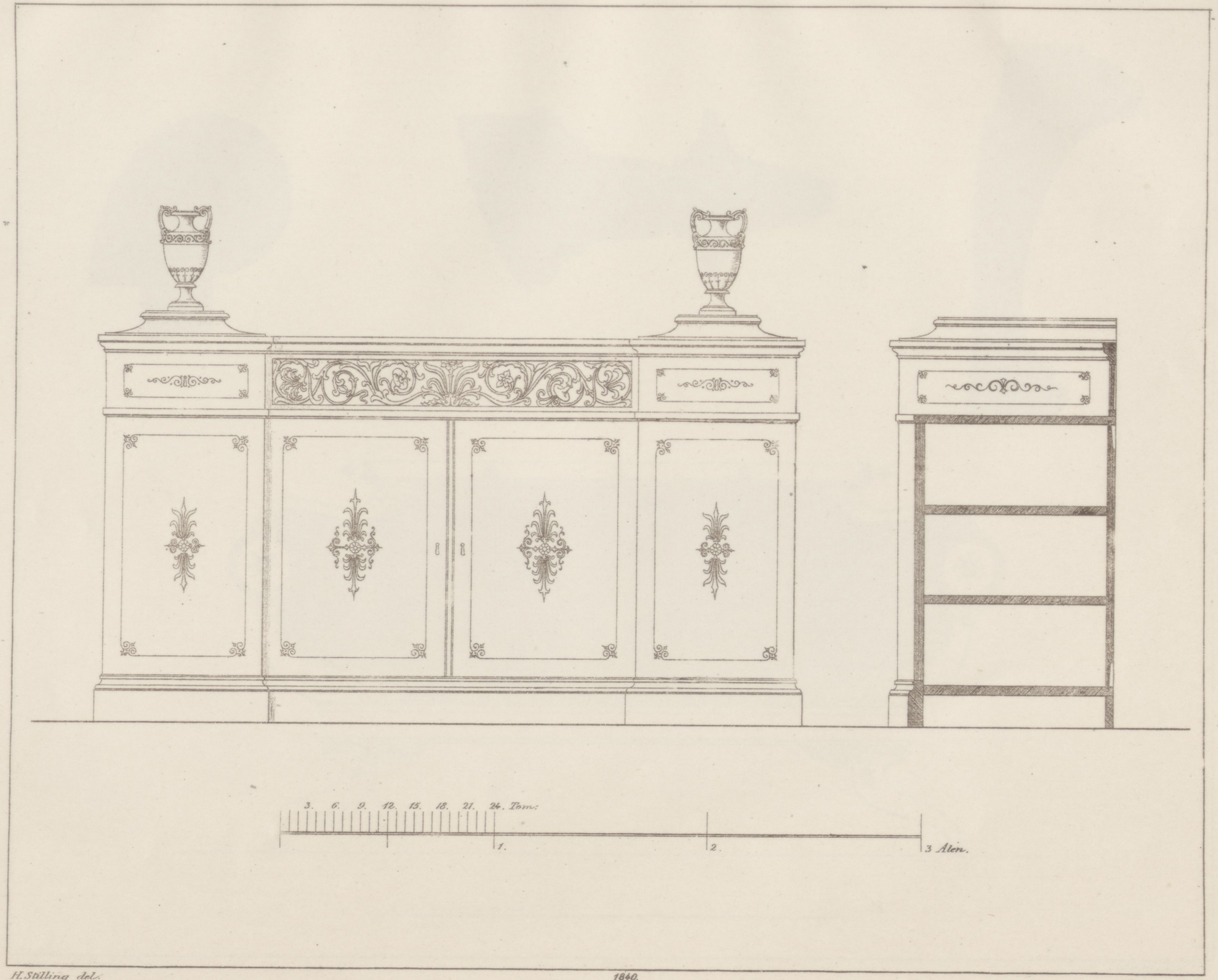

H. Stilling del.

1840.

G. Hoffmann sc.

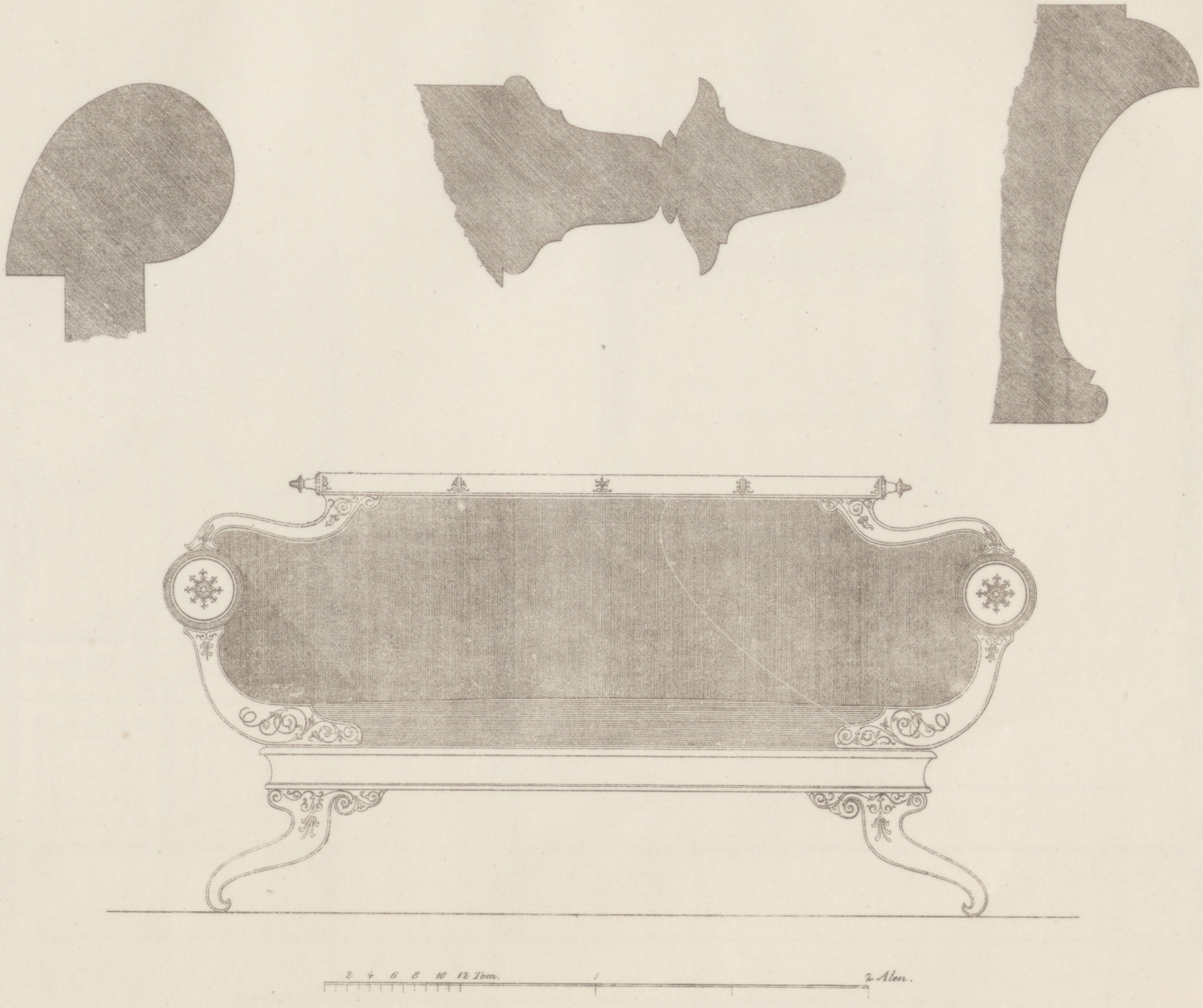

P. Christian Kramp. 1841. G. Hoffmann. sc.

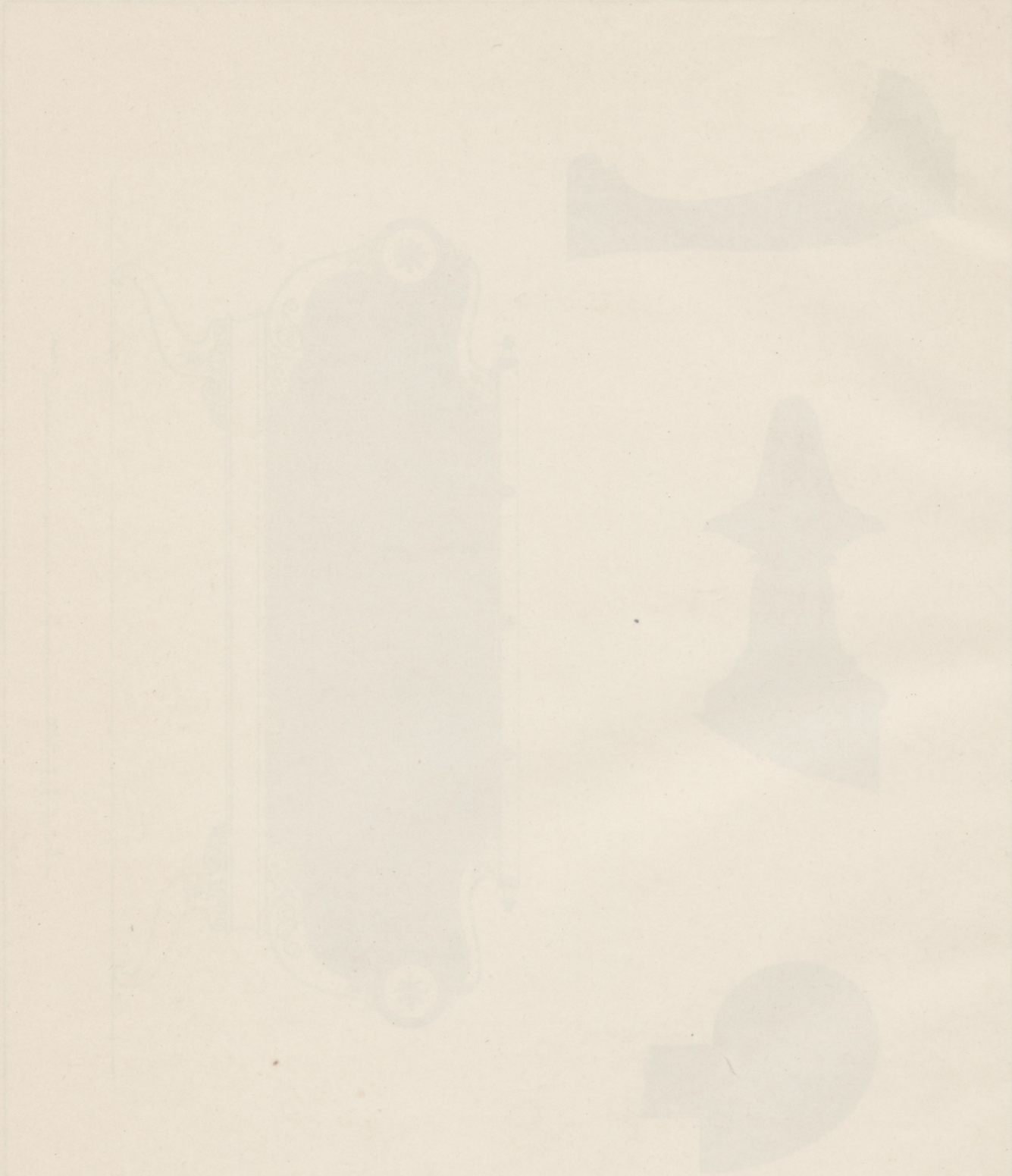

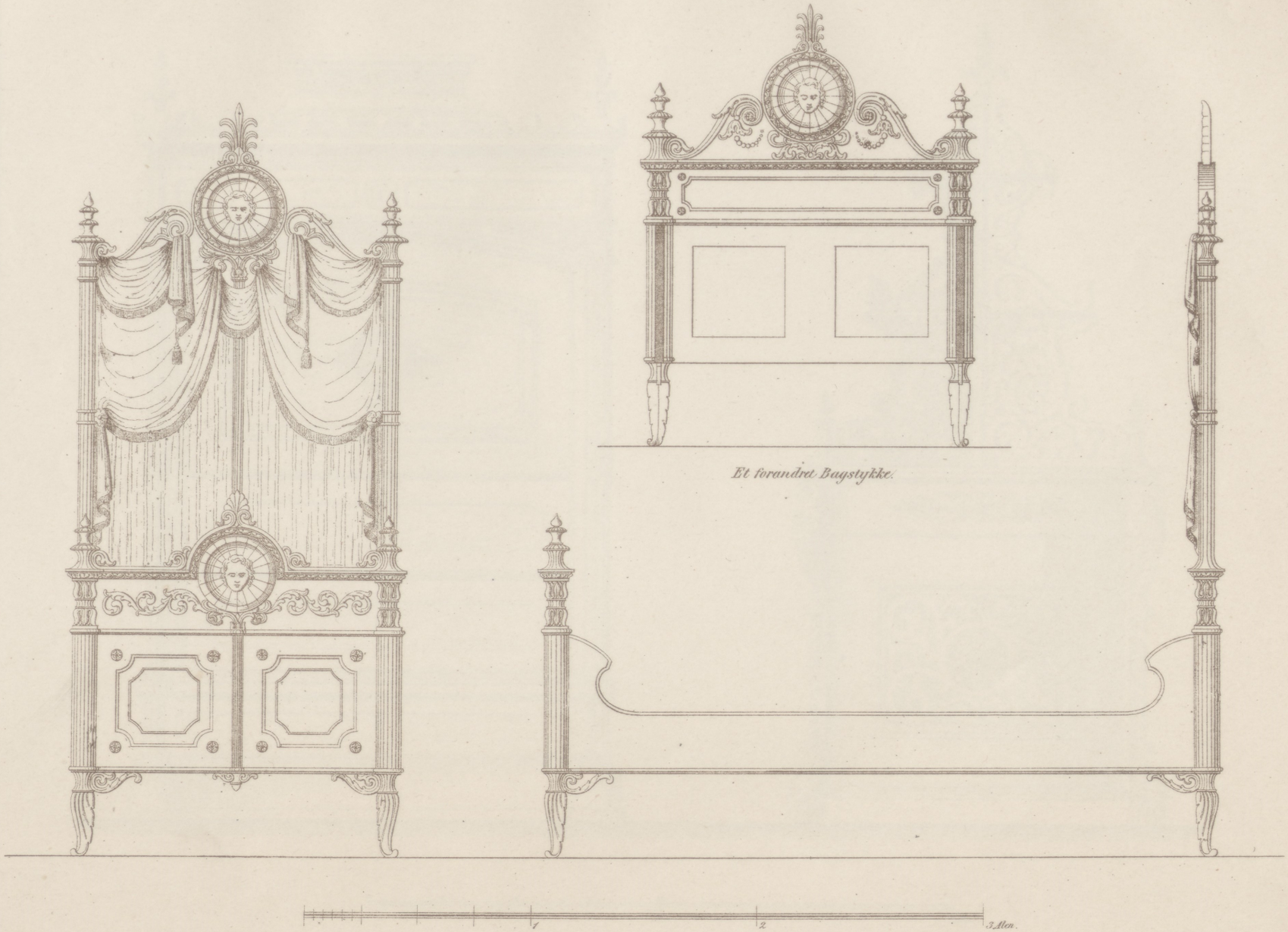

Et forandret Bagstykke.

Jørensen inv. December 1850. Em. Barentzen & Co. lith. Inst.

December 1858.

C. M. Tegner's lith. Inst.

Chr. W. Nielsen imp.

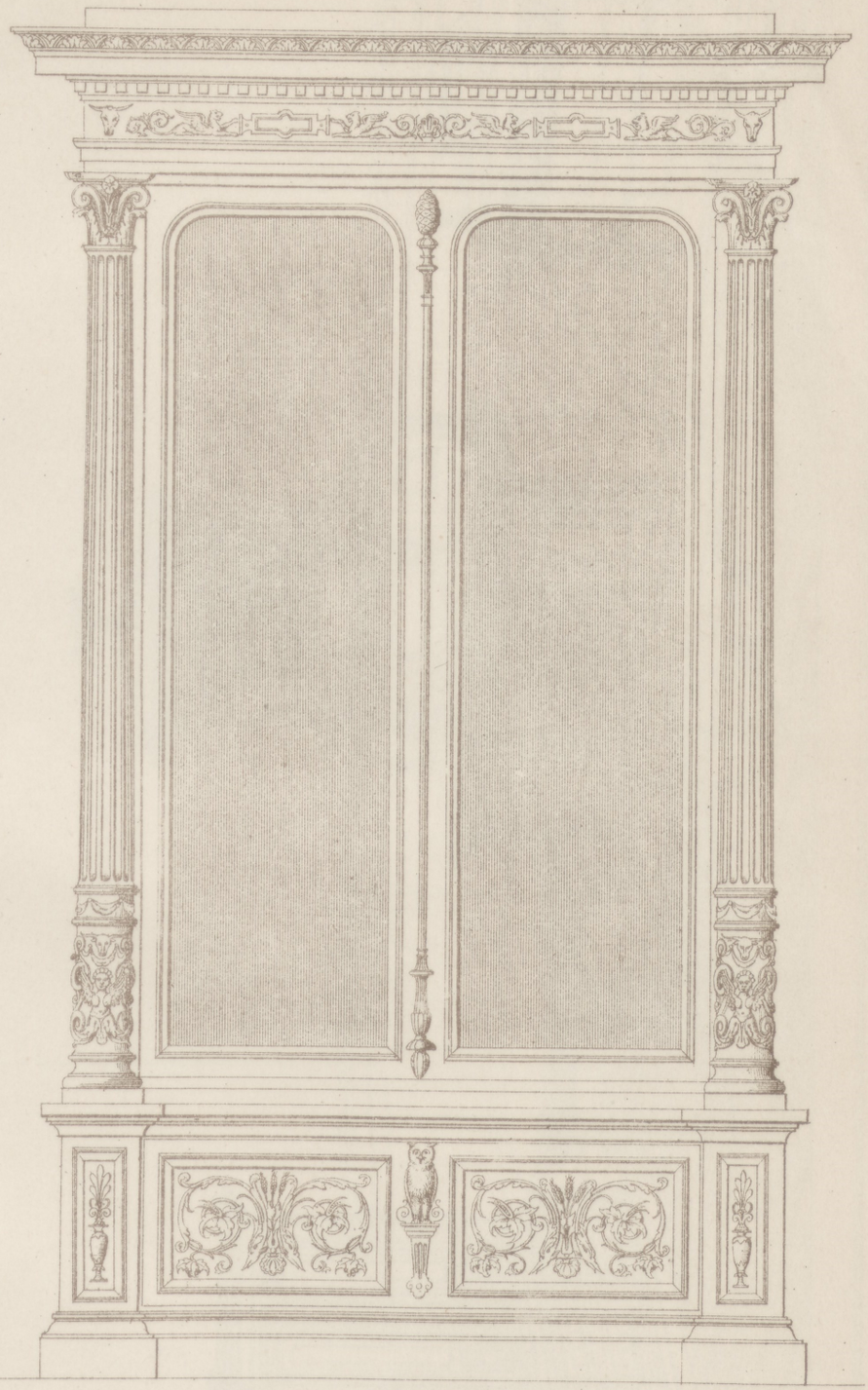

1874 April. H V. Brinkopff. inv.

Arbeidstegning forefindes i Foreningens Archiv.

Udgivet af

Snedkeres Tegneforening af 1837.

Jul. Hoffensberg's lith. Etabl.

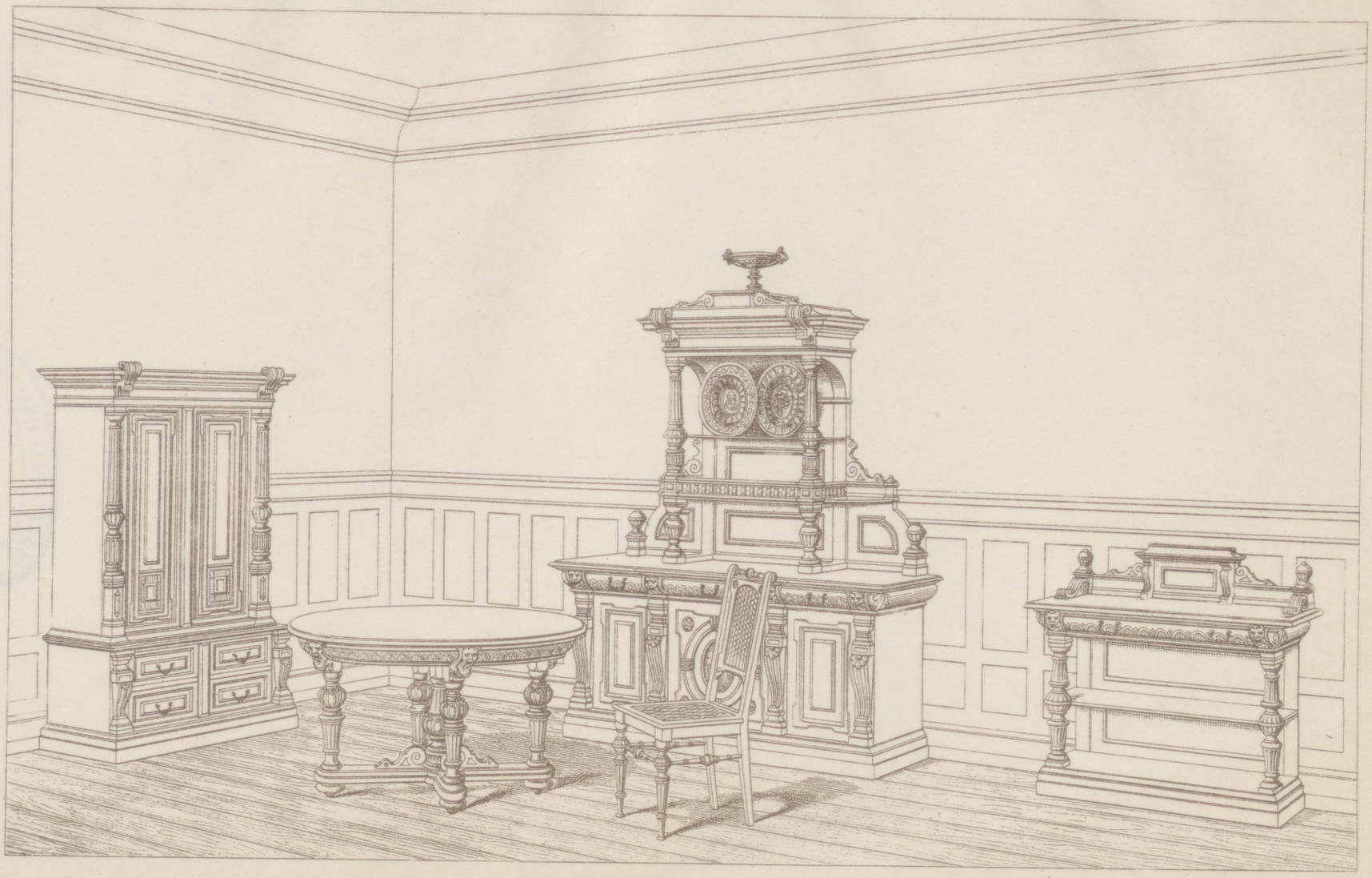

April 1887.

Edv. Jantzen's lith. Etabl.

24 6 12 18 0 1 Alen.

Udgivet af

Snedkeres Tegneforening af 1837.

INDUSTRIFORENINGENS
BIBLIOTEK